

Міжрегіональна Академія управління персоналом
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)
Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки «Полісся»
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
**Вінницький торговельно-економічний інститут Державного торговельно-
економічного університету**
**Комунальний заклад вищої освіти «Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського»**
Прешовський університет, м. Прешов, Словаччина
Вища Школа Економіко-Гуманітарна, м. Бельсько-Бяла, Польща

«Відповідальне батьківство XXI століття»

28 вересня 2023 року

Київ-Полтава, 2023

Затверджено на засіданні Вченої ради Міжрегіональної академії
управління персоналом
(протокол №8 від 13 вересня 2023 року)

Затверджено на засіданні Вченої ради ДЗ «Луганський національний
університет імені Тараса Шевченка»
(протокол № 2 від 29 вересня 2023 року)

Відповідальне батьківство XXI століття : зб. наук. праць за матер. III науково-методичного онлайн-семінару з міжнародною участю (Київ-Полтава, 28 вересня 2023 р.) / за ред. Л. О. Данильчук. Київ : в-тво МАУП; Полтава в-тво ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2023. 198 с.

Збірник тез підготовлено за доповідями учасників III науково-методичного онлайн-семінару з міжнародною участю «Відповідальне батьківство XXI століття» (Київ-Полтава, 28 вересня 2023 р.).

Зважаючи на свободу наукової творчості, відповідальність за достовірність матеріалів та фактів несуть автори.

ЗМІСТ

<i>Агафонова Христина, Раєвська Яна</i> ОБРАЗИ БАТЬКІВ ЯК ФАКТОР ДЕТЕРМІНАЦІЇ І РОЗВИТКУ ПОДРУЖНІХ ВІДНОСИН ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК	7
<i>Адамчук Артур</i> ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ ІЗ ДІТЬМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ	12
<i>Басмат Юлія, Раєвська Яна</i> ВИМІРИ ТА СКЛАДОВІ ФЕНОМЕНУ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА	16
<i>Бенера Юлія, Шопша Микола</i> КРЕАТИВНІ ПСИХОЛОГІЧНІ КОМУНІКАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У РОБОТІ З БАТЬКАМИ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДОМ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА	22
<i>Биндю Аріна, Чудик-Білоусова Надія</i> ПІЛЬГИ ДЛЯ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ	26
<i>Богатова Маргарита, Самойленко Оксана</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ	31
<i>Бомпа Флоріна-Лорідана, Равлюк Тетяна</i> ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВСТВА У СТАРШОКЛАСНИКІВ	34
<i>Бугайова Анна, Юрків Ярослава</i> ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	37
<i>Вольдемаєр Каріна, Данильчук Лариса</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГА В ПСИХОЛОГІЧНІЙ СЛУЖБІ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ	43
<i>Гняздовський Кирило, Чудик-Білоусова Надія</i> ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ	46
<i>Горбатюк Надія, Раєвська Яна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ МОЛОДІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ	49
<i>Грос Іванна, Клименко Іван</i> ДОСЛІДЖЕННЯ, ПРОФІЛАКТИКА ТА МЕТОДИ КОРЕКЦІЇ ВИНИКНЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ГАДЖЕТІВ ТА ІНТЕРНЕТУ У ПІДЛІТКІВ, ЗУМОВЛЕНОЇ ВИМУШЕНИМ (ТРИВАЛИМ) ПЕРЕБУВАННЯМ У РОЛІ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ	53

<i>Данильчук Лариса</i> , СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАТЬКІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ АНОМІЇ	61
<i>Дмитренко Асіят, Данильчук Лариса</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ	66
<i>Дубасенюк Олександра</i> В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ – ПЕДАГОГ-ДОСЛІДНИК, ЗАХИСНИК ДИТИНСТВА (ДО 105 РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)	70
<i>Ільясова Ірина</i> ДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	75
<i>Козлакова Галина</i> ВДОСКОНАЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЯК МАЙБУТНІХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ	79
<i>Корчова Анжеліка, Клименко Іван</i> ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО: ВИМІРИ СЬОГОДЕННЯ	82
<i>Косатенко Світлана, Данильчук Лариса</i> ПІДЛІТКОВИЙ БУЛІНГ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	85
<i>Кравець Ірина</i> ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ	89
<i>Краснова Наталія</i> ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ ДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ДОСВІДОМ РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ	94
<i>Кройтор Ольга, Ковальчук Інна, Філіпець Віктор</i> ВАЖЛИВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЄЮ	99
<i>Кушнір Каріна, Чудик-Білоусова Надія</i> МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ДІТЕЙ І БАТЬКІВ, ЯК СКЛАДОВА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА	102
<i>Лісун Євгенія, Раєвська Яна</i> МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У САМОТНІХ ОСІБ	106
<i>Марин Тетяна, Шопша Олена</i> ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ МОЛОДІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА	111
<i>Мороз Анжела, Раєвська Яна</i> ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА, ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ ДОВІРИ ПОТЕНЦІЙНИХ КЛІЄНТІВ	116
<i>Островська Наталія</i> НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА МОЛОДІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	121

<i>Отрощенко Наталія</i> ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО ЩОДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ 7-9 КЛАСІВ ГОТОВНОСТІ ДО ПОДАЛЬШОГО НАВЧАННЯ	127
<i>Пашковська Ольга, Раєвська Яна</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНО-СИТУАЦІЙНОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОРΟΣЛИХ	130
<i>Плотник Світлана, Шопша Микола</i> ЩАСЛИВА МАМА І ДИТИНА, ТАКОЖ ВСЯ РОДИНА. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОДОЛАННЯ ВАЖКИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ У ЖІНОК ДОРΟΣЛОГО ВІКУ З ПСИХОСОМАТИЧНИМИ РОЗЛАДАМИ	135
<i>Поночовна Антоніна, Раєвська Яна</i> ПСИХІЧНІ СТАНИ ПОДРУЖЖЯ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ РОЗВИТКУ	140
<i>Присяжнюк Валерія, Чудик-Білоусова Надія</i> ЗАРАХУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПУСТКИ ЯК СКЛАДНИК СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАТЬКІВСТВА В УКРАЇНІ	145
<i>Савич Богдан, Мудрий Ярослав</i> СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З ДІТЬМИ В УКРАЇНІ	148
<i>Семенюк Юлія, Данильчук Лариса</i> РОЗВИТОК СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	152
<i>Сергієнко Оксана, Данильчук Лариса</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕВЕНТ ТА АРТ-ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА З ПІДЛІТКАМИ	155
<i>Сініцин Андрій</i> ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. СТАН КРИЗОВИЙ, ПОТРІБНА ТЕРАПІЯ	160
<i>Сьомкіна Інна</i> , КОУЧИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА	163
<i>Телюк Ірина, Грись Антоніна</i> ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	167
<i>Ткаченко Ольга, Раєвська Яна</i> ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО: СУЧАСНІ ВИМІРИ	171
<i>Феоктістов Євген, Раєвська Яна</i> ОБСЕСИВНО-КОМПУЛЬСИВНИЙ РОЗЛАД – ПРОБЛЕМА ЧИ РІШЕННЯ	176
<i>Чудик-Білоусова Надія</i> РОЛЬ ДЕРЖАВИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІЗ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА	181

<i>Швець Катерина, Чудик-Білоусова Надія</i> ДО ПИТАННЯ ПРО УСВІДОМЛЕНЕ БАТЬКІВСТВО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	184
<i>Штифурак Віра, Сухоребра Тетяна</i> ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО І СОЦІАЛЬНО ОБУМОВЛЕНІ ПРІОРИТЕТИ МОЛОДІ	188
<i>Штифурак Володимир, Педоренко Валентина</i> ОНТОПСИХОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДИНИ У ПСИХОЛОГІЇ БАТЬКІВСТВА	193

Агафонова Христина,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група ТУ-12-21-М1Пс (2.0зс)
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: *Раєвська Яна,*
доктор психологічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту
психології та соціальних наук,
Міжрегіональна академія управління персоналом

ОБРАЗИ БАТЬКІВ ЯК ФАКТОР ДЕТЕРМІНАЦІЇ І РОЗВИТКУ ПОДРУЖНІХ ВІДНОСИН ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК

Сучасне суспільство характеризується різноманітними трансформаціями, які активно проникають в усі сфери життя і діяльності людини. У ході трансформацій здійснюється занепад одних і продукування нових цінностей, вироблення стереотипів поведінки людини в соціуму, зміна суспільних бачень основних інститутів соціуму, одним із яких є інститут шлюбу та сім'ї. Категорія шлюбу у сучасному соціуму деформується, набуває інших ознак, зазнає багатьох впливів. Одним із таких впливів, що певним чином позначаються на сучасному розумінні й сприйнятті категорію шлюбу є наслідування образів батьків як еталону для побудови подружніх відносин чоловіків і жінок. Це наслідування відображається через збіг рольових очікувань у шлюбах батьків і їхніх нащадків, які прагнуть перенести модель побудови подружніх стосунків батькам у своє особисте життя, тобто наслідувати модель побудови батьківських подружніх взаємин.

В основі сім'ї зазвичай покладено шлюбні стосунки, тому ці поняття тісно пов'язані. За формою, шлюбні стосунки, є дуальними, за значенням – універсальні і за природою – унікальні. Універсальність шлюбу і сім'ї

пов'язана з їх найкращою формою корисного соціального об'єднання [6, с. 194]. У шлюбно-сімейних стосунках українців простежується традиційна статево-рольова диференціація щодо сімейно-рольового розподілу, але за умов цієї традиційності у свідомості українців сенсом сімейного життя вбачається не тільки пошук «іншої половини», налагодження сімейного господарства, а, насамперед, гармонійне співіснування у щасливому шлюбі [2, с. 114].

Вчені відмічають, що діти схильні відтворювати сценарій життя батьківської сім'ї, особливо у засвоєнні гендерних ролей. Стан подружніх відносин виступає як головна детермінанта, від якої залежить успіх або неуспіх сімейного гендерного виховання. Взагалі характер і стиль виконання батьком і матір'ю їхніх статевих ролей у сім'ї справляють величезний вплив на засвоєння цих ролей хлопцями та дівчатами [1, с. 55, 56]. На формування майбутнього сім'янина впливає психологічний клімат в родині, стосунки між батьками, сиблінгами, ролі батька/матері, структура сім'ї [5, с. 187]. Засвоєння і відтворення моделі статево-рольової поведінки батьків здійснюється завдяки такій властивості людської психіки, як наслідування, що активно проявляється у процесі емоційного контакту батьків з дітьми. Особистий приклад батьків є першим соціальним взірцем, який відіграє важливу роль у житті підростаючої особистості. Саме у батьківському домі молода людина спостерігає за взаєминами між батьком і матір'ю, накопичує майбутній сімейний досвід, а потім будує свою взаємодію з партнером за таким же зразком. Створення сім'ї, входження у нову соціальну ситуацію, якою є сім'я, передбачає підсвідому поведінку молодят згідно з патернами поведінки й емоційних установок, які сформувалися під впливом суб'єктивної ситуації розвитку сімейних взаємин у батьківській сім'ї. Становлення молодої сім'ї відбувається при взаємодії і взаємоадаптації двох сімейних субкультур, до яких належали чоловік і дружина. Спираючись на попередній досвід, ціннісні орієнтації, приклади поведінки у батьківській сім'ї, кожен із подружжя має власні уявлення про необхідну і бажану для

себе рольову поведінку (чоловіка і батька – з одного боку, дружини та матері – з другого) і, крім того, має стійкі рольові очікування з приводу виконання тієї чи іншої ролі. Всі ці уявлення передаються від батьків до дітей, а потім засвоюються останніми і знову передаються власним дітям [3, с. 101].

Для впливу образів батьків на побудову подружніх стосунків чоловіків і жінок було проведено опитування 15 подружніх пар (батьків і їхніх дітей, які вже створили сім'ю). Усього опитування охоплено 30 осіб (15 чоловіків і 15 жінок). Вік опитаних – 20–55 років. У межах організаційного етапу дослідження у соціальних мережах Фейсбук, Інстаграм було запропоновано взяти участь в анонімному опитуванні. Далі після отримання згоди респондентів на участь у дослідженні було надіслано посилання для проходження психодіагностування. На емпіричному етапі дослідження респонденти-добровольці взяли участь в опитуванні, надіслали заповнені дані через вайбер, телеграм (на вибір досліджуваного). На підсумковому етапі отримані від респондентів дані були проаналізовані й інтерпретовані відповідно до вимог обраних для емпіричного дослідження інструментів психодіагностичної роботи.

Для психодіагностування використано опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі» [4], який спрямований на вивчення уявлень подружжя про значущість у сімейному житті сексуальних відносин, особистої спільності чоловіка і дружини, батьківських обов'язків, професійних інтересів кожного з подружжя, господарсько-побутового обслуговування, моральної та емоційної підтримки, зовнішньої привабливості партнера. Ці показники, відображаючи основні функції сім'ї, складають шкалу сімейних цінностей. Крім того, ця методика дозволяє уточнити уявлення подружжя про бажаний розподіл ролей між чоловіком і дружиною при реалізації сімейних функцій, об'єднаних шкалою рольових очікувань і домагань. Результати даної методики свідчать про ієрархію сімейних цінностей подружжя, що дає можливість зробити висновок про соціально-психологічної сумісності подружжя в сім'ї.

Методика містить по 36 тверджень в кожному варіанті (чоловічому та жіночому) і складається з 7 шкал. Подружжю пропонується самостійно ознайомитися з набором тверджень, відповідних їх статі, і висловити своє ставлення до кожного твердженням, використовуючи наступні варіанти відповідей: «Повністю згоден», «Загалом це вірно», «Це не зовсім так», «Це невірно» [4].

Інтимно-сексуальна шкала – шкала значущості сексуальних відносин в подружжі. Високі оцінки за шкалою означають, що чоловік (дружина) вважає сексуальну гармонію важливою умовою подружнього щастя, ставлення до чоловіка (жінки) істотно залежить від оцінки її (його) як сексуального партнера. Низькі оцінки за шкалою інтерпретуються як недооцінка сексуальних стосунків у шлюбі. Шкала особистісної ідентифікації з чоловіком (дружиною) – шкала, що відображає установку чоловіка (дружини) на особистісну ідентифікацію з шлюбним партнером: очікування спільності інтересів, потреб, ціннісних орієнтації, способів проведення часу. Низькі оцінки за шкалою припускають установку на особисту автономію. Господарсько-побутова шкала вимірює установку подружжя на реалізацію господарсько-побутової функції сім'ї. Батьківсько-виховна шкала дозволяє судити про ставлення подружжя до своїх батьківських обов'язків. Шкала соціальної активності відображає установку на значимість зовнішньої соціальної активності (професійної, громадської) для стабільності шлюбно-сімейних відносин. Емоційно-психотерапевтична шкала висловлює установку на значимість емоційно-психотерапевтичної функції шлюбу. Шкала зовнішньої привабливості оцінює ступінь значущості зовнішнього вигляду для чоловіка (дружини), його відповідність стандартам сучасної моди.

Результати опитування наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнені результати опитування за методикою «Рольові очікування і домагання у шлюбі»

Шкала цінностей сімейних	Респонденти, що набрали найбільшу кількість балів за шкалою			
	Батьківські сім'ї		Молоді подружжя	
	К-сть опитаних	%	К-сть опитаних	%
Інтимно-сексуальна	9	60,0	8	53,3
Шкала особистісної ідентифікації з чоловіком / дружиною	7	46,7	9	60,0
Господарсько-побутова	4	26,7	3	20,0
Батьківсько-виховна	6	40,0	7	46,7
Шкала соціальної активності	5	33,3	6	40,0
Емоційно-психотерапевтична	10	66,7	9	60,0
Шкала зовнішньої привабливості	7	46,7	7	46,7

Як бачимо з даних таблиці 1, більшість сімей батьків, а також молодих сімей надають перевагу емоційно-психотерапевтичній, інтимно-сексуальній стороні взаємин. Дещо меншу роль відіграють шкала особистісної ідентифікації з чоловіком / дружиною, батьківсько-виховна, шкала соціальної активності. Найменшу значимість в аналізованій вибірці має господарсько-побутова сторона подружніх взаємин. Оскільки відсоткові показники серед батьків і їхніх дітей у рольових очікуваннях у шлюбі практично збігаються, це дає підстави стверджувати, що образи батьків виступають фактором детермінації і розвитку подружніх відносин чоловіків і жінок. Діти наслідують ту модель побудови подружніх взаємин, яку вони спостерігали у своїх батьків.

Список використаних джерел

1. Главацька О.Л. Вплив батьківської сім'ї на гендерну соціалізацію сучасної молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2017. Вип. 1 (40). С. 55–59.
2. Козел І.Б., Березяк К.М. Особливості розподілу ролей у сім'ї як фактор тривалості шлюбу. *Особистість в екстремальних умовах* : матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (17 травня 2019 р., м. Львів). Львів, 2019. С. 112–115.
3. Мушкевич М.І., Федоренко Р.П., Магдисюк Л.І., Дучимінська Т.І. Психологія молоді сім'ї : монографія. Луцьк : Вежа-Друк, 2018. 235 с.
3. Опитувальник «Рольові очікування і домагання у шлюбі». URL: <http://socio.125mb.com/432-oprosnik-rolevyie-ojidaniya-prityazaniya-27171.html> (дата звернення: 12.09.2023).
4. Потапчук Н.Д., Карпова Д.Є. Формування майбутнього сім'янина як психологічна проблема. *Габітус*. 2022. Вип. 40. С. 183–188.
5. Сергієні О. В., Іваненко Н. Л. Гендерні особливості очікувань подружжя від шлюбних відносин. The 8th International scientific and practical conference “Science, innovations and education: problems and prospects” (March 9-11, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. С. 192–201.

Адамчук Артур,

аспірант 1 року навчання

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом

ДО ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГІВ ІЗ ДІТЬМИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Україна є полікультурною державою, що поруч із нами проживає

багато людей, різних за етнічним походженням, соціальним статусом, статтю і віком, мовою, віросповіданням, що ми були і є різними, проте усіх нас об'єднує одна земля, її історія, а також відповідальність за спільне майбутнє України [3].

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України у 2023 році призвело до надзвичайних наслідків – тисячі людей змушені були покинути свої домівки, переселитися в інші регіони нашої країни та отримати статус внутрішньо переміщених осіб. Такі обставини обумовили необхідність їх соціалізації та адаптації до умов нових територій проживання, соціальних середовищ та полікультурних особливостей життєпростору. Особливою категорією є діти внутрішньо переміщених осіб, які в силу вікових особливостей розвитку потребують особливої уваги та підтримки, у тому числі, й професійної підтримки та допомоги психологів.

Зауважимо, що кожна культурна спільнота сприймає із системи загальнокультурних людських зв'язків тільки ті, що відповідають її духовному настрою та рівню розвитку. Крім того, виникають потужні прагнення до збереження самобутності власної національної культури. ... Жодна національна культура сама по собі не може претендувати на право бути пануючою. Кожна національна культура являє собою сукупність неповторних і незамінних цінностей, оскільки через свої унікальні традиції та форми художньої культури кожен народ заявляє про себе усьому світові. Культура може вважатися зрілою, тільки якщо вона вміє терпимо ставитися до відмінностей між людьми. ... На жаль, розмаїття культур має і певні вади, які виражаються в упередженому ставленні до інших людей на підставі їхніх релігійних вірувань, раси, національного походження, що може стати причиною конфліктів. Щоб запобігти конфліктам у суспільстві, основою якого є розмаїття поглядів, слід на перше місце поставити виховання в собі толерантності – терпимості до чужих поглядів, вірувань, політичних уподобань та позицій, поведінки тощо [2]. Таким чином, культура виступає скарбницею всіх національних культур, являє собою не просто їх сукупність,

мозаїку, а є цілісним утіленням їх інтегративної єдності, складною системою, утвореною на основі «полілогу» культур.

Серед основних реалій, що характеризують полікультурне суспільство, В. Бойченко, покликаючись на міркування А. Перотті, виокремив: множинність внесків інших культур та цивілізацій до окремої культури; подрібнення та глобалізацію культури, яка відзначається, зокрема, новими технологіями інформаційних та комунікаційних мас-медіа; мовний та етнокультурний плюралізм як наслідок формування держав-націй у Європі; регіональний плюралізм (регіони як історичні, культурні, географічні або економічні цінності); культурний плюралізм, що є наслідком змішування народностей у результаті остаточного осідання останнім часом мігрантів з економічних та політичних причин, пов'язаними з історією колонізації та деколонізації; плюралізм внесків інших культур і цивілізацій до національної спадщини різних європейських країн (мова, економіка, історія, наука, філософія й література, музика, повсякденне життя тощо) [1, с. 42]. Важливим є те, що у сучасному полікультурному суспільстві формується новий тип соціальних відносин, що будуються на принципах діалогу і толерантності та виявляються в міжнаціональному спілкуванні.

Відтак, постає питання полікультурного середовища, як середовища життя, розвитку, діяльності тощо як дорослих людей, так і дітей. Наш науковий пошук засвідчив, що з поняттям полікультурне середовища вчені часто пов'язують соціокультурне середовище, яке розглядають як навколишній простір, освоєний людиною і незасвоєний, предметний і знаковий, ціннісний для неї та нейтральний. Показовими у цьому сенсі є міркування про те, що соціокультурне середовище найчастіше в тому або іншому вигляді протистоїть індивіду, було й залишається опозицією його саморозвитку.

Із полікультурним середовищем сучасні дослідники пов'язують поняття «полікультурність», яка вченими досліджується у зв'язку з вирішенням проблеми соціальної ідентичності особистості, розробкою

концепції соціетальної психіки етносів (яка виражає психологічні та деякі культурні особливості націй, народів та етносів). Вона визнається культуровідповідною моделлю життєдіяльності людини (що відображає функціональний та системний зв'язок між соціокультурним оточенням людини та стилем її життєдіяльності й поведінки), суттєвим підґрунтям формування її особистісних новоутворень. Полікультурність постає важливою детермінантою у процесі формування у дітей наукової, національної картини світу, полікультурного світобачення, які виражають соціетальні, ментальні, смислові особливості сприйняття представниками окремих народів та етносів навколишнього світу; особистісного світосприйняття міжетнічних стосунків, інтеркультурної ментальності, духовної культури особистості, її соціально-правової свідомості.

Ще однією детермінантою полікультурного середовища є поняття «полікультурна особистість». Полікультурна особистість має здатність до вільного діалогу з представниками різних культур, що відкриває можливості для взаєморозуміння. Вона готова до міжнаціонального спілкування й співробітництва з представниками різних етнічних груп, спрямована на встановлення добросусідських відносин з усіма народами і прагне підвищити загальну культуру за рахунок взаємного збагачення досвідом духовного розвитку, освоєння культурних досягнень всіх народів [2].

Діяльності психологів з дітьми внутрішньо переміщених осіб у полікультурному середовищі ми можемо розглядати з позицій: *філософії/культурології* – на засвоєння взірців і цінностей національної і світової культури, культурно-історичного і соціального досвіду різних країн і народів; *педагогіки/соціальної педагогіки* – на формування соціально-установчих і ціннісно-орієнтованих схильностей студентів до інтеркультурної комунікації й обміну, а також розвиток толерантності й емпатії стосовно інших країн, народів, культур та соціальних груп; *психології/соціальної психології* – на активну соціальну взаємодію з представниками різних культур при збереженні власної ідентичності.

Відношення дітей загалом, у тому числі й дітей внутрішньо переміщених осіб, до культурних цінностей інших народів відображає їх відношення і до культури свого народу, а зрештою – до самих себе. Їм необхідно формувати навички соціалізації та адаптації у полікультурному середовищі; навички спілкування в багатонаціональному колективі; поважне ставлення до національної гідності інших людей, до національних культур. Оскільки, лише в спілкуванні, у взаємодії людини з людиною розкривається і людина в людині як для інших, так і для себе самої. У вирішенні цих важливих завдань вбачаємо ключову роль професійних психологів.

Список використаних джерел

1. Бойченко В.В. Ідея полікультурності у змісті національної освіти. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Педагогіка та психологія. Вип. 177. Чернівці : Рута, 2003. № 3–4. С. 40–44.
2. Полікультурний образ світу. URL: <https://disted.edu.vn.ua/courses/learn/8805> (дата звернення: 18.08.2023).
3. «Україна – полікультурна держава. Знай і поважай». URL: <https://lebped.com.ua/vokalnyi-ansambl-zahrava/10-news2/1648-ukraina-polikultura-derzhava-znai-i-povazhai> (дата звернення: 18.08.2023).

Басмат Юлія,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група ТУ-12-21-М1Пс (2.0здс)
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник **Раєвська Яна,**
доктор психологічних наук, професор,
директор Навчально-наукового

інституту психології та соціальних наук,
Межрегіональна академія управління персоналом

ВИМІРИ ТА СКЛАДОВІ ФЕНОМЕНУ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

Сьогодні у науковому співтоваристві точаться дискусії щодо зниження народжуваності, зменшення кількості дітей у сім'ї, еволюції шлюбу як інституту та зростання кількості неповних сімей. Було проведено численні дослідження, щоб зрозуміти причини цих явищ і дослідити їхні потенційні соціально-демографічні наслідки. Однак повної та інтегрованої концепції, які могли б пояснити поточні тенденції та передбачити майбутні зміни в рівнях народжуваності та сімейній динаміці, ще не визначено. Теоретики та практики твердо переконані, що глибоке концептуальне розуміння феномену відповідального батьківства має важливе значення для будь-якого значного прогресу у вивченні цих процесів.

Безсумнівно, проблема має значну актуальність, особливо в умовах зниження народжуваності, погіршення сімейно-шлюбних стосунків, поширеності неповних сімей, зростання кількості сиріт, випадків жорстокого поводження з дітьми. Крім того, медичні та соціальні аспекти цієї проблеми є однаково важливими, охоплюючи важливість статевого виховання, сприяння проактивним практикам самообслуговування та необхідність соціальної підтримки молодих людей. Таким чином, принципи відповідального батьківства повинні лежати в основі як сучасної сімейної політики, так і соціальних норм [2, с. 77]. Це забезпечить задоволення потреб батьків і дітей, а також продовження процвітання людського та соціального капіталу.

Питання відповідального батьківства є складним, оскільки воно знаходиться на межі багатьох дисциплін, таких як соціологія, психологія, демографія та економіка. Одним із піонерів у використанні економічних інструментів для пояснення поведінки батьків був американський економіст Г. Беккер. Беккер запропонував ідею «попиту на дітей» і розглядав дітей як

інвестиційну альтернативу. Батьки можуть або інвестувати в розвиток своєї дитини, або виділити ті самі ресурси на власний розвиток чи інші інвестиційні проекти [6, с. 37].

Тема батьківства всебічно досліджується психологами, соціологами, педагогами. Українські дослідники зосередили увагу на вивченні батьківства переважно в контексті сімейно-шлюбних процесів і соціальної політики. Значний внесок у дослідження відповідального батьківства зробили Л. Буніна, В. Думанська, В. Кравець, Б. Кремер, Е. Лібанова, Л. Слюсар. Проте, це явище потребує подальшого вивчення. Це пояснюється тим, що поняття відповідального батьківства може стати основою для створення ефективної сімейної політики.

Дослідження показують, що для більшості людей народження дитини вважається однією з найважливіших подій у житті. Тому при вивченні батьківства вкрай важливо враховувати не лише інституційні та нормативні аспекти, а й емоційні та психологічні компоненти. Батьки народжують дітей, щоб задовольнити свої психологічні потреби, продовжити рід і подарувати любов [1, с. 11].

Якщо ми розглядаємо батьківство як біологічний і суспільний феномен, тоді відповідальне батьківство можна розглядати як вираження як індивідуальної, так і соціальної відповідальності. Сама по собі наявність дітей не є гарантією того, що батьки відповідально виконують свої батьківські обов'язки. Відповідальність батьківства має подвійний характер: по-перше, батьки несуть відповідальність перед суспільством за виховання своїх майбутніх громадян, по-друге, воно служить демонстрацією особистої та суспільної відповідальності [2, с. 78].

Методологія ЮНІСЕФ стверджує, що належне батьківство передбачає створення безпечного фізичного простору для своїх дітей, активний моніторинг їх поведінки, а також заохочення їхнього соціально-емоційного та когнітивного розвитку через керівництво та підтримку [4].

Однак, хоча ця логіка тлумачить відповідальне батьківство як таке, що стосується виключно виховання дітей, ми вважаємо, що воно охоплює більше, ніж це, поширюючись як на пренатальний, так і на постнатальний етапи виховання дітей, а також на підтримку сімейних стосунків після цього. Підсумовуючи, відповідальне батьківство можна розділити на такі етапи:

- планування та народження дитини;
- виховання та розвиток дитини;
- підтримання родинних стосунків [2, с. 78].

Щоб стати батьками, потрібна не тільки фізична зрілість. Хоча і чоловікам, і жінкам необхідно досягти фізіологічної зрілості, для них однаково важливо досягти психологічної, емоційної та соціальної зрілості, щоб стати відповідальними батьками. Відповідальне батьківство можна розглядати через різні призми, включаючи етичні, правові, економічні та соціальні аспекти. Основоположні елементи відповідального батьківства включають належну репродуктивну поведінку, виховання та виховання дітей, забезпечення здоров'я нащадків та сприяння здоровому спілкуванню між батьками та їхніми дорослими дітьми [3].

Етичний вимір відповідального батьківства включає як етичні аспекти виховання дітей, так і відповідальну репродуктивну поведінку. Запорукою відповідального батьківства є свідоме використання контрацепції та обмеження дітонародження. Однак ці принципи іноді можуть суперечити релігійним чи суспільним нормам [2, с. 80]. В умовах відповідального батьківства важливо, щоб обидва батьки самостійно визначали ідеальну кількість дітей для своєї сім'ї. Це рішення має ґрунтуватися на психологічних факторах і здатності забезпечити належне середовище для розвитку дітей.

Юридичний вимір відповідального батьківства стосується законних аспектів відносин між батьками та їхніми нащадками, включаючи їхні права та обов'язки. Згідно зі статтею 51 Конституції України батьки зобов'язані утримувати дітей до досягнення ними повноліття. Так само повнолітні діти зобов'язані піклуватися про своїх непрацездатних батьків.

З нашої точки зору, *соціальний вимір* відповідального батьківства втілює особливість соціальних зв'язків між опікунами та нащадками. Опікуни несуть відповідальність за виховання та формування своїх дітей у свідомих дорослих, прищеплюючи їм фундаментальні людські принципи та навички, необхідні для повноцінного життя в суспільстві. Народження дітей є не просто засобом виконання особистих емоційних бажань, а й підтримкою суспільної та персональної відповідальності [2, с. 81].

Економічний вимір відповідального батьківства включає забезпечення відповідних матеріальних умов для зростання дитини. Важливо, щоб батьки не лише забезпечували фундаментальні матеріальні потреби, такі як місце проживання, одяг та їжу, але й створювали середовище, яке сприяє повноцінному розвитку. Це включає доступ до додаткової освіти, спортивних занять, відпочинку та медичного обслуговування, серед іншого.

Складовими відповідального батьківства визначено:

- відповідальну та виправдану репродуктивну поведінку (планування вагітності);
- відповідальність за здорових нащадків (відповідне ставлення до вагітності та пологів);
- активну та позитивну вітальну позицію;
- відповідальне виховання дітей (достатній час на взаємодію з дитиною, створення належних матеріальних умов для розвитку дитини (освіта, виховання, інтереси (гуртки), спорт тощо));
- позитивна атмосфера в родині [2, с. 83].

Концепція відповідального батьківства є основою для досягнення гармонійного балансу між бажанням мати дітей, розумінням того, як їх виховувати та виховувати, і створенням партнерства протягом усього життя між батьками та їхніми нащадками. Це складне явище, яке охоплює різні етичні, правові, соціальні та економічні аспекти. Відповідальне батьківство – це поєднання сумлінних репродуктивних і дітородних практик,

відповідального підходу до виховання дітей та послідовного та позитивного спілкування в сім'ї.

Створення інституції сприяння відповідальному батьківству залежить від формування супутніх інституцій, таких як необхідна інфраструктура для народження та виховання дітей. Крім того, лібералізація трудового законодавства є обов'язковою для чоловіків і жінок, щоб мати можливість приділяти більше часу сімейним обов'язкам і вихованню дітей.

Отже, відповідальне батьківство – багатогранне поняття, яке складається як з соціальної, так і з економічної складових. Хоча беззаперечно, що виховання дітей вимагає фінансових вкладень, батьки, окрім прямих витрат відчувають і інші витрати. Відповідальне батьківство – це концепція батьківської поведінки, яка надає пріоритет благополуччю дитини. Це охоплює їхнє виховання, розвиток навичок, а також ідентифікацію та керівництво. Це також передбачає дотримання умов, за яких дитина може максимально розкрити свій потенціал.

Список використаних джерел

1. Буніна Л.М. Врахування потреб дитини як основа усвідомленого батьківства. Діти – батьки – сім'я : Випуск 3. Київ : Наук. світ, 2005. С. 9–16.
2. Думанська В.П. Відповідальне батьківство: теоретичний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 3. С. 75–86.
3. Кравець В.П. Психофізіологічні та психолого-педагогічні аспекти формування усвідомленого батьківства. Київ : Видавн. центр Академія, 2001. 244 с.
4. Офіційний сайт UNICEF. URL: http://www.unicef.org/earlychildhood/index_69849.html
5. Хархан Г. Підготовка старшокласників до сімейного життя : тренінги / упоряд. В. Снігульська. Київ : Видавнича група «Шкільний світ», 2015. 136 с.

6. Шлюб, сім'я і дітородні орієнтації в Україні : колективна монографія / Наук. кер. Лібанова Е.М. К. : АДЕФ-Україна, 2008. 256 с.

Бенера Юлія,

здобувачка 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група С-12-21М1ПС(2,0з)

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;

науковий керівник:

Шопша Микола,

кандидат з державного управління, доцент,

Міжрегіональна академія управління персоналом

КРЕАТИВНІ ПСИХОЛОГІЧНІ КОМУНІКАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У РОБОТІ З БАТЬКАМИ З ДІТЬМИ З РОЗЛАДОМ АУТИСТИЧНОГО СПЕКТРА

Робота з батьками є важливою складовою процесу виховання дітей. Для досягнення успіху в цій сфері можна використовувати креативні психологічні, освітні та комунікаційні практики. З їх допомогою можна досягнути покращення стосунків між батьками та дітьми, розвитку батьківських компетентностей, підвищення батьківської обізнаності про дитячий розвиток чи підтримки батьків у вирішенні проблем виховання.

Батьки дітей з розладами аутичного спектру (РАС) часто стикаються з особливими викликами. Їм важливо отримати доступ до якісних послуг та підтримки, щоб допомогти своїм дітям розвиватися та досягати свого повного потенціалу.

В Україні поступово покращується стан підтримки батьків дітей з РАС. У країні діє ряд організацій, які надають підтримку батькам, а також доступні деякі державні послуги.

Уряд України працює над покращенням підтримки батьків дітей з РАС. У 2022 році було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення прав та законних інтересів дітей з аутизмом». Цей закон передбачає розширення доступу батьків дітей з РАС до послуг раннього втручання, освіти та інших послуг.

Сподіваюся, що в майбутньому підтримка батьків дітей з РАС в Україні буде ще кращою. Вона допоможе батькам та дітям з РАС досягти свого повного потенціалу.

Робота з батьками дітей з РАС є важливою та відповідальною задачею, яка потребує особливого підходу і набору креативних психологічних, освітніх та комунікаційних практик. Ось які аспекти треба враховувати, при роботі з батьками:

Індивідуалізований підхід: Робота з батьками дітей з особливими потребами повинна ґрунтуватися на індивідуальних потребах і можливостях кожної родини. Важливо провести детальну діагностику ситуації і розробити персональну стратегію підтримки.

Психологічна підтримка: Надання психологічної підтримки батькам для подолання стресу і емоційних труднощів, пов'язаних з вихованням дитини з РАС.

Спільна робота над навчанням: Створення партнерського взаємодії між батьками і педагогами для спільної розробки і впровадження індивідуальних навчальних планів та програм.

Проведення тренінгів і семінарів: Організація навчальних заходів для батьків щодо особливостей розвитку дітей з різними видами особливих потреб і способами ефективної підтримки.

Використання технологій: Застосування технологій для комунікації з батьками, наприклад, відеоконференцій та месенджерів, щоб полегшити доступ до інформації та консультацій.

Поділ ресурсів: Залучення до роботи з батьками експертів і спеціалістів з області особливих потреб дітей, щоб сприяти більш ефективній підтримці.

Створення спільної спільноти: Формування підтримуючих груп інших батьків, які також виховують дітей з особливими потребами, для обміну досвідом та взаємної підтримки.

Відкритий та емпатичний діалог: Сприяння відкритому спілкуванню із батьками, де вони можуть ділитися своїми переживаннями, питаннями та обговорювати можливі стратегії підтримки.

Постійна оцінка і вдосконалення: Постійний аналіз ефективності практик та програм, що застосовуються у роботі з батьками, і внесення змін на основі отриманих результатів.

Важливо пам'ятати, що кожна родина має свої унікальні потреби і ситуацію, тому робота з батьками дітей з РАС вимагає терпимості, розуміння та гнучкості в підході.

Ось кілька конкретних прикладів креативних практик, які можуть бути корисні для батьків дітей з РАС:

Психологічні практики:

- Арт-терапія: використання мистецтва для вираження емоцій, вирішення проблем та розвитку творчого мислення.
- Ігри: використання ігор для навчання, розвитку навичок та зміцнення стосунків.
- Розповіді: використання історій для побудови зв'язку з дітьми, навчання цінностей та вирішення конфліктів.

Освітні практики:

- Майстер-класи: надання батькам знань та навичок, необхідних для ефективного виховання дітей з РАС.

- Онлайн-курси: надання батькам доступу до освітніх ресурсів у зручний спосіб.
- Спільна робота з дітьми: залучення батьків до навчального процесу дітей.

Комунікаційні практики:

- Тренінги з комунікації: навчання батьків ефективним способам спілкування з дітьми з РАС та їхніми партнерами.
- Семінарії з батьківства: обговорення актуальних питань виховання з іншими батьками.
- Групи підтримки: створення середовища, де батьки можуть поділитися досвідом та отримати підтримку.

Всі креативні психологічні комунікаційні практики дуже важливі в роботі з батьками з дітьми з РАС, оскільки вони допомагають батькам краще зрозуміти своїх дітей, розвивати навички ефективного спілкування та будувати міцні стосунки.

Кожна практика має свої унікальні переваги. Арт-терапія допомагає батькам краще зрозуміти, як їхні діти бачать світ, та розвинути навички спілкування з дітьми за допомогою мистецтва. Ігри допомагають батькам краще зрозуміти, як їхні діти граються та взаємодіють з іншими людьми. Розповіді допомагають батькам краще зрозуміти, як їхні діти розуміють світ. Тренінги з комунікації допомагають батькам розвинути навички ефективного спілкування з дітьми. Групи підтримки допомагають батькам поділитися досвідом, отримати підтримку та знайти інші ресурси.

Важливо пам'ятати, що вибір найбільш ефективної практики для батьків з дітьми з РАС залежить від конкретних потреб дитини та батьків. Фахівець, який працює з батьками та дитиною, повинен оцінити потреби дитини та батьків, щоб розробити індивідуальний план психологічного втручання.

Список використаних джерел

1. Баклицький І.О. Психологія праці : підручник / І.О. Баклицький. 2-е вид., переробл. і допов. К. : Знання, 2008. 656 с.
2. Максименко С.Д. Психологія особистості : підруч. для студ. вищ. навч. закладів / С.Д. Максименко, [К.С. Максименко, М.В. Папуча] ; за ред. С.Д. Максименка. К. : КММ, 2007. 296 с.
3. Максименко С.Д. Психологія та педагогіка : підручник / С.Д. Максименко [та ін.]. К. : Слово, 2012. 584 с.
4. Мельник Л. П. Психологія управління: курс лекцій / Л. П. Мельник; Міжрег. Акад. упр. персоналом (МАУП). 2-е вид., стер. К. : МАУП, 2002. 176 с.: іл.
5. Москаленко В.В. Соціальна психологія : підручник / В. В. Москаленко. К. : Центр. навч. л-ри, 2005. 624 с.
6. Практикум із групової психокорекції : підручник / С. Д. Максименко [та ін.]. Мелітополь : вид-во Мелітоп. держ. пед. ун-ту ім. Б. Хмельницького, 2015. 412 с.
7. Психологічна служба : підручник / [А. Г. Обухівська та ін.] ; за наук. ред. В. Г. Панка ; Нац. акад. пед. наук України, Укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи, Всеукр. асоц. практикуюч. психологів. К. : Ніка-Центр, 2016. 362 с.
8. Сисоєва, С. О. Психологія та педагогіка : підруч. для традиційної та дистанційної форм навчання / С.О. Сисоєва, Т.Б. Поясок. К. : Міленіум, 2005. 520 с.

Биндю Аріна,
здобувачка 3 курсу,
спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова;

науковий керівник:

Чудик-Білоусова Надія,

кандидат юридичних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри соціального забезпечення,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова

ПІЛЬГИ ДЛЯ БАГАТОДІТНИХ СІМЕЙ

Пільга – це передбачене законодавством звільнення (повністю або частково) особи від виконання загальних обов’язків або надання їй додаткових прав у разі соціальної загрози або якщо така особа зробила значний внесок на користь держави в певний спосіб. Під поняттям «пільга» пропонується розуміти надання особі додаткових прав, пов’язаних із особливим соціальним статусом особи або конкретними обставинами її професійної діяльності, що звільняють її від виконання певних обов’язків. Чинне законодавство не містить визначення соціального забезпечення, хоча цей термін часто вживається в літературі та нормативно-правових актах. Загалом нормативно-правова база, яка регулює відносини надання державних пільг громадянам, включає десятки законів України та актів Кабінету Міністрів України [4].

Основними їх ознаками є: задоволення інтересів особи, яка їх потребує та полегшення якості їх життя; встановлення з метою соціального забезпечення та поліпшення становища окремих категорій.

ПОРЯДОК НАБУТТЯ СТАТУСУ БАГАТОДІТНОЇ СІМ’Ї

Набути статус багатодітної сім’ї можна у структурному підрозділі, з питань соціального захисту населення районних, районних у державних адміністраціях міст Києва та Севастополя, виконавчих органах міських рад міст обласного значення, сільських селищних, міських рад об’єднаних територіальних громад, також у центрах надання адміністративних послуг.

Для того щоб замовити послугу спочатку необхідно подати заяву на отримання даної послуги. Зробити дану дію заявник може особисто або через законного представника, шляхом відправлення документів звичайною або ж електронною поштою. Важливо зауважити, що звертатися за отриманням статусу багатодітної сім'ї може лише фізична особа [2].

Головними умовами та вимогами для надання даних пільг є:

- Сім'я, у якій подружня пара, тобто чоловік і жінка зареєстровані у шлюбі, живуть разом та виховують трьох і більше дітей, у тому числі обоє з подружжя, або один із батьків, проживає разом з трьома і більше дітьми та самостійно їх виховує.
- Подача заяви щодо оформлення посвідчення батьків багатодітної сім'ї та посвідчення дитини з багатодітної сім'ї повинна бути виконана одним із батьків до структурного підрозділу/органу виконавчої влади, який видає посвідчення, або ж до центру надання адміністративних послуг.
- Особою яка самостійно відвідує структурні підрозділи/органи виконавчої влади, центри, що надають адміністративні послуги для посвідчення особи пред'являється паспорт громадянина України або документи, що посвідчують особу та підтверджують її громадянство чи спеціальний статус. За таких умов посадова особа структурного підрозділу/органу виконавчої влади або адміністратор центру надання адміністративних послуг повинні заповнити електронну форму заяви з огляду на усну заяву та роздруковує її паперовий варіант, який має бути зачитаний та підписаний заявником.

ВИДИ ПІЛЬГ ДЛЯ БАГАТОДІТНОЇ СІМ'Ї

Законом України «Про охорону дитинства» для багатодітних сімей передбачені такі пільги (ч. 3 ст. 13) [1]:

1. У межах, встановлених чинним законодавством загальна житлова площа кожного члена сім'ї на одне постійне місце проживання становить 21 кв.м. та додатково 10,5 кв. метра на сім'ю, плата за оренду житла (квартирна плата) може користуватись знижкою 50 %; кв. метрів);

2. Знижка 50% на плату за користування комунальними послугами (газопостачання, електропостачання, водопостачання та інші послуги) та плату за скраплений газ для побутових потреб. Площа житла, на яку поширюються знижки при розрахунку вартості опалення, становить 21 кв.м. опалювальної площі кожного члена сім'ї в постійному місці проживання та додаткових 10,5 кв. метра на сім'ю.

3. 50% знижка вартості палива (включаючи рідке), у випадку якщо приміщення не має центрального опалення;

4. позачергове встановлення квартирних телефонів. Договірна плата за користування квартирним телефоном визначається у розмірі 50 відсотків від затвердженого тарифу;

5. Незалежно від типу житла та форми власності багатодітні сім'ї отримують знижки на оплату користування житлом (квартирну плату), комунальні послуги та витрати на паливо.

ПОРЯДОК ОТРИМАННЯ ПІЛЬГ

Для отримання пільг заявникам необхідно надати такі документи:

- Заява щодо внесення інформації до ЄДАРП;
- Заява про виплату пільг на проживання;
- Копія паспорта (оригінал обов'язковий);
- Копія довідки про передачу реєстраційного номера облікової картки платника податків (оригінал обов'язковий);
- Копії документів, що підтверджують право пільговика та членів його сім'ї на пільги (з пред'явленням оригіналів);
- довідка про доходи сім'ї пільговика (крім пільговиків, сукупний дохід сім'ї яких включає пенсії та соціальну допомогу та не включає працевдатних осіб);
- Довідка про доходи особи та членів сім'ї за шість місяців, що передують місяцю звернення (крім довідки про розмір пенсії та соціальної допомоги), або документ, що підтверджує відсутність доходів у цей період,

довідку ДПС про суму виплачених доходів та утриманих податків та копію трудової книжки (за наявності) та пред'явити оригінал).

У разі відсутності змін обставин, що впливають на виплату допомоги, право на призначення допомоги на наступний період визначається шляхом подання декларації про доходи та довідки про доходи (крім пільговиків, сукупний дохід яких складається виключно з пенсії та/або соціальної допомоги, та осіб з інвалідністю) [3].

Ця допомога також виплачується прийомним сім'ям сімейного типу, прийомним сім'ям, в яких виховуються троє і більше дітей віком від одного року та сім'ям (крім багатодітних), в яких виховуються троє і більше дітей віком від одного року (в тому числі опікуни та піклувальники).

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 р. № 2402-III., URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
2. Багатодітна сім'я: підтвердження статусу та пільги. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/%D0%91%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D1%96%D0%BC%27%D1%8F:%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D0%B2%D0%B5%D1%80%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%81%D1%83_%D1%82%D0%B0_%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B8
3. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження Порядку надання пільг окремим категоріям громадян з урахуванням середньомісячного сукупного доходу сім'ї» від 4 червня 2015 р. №389. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-2015-%D0%BF#Text>
4. «Громадянська демократія» / Д. Метьюз, Н. Макафі. Львів : ЦПД, 2001. 36 с. URL : http://westukr.itgo.com/p_1_gromada.pdf

Богатова Маргарита,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група ТУприч-12-21-М1Пс (2.0з)
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: **Самойленко Оксана,**
доктор педагогічних наук,
професор кафедри філософії,
Навчально-науковий інститут психології та соціальних наук,
Міжрегіональна академія управління персоналом

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ

Емоційне вигорання може стати проблемою для психологів та інших професіоналів, які працюють у системі «людина-людина», оскільки вони постійно стикаються зі стресогенними ситуаціями та емоційно вимогливою роботою.

Особливістю професійної діяльності практичних психологів є висока емоційна напруга через високу відповідальність за життя та здоров'я клієнтів, необхідність постійного емоційного включення у роботу, важливість постійного утримання високого рівня своєї компетентності, концентрація уваги та критичне мислення, важливість правильного налагодження стосунків з клієнтами тощо. Емоційне вигорання практичних психологів проявляється залежно від індивідуальних психологічних особливостей людини (рівня її стресостійкості, типу темпераменту, рівня емоційного інтелекту, мотивації тощо), а також від професійних особливостей.

Багато дослідників вивчали чинники емоційного вигорання, і на сьогоднішній день немає єдиної їхньої класифікації. Так, В. Бойко [5] виділяє

зовнішні та внутрішні чинники емоційного вигорання. Зовнішні характеризують особливості професійної діяльності, а саме: наявність хронічного напруження через інтенсивне спілкування, високий рівень відповідальності, несприятлива організація роботи та психологічна атмосфера, складний психологічний контингент. Внутрішні стосуються індивідуальних характеристик самих професіоналів і часто пов'язані з внутрішньоособистісними проблемами, а саме: емоційна ригідність (емоційне вигорання виникає швидше у тих, хто більш емоційно стриманий), слабка мотивація, інтенсивне переживання різних обставин професійної діяльності тощо.

Г. Нікіфоров [1] виділив наступні чинники, що зумовлюють виникнення та розвиток емоційного вигорання:

- особистісні (низький рівень самоповаги й самооцінки, агресивність та авторитарність, схильність до інтроверсії, твердість тощо);
- статусно-рольові (незадоволеність професійним і особистісним зростанням, низький соціальний статус, рольовий конфлікт тощо);
- професійно-організаційні (внутрішньо організаційні конфлікти, несправедливість взаємин в організації, відсутність корпоративної згуртованості, жорсткий контроль тощо);
- екзистенційні (нереалізовані життєві й професійні очікування, незадоволеність досягнутими результатами, розчарування в інших людях чи в обраній професії, знецінювання своїх зусиль тощо).

В. Орел [2] виділяє індивідуальні та організаційні чинники емоційного вигорання. До групи організаційних чинників можна віднести умови матеріального середовища, зміст роботи і соціально-психологічні умови діяльності. Так, наприклад, підвищене навантаження у професійній діяльності, наднормова праця, нечітка організація діяльності, висока тривалість робочого дня, недостатня винагорода, несхвальне ставлення родини до професійної діяльності, необхідність мати справу зі складним

контингентом та працювати у складних умовах, кризових ситуаціях сприяють виникненню вигорання.

Для практичних психологів основними факторами, які можуть сприяти розвитку емоційного вигорання є [3, 4]:

1. Високий рівень стресу. Робота психолога вимагає високого рівня відповідальності, іноді терміновості та моральної стійкості, що може спричиняти тривогу і напруження і сприяє розвитку емоційного вигорання. Практичні психологи, що працюють у зонах конфлікту або під час воєнних дій, постійно знаходяться під впливом стресу та травматичних подій.

2. Емоційна інтенсивність роботи та висока відповідальність. Робота психолога вимагає постійного контакту з емоційно складними ситуаціями та людьми і пов'язана з інтенсивними емоційними вимогами. Особливо це стосується в період воєнних дій, оскільки практичні психологи відповідають за підтримку та допомогу людям, які переживають травму, втрату або страждають внаслідок війни. Вони часто стикаються зі сильними емоційними реакціями у військових, постраждалих та їх родичів. Це несе на собі велику відповідальність та може викликати емоційне навантаження.

3. Неспроможність ефективно управляти своїм робочим навантаженням, постійні перевантаження або недостатні ресурси можуть призводити до почуття безсилля.

4. Необхідність працювати в умовах власної небезпеки. Практичні психологи, які працюють у зонах конфлікту, постійно знаходяться під загрозою своєї власної безпеки. Це може створювати постійну напругу та тривогу, що сприяє емоційному вигоранню.

5. Недостатність визнання та винагороди. Відчуття недостатнього визнання за свою працю або відсутність адекватної винагороди можуть призводити до почуття розчарування і втрати мотивації.

6. Невідповідність очікуванням. Великі розбіжності між очікуваннями та реальністю роботи можуть викликати розчарування та невдоволення, що сприяє емоційному вигоранню.

7. Брак меж роботи та особистого життя. Недостатній баланс між роботою та особистим життям, постійна робота поза годинами роботи можуть призвести до перенавантаження та виснаження.

Ці фактори можуть взаємодіяти і посилювати один одного, сприяючи розвитку емоційного вигорання. Розуміння цих факторів допомагає психологам займатися своїм емоційним благополуччям і розвивати стратегії самозахисту для запобігання емоційному вигоранню.

Список використаних джерел

1. Бернацька О. Професійне вигорання психологів. *Психолог*. 2010. №38. С. 22–25.
2. Дудяк В. Емоційне вигорання. Київ : Главник, 2007. 126 с.
3. Лаврова М.Г. Теоретичний аналіз сучасних поглядів на поняття «емоційне вигорання». *Вісник Одеського національного університету*. Серія: Психологія. 2014. Т.19, №2(32). С. 194–202. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2014_19_2_23
4. Мірошніченко О.А. Діагностика особистості майбутнього психолога. Житомир : Видавництво Житомирського державного університету, 2012. 190 с.
5. Цюприк А., Федорович С. Профілактика емоційного вигорання студентів-психологів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2019. №1. С. 160–170. DOI: 22185186.2019.1.16.

Бомпа Флоріна-Лорідана,

здобувачка 1 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група 511 спеціальності 231 «Соціальна робота»,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича;

науковий керівник: *Равлюк Тетяна*,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВСТВА У СТАРШОКЛАСНИКІВ

У сучасному світі значно змінилися підходи до процесу планування сім'ї та народження дитини. Думка про те, що варто лише народити дитину, а все інше вирішиться само собою стає все менш популярною. До того ж, у ході емансипації суспільства перестала бути єдиною правильною думка, що простір жінки має бути обмежений кухнею, церквою та дітьми. Сучасні жінки, маючи рівний доступ до освіти, прагнуть зробити кар'єру та отримати фінансову незалежність, вбачаючи таку ситуацію безпечнішою для себе та дітей. Втім, максимальна залученість обох батьків до роботи призводить до зменшення часу, який батьки проводять зі своїми дітьми. Це, в свою чергу, викликає непорозуміння у сім'ї.

Молодь, у тому числі здобувачі середньої освіти, перебувають на шляху до самовизначення (особистого, професійного, сімейного), формування світогляду, вибору та встановлення життєвих пріоритетів і цінностей. Це стосується і розуміння батьківства. Однак не всі юнаки та дівчата сьогодні готові брати на себе відповідальність за себе, свої вчинки в міжособистісних стосунках тощо. Це пов'язано з тим, що прагнення до матеріального благополуччя, професійного розвитку та життя у власне задоволення є домінуючим.

Підготовка молоді до шлюбу та сімейного життя є дуже важливою, виникає необхідність пошуку найкращого способу поєднання сімейного життя із соціальним благополуччям. Вирішальне значення має батьківство як елемент самовизначення.

Відповідно до статті 12 Закону України «Про охорону дитинства» визначена відповідальність батьків за розвиток дитини:

1. «Виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості.
2. На кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини.
3. Батьки та особи, які їх замінюють, зобов'язані:
 - постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей;
 - поважати гідність дитини, виховувати працелюбність, почуття доброти, милосердя, шанобливе ставлення до державної і рідної мови, сім'ї, старших за віком, до народних традицій та звичаїв;
 - виховувати повагу до національних, історичних, культурних цінностей українського та інших народів, дбайливе ставлення до історико-культурного надбання та навколишнього природного середовища, любов до своєї країни;
 - сприяти здобуттю дітьми освіти у навчальних закладах або забезпечувати повноцінну домашню освіту відповідно до вимог щодо її змісту, рівня та обсягу;
 - виховувати повагу до законів, прав, основних свобод людини» [1].

З огляду на зазначене, пропонуємо аналіз результатів проведеного дослідження ставлення здобувачів середньої освіти Петрашівського ліцею (Чернівецький район Чернівецької області) до відповідального батьківства. У дослідженні взяли участь 48 учнів (28 дівчат та 20 хлопців) 10 та 11 класів. Вік досліджуваних: 15-17 років.

За методикою «Тест-карта оцінки готовності до сімейного життя» І. Юнда визначено, що більшою мірою респонденти мають задовільний рівень готовності до сімейного життя, а саме 42% хлопців та 45% дівчат.

Варто відзначити, що достатній рівень готовності до сімейного життя виявлено більше у представників жіночої статі, ніж чоловічої.

На основі дослідження за опитувальником «Вимірювання установок в сімейній парі» (Ю. Альошина, Л. Гозман, Е. Дубовська) з'ясовано, що найбільш значущими в сімейній взаємодії сферами життєдіяльності є: виховання дітей, наявність автономності та особистих кордонів, спілкування з іншими людьми, романтичні стосунки та гроші і матеріальне забезпечення. Крім того, існують деякі відмінності серед хлопців та дівчат щодо значущості тієї чи іншої сфери сімейної взаємодії. Так, наприклад, для дівчат значно важливішими є діти, романтичні стосунки з партнером, і в рівній мірі – проблема автономності або залежності і можливість розлучення. Для хлопців важливими є питання особистої автономності та незалежності, сфера спілкування з іншими людьми і турбота про матеріальний достаток сім'ї та гроші. Велика різниця виявлена між показниками ставлення хлопців і дівчат до сексуальної сфери сімейного життя.

Із метою формування відповідального ставлення до батьківства у здобувачів середньої освіти нами було розроблено програму соціально-психологічного тренінгу та в перспективі вбачаємо впровадження його в освітній процес.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про охорону дитинства». URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

Бугайова Анна,
здобувачка 1 курсу
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 231 «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»,

ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»;
науковий керівник: *Юрків Ярослава*,
доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри соціальної педагогіки,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Проблема усвідомленого батьківства є надзвичайно актуальною на тлі сучасного суспільного життя. Деформація соціальних і моральних цінностей, що відбувається в останні роки, значно вплинула на свідомість молоді щодо шлюбу і створення сім'ї зокрема. Сучасна молодь, з одного боку, досить рано починає статеве життя, яке буває частіше непорядкованим, а з іншого – психологічно не готова до створення сім'ї та усвідомленого батьківства. З огляду на це, важливою проблемою сьогодення є формування відповідального ставлення до батьківства, від рівня і якості якого залежить здатність молоді повною мірою виконувати батьківські обов'язки, сприяти здоровому розвитку дитини в сім'ї, розвивати власну батьківську компетентність.

Аналіз літератури свідчить про те, що достатньо широко вивчаються проблеми сім'ї, молоді сім'ї, сімейного виховання (А. Антонов, Н. Кузнецова та ін.); розвитку особистості дитини у сім'ї (Ю. Гіппенрейтер, С. Ковальов, В. Леві та ін.); підготовки молоді до сімейного життя (З. Зайцева, Є. Сичова, Н. Феоктистова та ін.); сутності батьківства (В. Кравець, І. Зверєва, О. Безпалько, І. Братусь, Л. Буніна, О. Лещенко, та ін.); усвідомленого батьківства в психологічному аспекті (Г. Філіпова, А. Бодалєв, І. Хамітова та ін.) але формування усвідомленого батьківства молоді залишається новою для нашого суспільства.

Формування навичок усвідомленого батьківства – це процес систематичного свідомо здійснюваного впливу на свідомість дитини, з метою забезпечення її нормального психічного, статевого розвитку, передачі наукових знань про стать людини, взаємини між людьми.

Метою формування навичок усвідомленого батьківства є – організація умов для набуття та виконання батьківських ролей, готовності підлітка до створення сім'ї; усвідомлення цінності сім'ї та батьківства в житті кожної людини. Формування батьківства як почуття і рольової позиції молоді спрямованої на дитину, здійснюється в процесі соціалізації під впливом наступних соціально-психологічних чинників: *власний позитивний досвід спілкування* зі своїм батьком чи з людиною, яка його заміняла (встановлено, що психологічна підготовка до майбутньої ролі, що відбувається за умови емоційної близькості з власним батьком/матір'ю та конструктивних відносин з ними, забезпечує молоді в майбутньому тісний емоційний контакт з власною дитиною, підвищуючи задоволеність батьківською роллю); *активна емпатійна позиція* одного з членів подружжя стосовно іншого (готовність до розуміння бажань, очікувань та побоювань); *психологічна підтримка один одного*; розділення відповідальності за фізичний та психологічний стан, турбота тощо; *присутність чоловіка при народженні дитини* (психологічна підтримка дружини під час пологів; розуміння процесу народження дитини як спільної праці обох батьків; розуміння пологів як зустрічі з дитиною, а не як «суто жіночої справи», сповненої болу й крові тощо); *перший емоційно-позитивний контакт батьків з дитиною* (відчуття задоволеності собою, дитиною; бачення в дитині окремої особистості; повага до її бажань і потреб); *особисте бажання бути батьками* (свідоме бажання прийняти батьківські ролі поєднана з усвідомленням власної відповідальності за фізичний і психічний розвиток дитини та готовністю вкладати свої фізичні й психологічні сили і час задля благополуччя дитини тощо).

Основними завданнями формування навичок усвідомленого батьківства на думку більшості вчених є наступні: обґрунтування цінності

сім'ї та батьківства в житті людини; ознайомлення з сутністю батьківства та усвідомленого батьківства; формування відповідального ставлення до виконання ролей батька/матері та батьківських функцій; формування культури поведінки та спілкування між юнаками та дівчатами; інформування про етику і психологію батьківської поведінки; ознайомлення школярів із стилями батьківської поведінки та ознайомлення з можливими наслідками батьківства у ранньому віці.

Процес формування усвідомленого батьківства молоді реалізується через систему певних соціальних інститутів / суб'єктів цього процесу: сім'я, заклади освітньої сфери (зклади загальної середньої освіти, заклади фахової передвищої освіти, заклади вищої освіти), заклади та організації соціальної сфери та громадські організації.

Узагальнивши напрями діяльності вище зазначених соціальних інститутів, виокремлюємо такі: а) освітній (інформування здобувачів освіти про важливі аспекти материнства / батьківства); б) виховний (формування психологічної готовності до виховання дитини); в) оздоровчий (робота щодо збереження та зміцнення репродуктивного здоров'я потенційних батьків); г) практичний (формування необхідних навичок і умінь, спрямованих на поведінку під час вагітності, а також після народження дитини).

З метою формування навичок усвідомленого батьківства використовується ряд форм та методів. Серед форм найпоширеніших є: індивідуальні (етична бесіда, консультація, інформування, листування); групові (тренінг, семінар, тести, відео лекторії, конкурси, вікторини та ін.); масові (тематичні дні, тижні, акції, вечори, конференції та ін.).

Одним із основних засобів згуртування вихованців різної статі є організація їх спільної діяльності і збагачення досвіду міжстатевого спілкування, серед яких: спільні трудові справи, громадська діяльність, робота в гуртках, секціях, екскурсії, походи; організація свят, вечорів, організація взаємодопомоги хлопчиків та дівчаток.

Найбільш доцільними у формуванні навичок усвідомленого батьківства є методи, які активізують думку школярів, спонукають їх до роздумів, осмислення інформації, пошуку аргументів за і проти. Серед словесних методів, досить поширеними є метод етичної бесіди, диспуту, «мозковий штурм».

Як ефективний метод формування усвідомленого батьківства, пізнання морально-психологічних засад побудови людських взаємин є також сюжетно-рольова гра. Під час таких ігор учасники прагнуть застосовувати свій життєвий досвід у побудові сюжетної лінії, а значить замислюватись над проблемою; сам процес гри викликає особливу емоційну атмосферу, коли у невимушеній обстановці учасники дискутують на тему кожного варіанту сюжету, типовим чи нетиповим він є у реальному житті, якими можуть бути наслідки запропонованого розв'язку проблеми; програвання ролей вимагає від учасників певної ідентифікації з дійовими особами, що розширює межі образів «Я» і «не Я». Доцільно використовувати сюжетно-рольову гру та творення на її основі авторами гри – школярами – оповідання для вивчення типових моделей батьківської поведінки.

Із метою активізації пізнавальних засад статевої свідомості юнаків та дівчат є широко використовується метод «мозкового штурму», який сприяє активізації розумової діяльності, динамічності розумових процесів, здатності абстрагуватись від об'єктивних умов та існуючих обмежень, формує вміння приймати нестандартні рішення, зосередитись на вирішенні актуальної проблеми.

Дієвим у формуванні навичок усвідомленого батьківства виявився *метод можливих варіантів («дерево рішень»)*, який використовувався для раціоналізації процесу прийняття рішення в ситуації, коли неможливо однозначно розв'язати поставлене завдання. Зазначений метод ми використовували також під час аналізу соціально-моральних ситуацій, що допомогло нам досягнути повного розуміння причин поставленої проблеми, механізм прийняття складних рішень, проаналізувати суперечливі дані. Це

дало змогу точніше оцінити загальний культурний, інтелектуальний рівень розвитку особистості старшокласників.

Ефективним, хоча і трудомістким є *дослідницький метод*, коли вихованці залучаються до самостійного формулювання морально-психологічних проблем, пошуку шляхів їх розв'язання.

Отже, формування навичок усвідомленого батьківства завжди спрямоване на вироблення у школярів таких раціональних установок: розуміння сутності поняття усвідомлене батьківство, батьківство, сім'я; знання стилів батьківської поведінки, усвідомлення батьківських функцій, розуміння етико-психологічних, економічних, педагогічних засад розвитку шлюбно-сімейних відносин.

Список використаних джерел

1. Вязнікова О.В. Формування навичок усвідомленого батьківства у старшокласників. *Психологічна газета*. 2006. № 16. С. 13–16.
2. Максимовська Н. Формування культури материнства в соціально-педагогічному середовищі вищого навчального закладу. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 45–54.
3. Равлюк Т. А. Формування усвідомленого батьківства молоді. URL <https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5103/RavliukT-%20article%20%D0%A4%D0%9E%D0%A0%D0%9C%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%AF%20%D0%92%D0%86%D0%94%D0%9F%D0%9E%D0%92%D0%86%D0%94%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%91%D0%90%D0%A2%D0%AC%D0%9A%D0%86%D0%92%D0%A1%D0%A2%D0%92%D0%90%20%D0%9C%D0%9E%D0%9B%D0%9E%D0%94%D0%86.docx?sequence=1&isAllowed=y>

Вольдемаєр Каріна,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група ТУ-8-22-М1ПС(2.0здс)
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: *Данильчук Лариса,*
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології,
Міжрегіональна академія управління персоналом

ДІЯЛЬНІСТЬ ПСИХОЛОГА В ПСИХОЛОГІЧНІЙ СЛУЖБІ ЗАКЛАДУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Ринок праці є невід’ємною складовою загальноекономічного ринкового механізму. Він характеризується як одне з найбільш складних соціально-економічних явищ суспільства, в якому відбиваються всі сторони його життєдіяльності, проявляється вся різноманітність його інтересів і протиріч. ... В умовах ринкової економіки, інформаційно-технологічного розвитку функції профтехосвіти значно розширюються, відбувається її трансформація в професійну освіту, що відповідає світовим тенденціям неперервної професійної освіти – освіти впродовж життя. Професійна освіта має бути безпосередньо пов’язана з потребами економіки держави, а її якість відповідати сучасним вимогам, адже у ринкових умовах виробництва втриматися на робочому місці зможуть лише висококваліфіковані працівники, які досконало володіють сучасною професією, можуть швидко змінювати спеціалізацію, що може стати певним гарантом їх зайнятості [1].

Ефективність змін зумовлює потребу в модернізації професійної підготовки кваліфікованих робітників у системі професійно-технічної освіти. У сучасних реаліях, заклади професійно-технічної освіти не можуть автономно функціонувати, оскільки як сам навчальний заклад, педагогічний

колектив, здобувачі освіти перебувають під очевидним впливом трансформаційних економічних і соціокультурних змін, які призводять до безробіття, і, як наслідок, деформації суспільних цінностей, зниження рівня соціальної безпеки, поширення негативних явищ у середовищі здобувачів освіти та ін.

За таких обставин, психологічна служба закладу професійно-технічної освіти покликана виконувати соціально-психологічні та соціально-педагогічні функції щодо мінімізації негативних впливів на учнівську молодь.

Аналіз наукової, науково-методичної літератури щодо змісту діяльності психолога в психологічній службі закладу професійно-технічної освіти дає підстави виокремити низку теоретичних і практичних проблем, а саме:

- повторення/ототожнення завдань діяльності практичного психолога і соціального педагога в закладах професійно-технічної освіти;
- розмитий діапазон напрямів професійної діяльності практичного психолога і соціального педагога в закладах професійно-технічної освіти;
- не розробленість стандартизованих інструкцій та науково-методичних рекомендацій щодо змісту взаємодії психолога і соціального педагога в закладах професійно-технічної освіти та ін.

Загалом, система освіти, у тому числі й професійно-технічної, на засадах комплексного та системного підходів, має бути професійним і організаційним ресурсом соціального та психологічного впливів на здобувачів освіти. Відтак, вважаємо за необхідне виокремити функції психолога в психологічній службі закладу професійно-технічної освіти:

діагностична – вивчення та визначення індивідуальних особливостей динаміки розвитку особистості, потенційних можливостей в освітньому процесі, професійному самовизначенні; виявлення причин труднощів у соціально-психологічній адаптації, навчанні, схильності до залежностей та правопорушень та ін.;

прогностична – на основі діагностики та лонгованих досліджень, прогнозування динаміки розвитку негативних чи позитивних сторін соціальної ситуації, що впливає на особистість чи групу в закладах професійно-технічної освіти;

корекційна – коригування, з метою мінімалізації, діагностованих труднощів соціально-психічного розвитку здобувачів освіти; різних форм девіантної поведінки; проблем адаптації до освітнього середовища;

координаційно-посередницька – посередництво у взаємодії між закладом професійно-технічної освіти та соціальними інститутами, а також: педагогічним колективом, учнями, батьками, чи особами, які їх замінюють для спільного вирішення проблем соціального становлення та розвитку здобувачів освіти; за потреби направлення до відповідних фахівців з метою надання допомоги здобувачам освіти чи їх сім'ям, що знаходяться у складних життєвих обставинах;

консультативна – на засадах спільної взаємодії, напрацювання/надання порад та рекомендацій, педагогічному колективу, учням, батькам, чи особам, які їх замінюють; у разі звернення – проведення індивідуальної та групової консультаційної роботи;

профілактична – запобігання конфліктним ситуаціям в освітньому процесі; переконання здобувачів освіти у доцільності дотримання певних норм та правил поведінки стосовно суспільних норм, здоров'я, способу життя тощо;

правозахисна – забезпечення дотримання норм охорони та захисту прав здобувачів освіти; у разі необхідності – представлення їх інтересів у органах соціального захисту; службі у справах дітей, поліції тощо;

просвітницька – формування психологічної та соціальної компетентності учасників освітнього процесу; участь у навчально-виховній діяльності учням, батькам, чи особам, які їх замінюють;

методична – планування і реалізація заходів щодо соціалізації здобувачів освіти; їх психологічної адаптації у новому колективі і

соціальному середовищі; надання допомоги здобувачам освіти та їх сім'ям, що знаходяться у складних життєвих обставинах або потребують посиленої психолого-педагогічної уваги;

організаторська – забезпечення змістовного дозвілля здобувачів освіти як у межах закладу професійно-технічної освіти так і в соціальному середовищі;

фандрейзинг – пошук додаткових ресурсів для вирішення соціально-психологічних та соціально-педагогічних завдань/проблемних питань.

Окреслені функції діяльності психолога в психологічній службі закладу професійно-технічної освіти деталізуються відповідно соціально-психологічних проблем кожного закладу професійно-технічної освіти.

Список використаних джерел

1. Постанова Верховної Ради України від 7 вересня 2016 року №1493-VIII «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення»». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, №40, ст. 622. URL: <https://web.archive.org/web/20171019221024/http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1493-19> (дата звернення: 03.03.2023).

Гняздовський Кирило,

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова;

науковий керівник:

Чудик-Білоусова Надія,

кандидат юридичних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри соціального забезпечення,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

В Україні та і у всьому світі питання захищеності молоді, а передусім дітей, є надзвичайно важливими у контексті формування своєї внутрішньої та зовнішньої соціальної політики, адже саме від молоді залежить майбутнє кожної держави. Відповідно у своїй Конституції, Україною було проголошено, що сім'я, дитинство та батьківство мають особливу опіку та охорону з боку держави, що відзначає особливу роль цих інститутів [1].

Тому питання формування відповідального батьківства у сучасної молоді, є фундаментальним елементом соціальної політики держави, основним завданням якої є забезпечення всіх належних умов для повноцінного їх розвитку, адже сім'я займає провідну роль у становленні та вихованні майбутніх громадян. В умовах сьогодення надзвичайно є важливим забезпечення з боку держави підтримки та виховання сучасної молоді в контексті відповідального підходу до створення сім'ї, особливо коли наша держава перебуває в стані гострої демографічної кризи.

Саме молодь та сім'я виступають основною складовою у забезпеченні відтворенні, збереженні кількісного та якісного складника населення. У свою чергу держава здійснює розробку та реалізацію молодіжної політики з метою визначення системи соціального захисту молодих сімей, в контексті формування відповідального батьківства.

Досліджуючи зазначену тему, слід насамперед зазначити, що ж таке відповідальне батьківство — це соціально-психологічний феномен, який будується на певній системі знань, умінь, навичок, почуттів, якостей, та відбивається у відповідальній поведінці батьків, яка направлена на виховання і розвиток дитини, формування її гармонійної особистості [2]. Проте, на

превеликий жаль, сучасна молодь в Україні відходить від пріоритетів створення сім'ї, відповідального та усвідомленого виховання дітей, через низку соціальних і економічних причин. На сьогодні, молодь орієнтована не на створення сім'ї, а на особисті досягнення в контексті отримання бажаної посади, кар'єрного росту, економічної та соціальної незалежності. Внаслідок чого, вступаючи до шлюбу, молода людина не готова до своєї нової ролі, що породжує неспроможність створення належних умов для розвитку своєї дитини [3].

Відповідно держава при формуванні соціальної політики в контексті відповідального батьківства включає в себе, наступні елементи: навчання молоді основам батьківства та усвідомленого підходу до нього; формування відчуття відповідальності до виконання ролі батьків та їх функцій; формування навиків культурної поведінки та правильного спілкування у сім'ї; ознайомлення із різними стилями батьківської поведінки та потенційними наслідками батьківства в ранньому віці [4, с. 64].

Також надзвичайно є важливим соціально-педагогічна допомога молодим батькам, адже саме на них лягає головна роль у вихованні дітей. Варто також віднести до надання допомоги фахівців соціальної сфери територіальних громад в територіальних громадах, посадових осіб уповноважених державних органів та представників громадських організацій, які часто реалізують проекти, спрямовані на соціалізацію молоді, зокрема в частині формування у неї усвідомленого батьківства.

Отже, батьківство, яка категорія, котра притаманна будь-якому суспільству може бути основою соціально-психологічної стабільності кожної дитини, адже майбутнє суспільства завтра, є віддзеркаленням стану батьківства сьогодні. Тому лише за умови вирішення проблем відповідального батьківства у галузі охорони здоров'я, соціального забезпечення, освіти через розуміння формування уявлення про власні цінності та бачення в майбутньому власної моделі щодо цінностей сім'ї та сімейного способу життя. Завдяки активній та реалізованій молоді, котра

створила власні сім'ї стане можливою успішна реалізація економічних реформ, покращиться демографічна ситуація. Належне її виховання як здорового та молодого покоління країни сприятиме відновленню та розбудові країни.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України.* Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Буніна Л.М. Усвідомлене батьківство як соціально-педагогічне явище. *Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка: Педагогічні науки.* 2003. № 7. С. 18–20.
3. Островська Н. Формування усвідомленого батьківства молоді як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Донбасу.* 2010. № 4. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського НАН України. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2010_4_11.
4. Усвідомлене батьківство як умова повноцінного розвитку дитини та підвищення виховного потенціалу громади : метод. матер. до тренінгу / за заг. ред. Г. М. Лактіонової. Київ : Наук. світ, 2004. 86 с.

Горбатюк Надія,

здобувачка 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група ТУ-12-21-М1ПС (2.0 здс)

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;

науковий керівник: **Раєвська Яна,**

доктор психологічних наук, професор,

директор Навчально-наукового інституту

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ МОЛОДІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ

Сучасна молодь віком 18-35 років включає найпоширенішу вікову групу батьків. Згідно статистичних даних Держстату, середній вік батьків при народженні першої дитини в Україні становить 25-29 років [1]. Отже наслідки воєнної травматизації та шляхи їх корекції серед молоді набувають гострої актуальності у розрізі тематики соціально-психологічних аспектів відповідального батьківства в XXI столітті.

Проблема психологічних аспектів емоційних станів молоді України під час воєнних дій майже не досліджена. Психологічні наслідки воєнної травматизації особистості частково висвітлені у роботах Титаренко Т. М. [8].

Протягом липня-серпня 2023 року молоді було запропоновано взяти участь у дослідженні психологічного стану під час воєнних дій. Дослідження проводилось за 3-ма методиками [6]:

1. короткою шкалою тривоги, депресії та ПТСР Харта;
2. госпітальною шкалою тривоги і депресії Голдберга (HADS);
3. самооцінним опитувальником депресії Зунга.

В дослідженні прийняло участь 366 респонденти віком 18-35 років, з яких 16,4% відповідають віку 18-25 роки, 83,6% — 26-35 років. Більша частина опитуваних проживає в Україні (88%), ще частина (12%) виїхала за кордон під час воєнних дій.

За результатами дослідження, більша частина опитуваних (понад 50%) вказала наявність тривожно-депресивних станів внаслідок воєнної травматизації, про що свідчать наступні зібрані дані:

- 73,5% відчують постійну напруженість, нездатність розслабитися;
- 77,9% спостерігають роздратування та погані настрої;

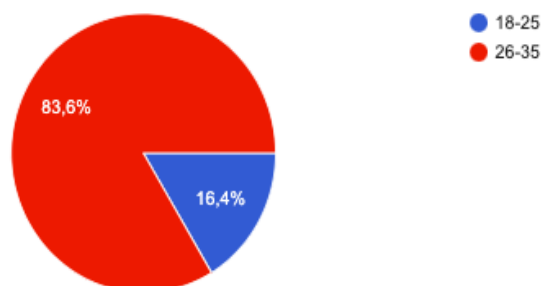
- 67,2% турбує погана зосередженість уваги;
 - 53,5% переслідують негативні образи у свідомості;
 - 52,% непокоїть сильний смуток, печаль;
 - 78,7% відчувають сильну втому, нестачу енергії;
 - 56% спостерігають зниження інтересу до життя, до звичної діяльності,
- зокрема, професійної.

Зокрема, при проведенні дослідження за методикою Зонга, 53,8 % жінок віком 26-35 років вказали, що іноді спостерігають періоди плачу чи близькості до сліз.

1. Скільки вам років?

366 відповідей

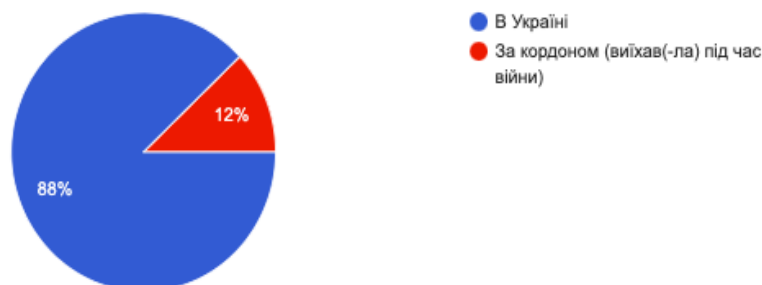
 Копіювати

2. Де ви знаходитесь?

366 відповідей

 Копіювати

Аналіз отриманих даних свідчить, що значна частина молоді України страждає на депресивно-тривожні стани [3, 5], гостру реакцію на стрес, що є передумовою формування посттравматичного стресового розладу, тривожних та депресивних розладів [4, 7].

Згідно досліджень національної наукової ради розвитку дитини Центру розвитку дитини Гарвардського університету, батьківський стрес впливає на виховання дитини. Батьки можуть стати менш чуйними та ніжними до своїх дітей. Таке зниження якості батьківства може призвести до різноманітних негативних наслідків для дітей, наприклад, до зниження самооцінки, агресивної поведінки, соціальної ізоляції.

Отже, зафіксовані високі показники тривожності та депресії потребують введення ефективних заходів психологічної корекції, психоедукації та профілактики боротьби з травматизацією внаслідок воєнних дій для молоді України, що є актуальною тематикою для проведення подальших досліджень.

Список використаних джерел

1. Вісник Державної служби статистики України, 2020. URL: https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/09/DJS_2019_pdf.pdf
2. Екстремальна психологія : підручник / За заг. ред. О.В. Тімченка / К. : ТОВ «Август Трейд», 2007. 502 с.
3. Зубцов Д. Депресія: визначення та симптоматика. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. Серія: Психологічні науки, 2016 (№ 1) С. 77–81.
4. Мартинюк І. А. Патопсихологія. Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2008. 208 с.
5. Пасічняк Н.І. Психологічні особливості депресивних розладів. *Актуальні проблеми сучасної психології*. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 27–31.
6. Психологу для роботи: Діагностичні методики : Збірник (укладачі В.М. Лемак, В.Ю. Петрище) 2-е видання. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. 616 с.

7. Рубенштейн С.Я. Експериментальні методики патопсихології та досвід застосування їх в клініці. (Практичне керівництво). К. : «Психотерапія», 2010. 224 с.

8. Титаренко Т.М. Особистість перед викликами війни: психологічні наслідки травматизації. Київ, 2022. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/141488038.pdf>

9. National Scientific Council On The Developing Child / Harvard University Centre Of The Developing Child, 2010. URL: <http://surl.li/lciaf>.

Грос Іванна,

здобувачка 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група ТУ-12-21-М1ПС (2.0здс)

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;

науковий керівник: *Клименко Іван,*

кандидат психологічних наук,

в.о. завідувача кафедри медичної психології

Інститут медичних та фармацевтичних наук;

доцент кафедри психології,

Міжрегіональна академія управління персоналом

**ДОСЛІДЖЕННЯ, ПРОФІЛАКТИКА ТА МЕТОДИ КОРЕКЦІЇ
ВИНИКНЕННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД ГАДЖЕТІВ ТА ІНТЕРНЕТУ У
ПІДЛІТКІВ, ЗУМОВЛЕНОЇ ВИМУШЕНИМ (ТРИВАЛИМ)
ПЕРЕБУВАННЯМ У РОЛІ БІЖЕНЦІВ ЗА КОРДОНОМ**

Підлітковий вік є важливим етапом становлення особистості. Цей етап вирізняється не лише активним фізичним розвитком, але і періодом випробовувань і пошуку. Все нове і цікаве збуджує інтерес підлітка. Ніщо не

може так задовільнити це прагнення як безмежні простори Інтернету та технічні можливості сучасних гаджетів. Потреба обміну інформацією і досвідом з однолітками є теж однією з нагальних потреб цього віку. За допомогою інтернету та гаджетів сучасному підліткові для цього не обов'язково навіть виходити з дому, адже відео-чати та онлайн-ігри переносять його комфортно в коло друзів чи однодумців. Але це віртуальне Ельдорадо має також свій тіньовий бік: як описано у багатьох дослідженнях на тему впливу інтернету та гаджетів, ще не сформований мозок підлітка дуже чутливий і сприйнятливий до принад віртуальної реальності чи «системи нагород» комп'ютерних ігор. Позитивне оточення і його приклад, достатня кількість реальних друзів і занять та хоббі в режимі оффлайн, життя в стабільних та сприятливих для розвитку умовах можуть захистити підлітка від інтернет-залежності чи усамітнення. Але що, коли стабільний і звичний хід життя раптово змінюється і підліток опиняється в новому незнайомому оточенні, незвичних умовах життя і поза межами своєї зони комфорту чи навіть у ситуації, яка загрожує його життю? Що, якщо йому бракує знань мови, щоб порозумітись з новим навколишнім середовищем і навіть самостійно знайти дорогу до тимчасового притулку чи попросити про допомогу? Які відчуття викликає цей стан, як справляються підлітки з такою ситуацією і яку роль беруть на себе в такій ситуації сім'я, школа чи гаджет і мережа Інтернет? Без друзів, можливо навіть без родини та знайомих опинитись на чужині – така доля багатьох підлітків у сучасному світі. Причиною цього є війни, голод та безробіття чи кліматичні зміни, які унеможливають виживання у багатьох регіонах Землі. Через напад РФ на Україну у 2022 році велика кількість українських сімей також опинилась у подібному становищі, стала змушеною залишити Батьківщину і шукати притулку на чужині. Серед них є велика кількість дітей і підлітків. Як вони переживають вимушене переселення, перебування на відстані від рідної домівки, мови та культури з усвідомленням постійної загрози, яку спричиняє воєнний стан чи статус біженця за кордоном і як їм допомогти вистояти в цих

випробуваннях? Ці питання турбують українське суспільство і являються однією з багаточисельних проблем українського сьогодення. Дослідження цього явища та розвиток засобів підтримки є актуальною потребою і являються підґрунтям для написання цієї праці.

З початку війни з України виїхали у європейські країни (не враховуючи Білорусь та РФ) за даними УВКБ ООН приблизно 5 мільйонів людей, серед них 1,7 мільйони дітей. Зокрема в Німеччині нараховується близько 1,1 мільйон українських біженців [1]. На прикладі німецького міста Гамбург кількісне співвідношення дітей-мігрантів до і після початку війни в Україні виглядає таким чином: місто Гамбург розраховує щороку в середньому на 2,5 тисяч дітей шкільного віку, які внаслідок міграції прибувають у місто і яких потрібно інтегрувати у шкільну та інші системи. З початку війни в Україні до цієї кількості мігрантів доєдналися 8,5 тисяч дітей шкільного віку з України. Ця ситуація поставила місцеві служби перед надвеликими логістичними випробуваннями: варто назвати лиш такі з них як реєстр біженців, їх розселення та харчування, матеріальна підтримка і долучення біженців до оздоровчих, соціальних та освітніх програм. Але крім цих очевидних потреб у притулкові та матеріальному забезпеченні, є велика необхідність у психологічній підтримці. Адже люди, які пережили страхіття втечі, окупації, насильство, травмування, обстріли та втрату домівки чи то пак втрату близьких і рідних, страждають на різні психічні розлади та є емоційно дестабілізованими. До, під час і після втечі можуть виникнути ситуації, коли люди бачать або переживають жахливі речі. Батьки роблять все можливе, щоб захистити своїх дітей від жахливих переживань. Але навіть через тривалий час подібні ситуації викликають занепокоєння, і людям важко справлятися зі своїм повсякденним життям [2].

Діти і підлітки потребують у цьому контексті найбільшого захисту, уваги та підтримки. Але, нажаль, вони не завжди мають поряд позитивне та сприятливе оточення дорослих, або ж дорослі перебувають у психічно важкому і розгубленому стані та потребують також допомоги. Більшість

сімей з дітьми, які прибули біженцями до Німеччини і Гамбургу, налічують тільки одного з батьків, як правило – матір, адже військовозобов'язані чоловіки залишаються в Україні. Таким чином матір, яка зазвичай в Україні виховувала дітей разом з чоловіком чи мала підтримку родини і друзів, вимушена за кордоном виховувати і доглядати дітей в для неї нових, ускладнених і необлаштованих умовах на самоті. Це призводить до виникнення додаткових стресових і навіть кризових ситуацій, до перенавантаження і різних захворювань.

Діти і підлітки реагують на умови, в яких вони опинились, по-різному, але спільним для усіх є невизначеність та непередбачуваність цього стану. Нерідко вони змушені довго перебувати на самоті, стояти з батьками в чергах (на реєстрацію, отримання паперів чи в інших закладах), переймати на себе зобов'язання дорослих (парентифікація), доглядати молодших братів та сестер. Тому підлітки шукають, належно до потреб і можливостей свого віку, розваги, полегшення і заняття в цих несприятливих умовах.

Одним із найулюбленіших занять підлітків від 11 до 17 років (в мирний час і в звичних життєвих обставинах) є відповідно до опитування JIM-Studie 2022 [3] спілкування онлайн, інтернет-серфінг, використання різних розважальних програм чи сайтів, комп'ютерні ігри з використанням різноманітних гаджетів. Якщо в мирний час це заняття має, як правило, на меті розважальну функцію, то в загрозливих і кризових обставинах воно набирає особливої ваги для підлітків і може приносити з собою інші відтінки і аспекти використання також на психологічному рівні. Такі як відволікання від напруження та невизначеності, безпорадності та самотності. Особливо психологічні механізми заміщення і уникнення можуть допомагати позбутись на деякий час неприємних відчуттів (таких як, наприклад, відчуття самотності та розгубленості, страху та суму) за допомогою звичного і передбачуваного віртуального світу і таким чином допомагають тимчасово відтворити стан подібний до нормального і докризового. Але також щоденне використання гаджетів та інформації з мережі Інтернет з метою орієнтації за

кордоном, перекладу з іноземної мови, отримання необхідної інформації чи допомоги, підтримки, зв'язку з рідними, близькими та друзями є нагальною потребою в кризовій ситуації. Таким чином гаджети та доступ до Інтернету перестають бути для біженців лише звичною «сферою обслуговування» щоденних потреб та інтересів, але натомість можуть отримати додаткове емоційне забарвлення, цінність і статус. Вони можуть перейняти у внутрішньому світові підлітка-біженця роль «служби порятунку», «надійної опори і друга», «емоційної Батьківщини», де все рідне та знайоме. Цей віртуальний світ і приємні почуття, які з ним може пов'язувати підліток, і які базуються на його природних потребах цього етапу розвитку, стоять у великому контрасті до його сумної реальності. Цей дисонанс важко витримати, і тому не дивно, що опинившись в такій ситуації, підлітки схильні більше часу ніж зазвичай проводити в мережі. Вплив негативних емоцій у кризовій ситуації і можливість «сховатися» від них у віртуальному світі протягом довгого періоду можуть призвести до залежності від Інтернету та гаджетів з усіма негативними наслідками, які з цього витікають. Процес переживання кризової ситуації в більшій мірі здійснює вплив на особистість, ніж безпосереднє буття в ній. Вплив полягає в тому, що при переживанні складної ситуації відбувається трансформація, перебудова внутрішнього світу людини (або якої-небудь її складової – емоційної, когнітивної, потребнісно-мотиваційної). Таким чином порушення стійкості і цілісності «я-концепції» підлітка-біженця, зміна його самосвідомості може вести до переживання ним таких феноменів, як нігілізм, скептицизм, цинізм, моральна нестійкість, душевне спустошення і тому подібне. Поведінка підлітків, що відхиляється, є одним з результатів впливу переживання критичних, кризових ситуацій, виступаючи при цьому як захисно-компенсаторне поведінкове утворення. І саме ці феномени повинні усвідомлювати батьки та освітяни, які щодня працюють з підлітками-біженцями. Між ними має відбуватись постійний обмін інформацією з метою вчасного виявлення стресового чи кризового стану і запобігання йому.

До прикладу, ПТСР (посттравматичний стресовий розлад) може розвинути у людини, яка пережила шокову, травмувальну або стресову ситуацію. Симптоми можуть проявитися одразу після події або пізніше:

1. Сильні емоційні та фізичні реакції при спогадах про подію, а також переживання, що це триває. Чи навпаки – уникання спогадів та почуттів, витіснення, нездатність пригадати певні деталі.
2. Жахливі сновидіння.
3. Тривалий пригнічений настрій.
4. «Замороженість» почуттів і тілесних реакцій, а ще нездатність їх відчувати та переживати.
5. Відчуття нереальності того, що відбувається.
6. Втрата інтересу до того, що раніше приваблювало та цікавило.

Ці симптоми також зустрічаються у дітей і підлітків, які втекли від війни і отримали травми. Однак є особливості, якими вони відрізняються від травмованих дорослих: У школі: у школі травмовані діти часто мають проблеми з концентрацією та увагою. Це відбувається тому, що спогади постійно повертаються до них, вони неспокійні або бояться чогось. Тому можливо, що діти мають гірші оцінки у школі, поведуться неадекватно, їм важко влитись в новий колектив однолітків-біженців. Розвиток: іноді після травми дитина раптом здається набагато молодшою, ніж є насправді. Вона відстає в розвитку. Однак буває й так, що дитина поводить незвично «по-дорослому». Ігрова поведінка: діти часто обробляють свій досвід у своїх іграх та малюнках. Наприклад, вони грають у «війну» або малюють картини, які показують погані речі. Відмова: дитина також може виглядати нормальною і щасливою зовні, навіть якщо вона пережила дуже погані речі. Це відбувається, коли пам'ять про травмуючу ситуацію блокується. Важко стає, коли спогад раптом знову з'являється, і дитина переживає це дуже важко і бурхливо. Майбутнє: молоді люди часто мають негативний погляд на майбутнє після травми. Вони втрачають надію і іноді їх обтяжують думки чи запитання про плани на майбутнє.

Психіка травмованої людини перенапружена й часто не в змозі переробити такий обсяг страху та болю. На тлі хвилі прибуттів біженців до країн Європи експерти кажуть, що багато українців перебувають «в режимі

виживання» і зосереджені на адаптації до нових умов. А процес подолання травми почнеться тільки після того, як вони вирішать більш нагальні проблеми – знайдуть житло, роботу, віддадуть дітей в школу[4]. Сім'ї, а особливо матері, які опинились з своїми дітьми самі за кордоном, потребують особливої психологічної підтримки. Їх потрібно попередити наприклад про прояви стресових чи кризових станів чи загрозу можливості виникнення інтернет-адикції та механізми її запобігання у підлітків, якщо діти перебуватимуть під впливом вищеописаних негативних факторів тривалий час. Оскільки спілкуванню з однолітками, доступу до інформації та освітньому шляхові у підлітковому віці надається особливої ваги, школа відіграє важливу роль також у житті українських підлітків за кордоном. У європейських країнах, які прийняли українських біженців, зокрема в Німеччині, відвідування школи для дітей 6-17 років є обов'язковим і тому школа виступає у ролі важливого об'єднуючого фактору між сім'єю та державними освітніми органами і є ідеальним місцем для проведення інформаційних заходів з метою виявлення кризових станів чи запобігання виникнення адикції, а також групового чи індивідуального консультування підлітків та їх сімей. Формально у країнах Європи доступ українських дітей до освіти без дискримінації гарантований в рамках національних систем шкільного навчання, а також додаткових засобів підтримки, оголошених у зв'язку з військовою кризою. До прикладу, у Німеччині створені інтернаціональні класи, в яких викладають вчителі, які, як правило, пройшли спеціалізовані курси для викладання і керівництва інтернаціональними класами. Ці курси передбачають здобуття учителями навиків методики викладання, до прикладу, німецької мови дітям з закордону, а також сенсibilізують їх у спілкуванні з дітьми з інших культур та виявленні можливих психологічних криз і травм. Дослідниками було виявлено, що діти, яким їх батьки сигналізували, що вони можуть адаптуватись і асимілюватись у новому оточенні, були спокійнішими і успішнішими в навчанні та соціальній інтеграції на відміну від дітей, чий батьки вагалися і сигналізували

дітям, що ще не впевнені у тому, як довго вони перебуватимуть за кордоном і як вони планують майбутнє на найближчі місяці. Це свідчить про те, яку важливу роль і функцію мають батьки для адаптації та інтеграції, а також стабілізації дітей. Українські підлітки страждають від цієї розірваності: з одного боку, примус відвідування школи в Німеччині, з іншого – онлайн-навчання в Україні. Одночасно задовольняти дві системи і в жодній з систем не мати можливості розслабитись і покластись на передбачуваність майбутнього розвитку подій. Це призводить до психологічного і фізичного перенавантаження і як наслідок до можливості виникнення конфліктів, криз, захворювань, адикції та девіантної поведінки у підлітків. Тому одним з необхідних та ефективних кроків у взаємодії суб'єктів освітнього процесу в умовах перебування сімей у ролі біженців за кордоном, має бути тісна і обов'язкова взаємодія між батьками та вчителями, соціальними працівниками чи психологами шкіл [5]. Особливо на перших етапах адаптації та інтеграції підлітків-біженців у освітню систему за кордоном. Обов'язковими мають бути інформативно-просвітницькі програми для батьків, а також індивідуальні та групові бесіди з підлітками, з метою обговорення умов та пояснення ситуацій, в яких вони опинились, інформуванню про можливості отримання допомоги. Також мають бути запропоновані уроки та програми (до прикладу «Healing Classrooms» [4]) для подолання стресових чи кризових станів, адаптації та біографічної роботи з підлітками та їх сім'ями. Одним із надважливих елементів цієї концепції має бути відповідна підготовка фахівців для роботи з підлітками-біженцями та їх родинами, а також створення стандартизованих підходів для співпраці між усіма суб'єктами освітнього процесу у контексті реалій перебування українцями у ролі біженців за кордоном.

Список використаних джерел

1. Німецьке федеративне Міністерство статистики V(DESTATIS Statistisches Bundesamt.URL: www.destatis.de, Pressemitteilung N125, станом на 30-03.2023).

2. Порадник для батьків дітей та підлітків, що знаходяться під впливом емоційного стресу. «Побачити іншими очима». Caritas Центр допомоги людям, що зазнали тортур та були вимушені стати біженцями. Кельн, 2022.

3. JIM-Studie 2022. URL: <https://www.ins-netzgehen.info/fachkraefte/informationenmaterialien-handouts/jim-studie/>

4. Практичний посібник «Зцілююча класна кімната» (Healing Classrooms), частина 3, IRCDeutschland, Berlin 2020.

5. Лідль А., Шефер У. та Кнавелсруд К. Психосвіта при посттравматичних розладах. Штутгарт: Шаттауер. 2013.

Данильчук Лариса,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БАТЬКІВ В УМОВАХ СОЦІАЛЬНОЇ АНОМІЇ

Воєнні дії на території України обумовлюють низку явищ та проблем, які мають фундаментальний характер для розвитку нашої держави, її громадян. Одним із таких явищ є соціальна аномія, яка є характерною у період соціальних потрясінь та фіксує неврегульованість соціальних відносин, дезорганізацію традиційних цінностей, інституцій, руйнування/втрату соціальних зв'язків. Загалом, аномія (фр. *anomie*, від грец. *ἀνομία* – беззаконня) – суспільний стан, що характеризується розпадом системи цінностей і соціальних норм, які забезпечують соціальний порядок, відсутністю чіткої моральної регуляції поведінки індивіда або групи... Соціальна аномія як стан ціннісно-нормативного вакууму притаманна

періодам соціально-економічних криз і динамічних реформ, коли загострюються протиріччя між класами, групами, індивідами [1].

Вищевикладені обставини дозволяють стверджувати про наявність системних відхилень від соціальних норм у нашому суспільстві, що вкрай загострює проблему соціальної відповідальності батьків за виховання, розвиток, соціалізацію дітей в умовах соціальної аномії.

Вагомими, у зазначеному контексті, є ідеї, представлені у роботах О. Безпалько, І. Бех, І. Кон, А. Мудрик щодо активної взаємодії людини і середовища в процесі соціалізації особистості та людини як суб'єкта соціалізації. Зокрема, О. Безпалько зазначено, що суб'єктом соціалізації людина стає об'єктивно, бо протягом усього життя на кожному віковому етапі перед нею постають завдання, від успішного розв'язання яких залежить її розвиток. Для виконання вікових завдань людина більш чи менш свідомо ставить перед собою відповідні цілі, тобто проявляє суб'єктність (позицію) і суб'єктивність (індивідуальність) [6].

Із вищезазначених міркувань нас цікавлять суб'єктність і суб'єктивність людини як суб'єкта соціалізації, а з позицій соціальної відповідальності батьків, саме індивідуальне ставлення та включення батьків у процес виховання та розвитку дітей в умовах соціальної аномії. У цьому контексті постає питання соціальної відповідальності особистості, причому не тільки як надбання індивідуальної свідомості, а як засобу внутрішнього контролю особистості.

Загалом, відповідальність особистості розглядають як: соціальну якість; якість, що характеризує соціальну типовість особистості; здатність особистості формулювати обов'язки; смислове утворення особистості, та її цілісну якість; соціальну категорію, що виражає міру відповідності дій соціальних суб'єктів взаємним вимогам [3; 4; 5; 6; 7]. Із поняттям «відповідальність» безпосередньо пов'язана низка теорій соціальної педагогіки: теорія життєвих навичок, теорія соціального наuczіння тощо.

Грунтовні міркування щодо поняття «відповідальність» у соціальній педагогіці представлені І. Бехом [3, с. 19-22], який зазначає, відповідальність – це риса, яка концентрує усвідомлений особистістю суспільно значущий обов'язок, повинність у здійсненні морального вчинку. Через відповідальність особистості відбувається процес наповнення змістовно важливою повинністю. До всього суспільно значущого має виникнути ставлення повинності. Тобто, підтверджується наявність суб'єктності і суб'єктивності людини як суб'єкта соціалізації.

За допомогою відповідальності формується і через неї виявляється зв'язок людини з навколишньою дійсністю, виникає їх цілісність. Визначальним складником такої цілісності, що забезпечує втілення її відповідної дії, є суб'єкт. Тут самодетермінація, моральна свобода людини є невід'ємною ознакою її буття. Лише за такого рівня розвитку самосвідомість особистості може бути сповнена відповідальності і вона виконуватиме належним чином свій обов'язок, у контексті заявленої проблеми – батьківський обов'язок щодо дітей.

Можна стверджувати, що відповідальність передбачає визнання єдиної активної причетності до соціального і природного світу. Це не стільки результат поцінування особистості іншими людьми, скільки її власне переконання, моральний принцип, підсумок самоусвідомлення. З цієї точки зору, людське життя – безперервна відповідальність, що визначає його моральну цінність... Власне відповідальність – це відповідальність особистості не тільки за певну справу, а й за думку, її зміст і наслідки. Внутрішній світ відповідальної особистості завжди відкритий до соціальних потреб, пріоритетів, людських цінностей... Відповідальність – єдиний критерій оцінки людиною різноманітних соціальних і природних явищ та подій. Відповідальна особистість не тільки з максимальною об'єктивністю оцінює події і явища, а й сама є ініціатором та інтенсивно створює у межах своїх суб'єктивних цінностей. Тобто безумовною є аксіологічна детермінація

поняття, за якого людське життя є найвищою цінністю, відповідальність за нього несе сама людина.

К. Роджерс визначає відповідальність як головну ознаку сформованої особистості. Самовизначення – сутнісна ознака природи людини, тому кожен відповідальний за те, чим він є [2]. Відповідальність виявляється лише у вільних вчинках і діях особистості; це вже не глибинне, а вершинне утворення, духовний апогей. Цю якість цілком правомірно вважають специфічним узагальненим настановленням, яка характеризується моральною значущістю. У цьому разі йдеться про морально відповідальне існування людини, або її моральну відповідальність.

Соціальна відповідальність – особливий мотив людських вчинків. Він принципово відрізняється від, наприклад, біологічних чи економічних мотивів, лише йому властивою рисою ідеальності. Саме ідеальні моменти вчинків становлять сферу духовної культури людства. В основу її розвитку покладено лише відповідальні вчинки, з яких утворюється суспільна моральна система. Усі інші вчинки внаслідок втрати своїх ідеальних складників не сприяють моральному розвитку особистості і суспільства загалом. Адже моральне вдосконалення суб'єкта пов'язане не з самим результатом учинку, не з його автономною значущістю, а з мотивом, втіленим у ньому. Лише результат, одухотворений мотивом відповідального звершення, сприяє особистісному вдосконаленню людини. Якщо суспільство культивує переважно вчинки, в яких немає ідеальних моментів, то залишаються невикористаними морально перетворювальні сили мотивів відповідального звершення. Отже, соціальна відповідальність є дійсно внутрішньою стосовно вчинків мотивацією, такою, що надає їм самоцінності і не перетворює на засіб досягнення особистістю своїх корисливих цілей.

Ключовою особливістю соціальної відповідальності є її постійність, що виявляється всупереч змістовним відмінностям моральної вимоги, зумовленим специфікою ситуації її пред'явлення. Саме ця особливість перетворює відповідальність на усвідомлене настановлення як готовність

діяти належним чином. Соціальна відповідальність є осмисленим рухом свідомості, який перетворює можливість у реальне здійснення вчинку. Важливо, щоб цей рух був безпосередньо спрямований на зміст моральної вимоги, а не на інші цілі суб'єкта.

Соціальна відповідальність як активне настановлення, тобто таке, якому притаманна функція звернення, є інтегративною властивістю особистості, що виникає в результаті синтезу особистістю всіх її моральних рис. Усе людське життя має бути спрямоване на опанування цієї властивості. За такого рівня розвитку особистості відбувається перетворення відповідальності як суспільно духовного світогляду в моральне надбання людини, а саме – соціальну відповідальність. Це надбання характеризується її гуманістичною виповненістю, розкриттям духовного потенціалу. Тобто, підтверджується наявність ноологічної детермінації, за умови якої людина духовна – є людиною моральною, а саме, усі її вчинки і дії не суперечать духовним і моральним нормам.

Соціальна відповідальність є механізмом, необхідним для існування суспільства, існування та ефективної взаємодії в ньому конкретної особистості. Це готовність прийняти статус повного джерела та причини за всі скоєні дії та їх наслідки, тобто персоналізація суб'єкта; обов'язок особистості оцінити власні наміри та здійснювати вибір поведінки відповідно до суспільних норм і цінностей.

Загалом, соціальну відповідальність батьків пропонуємо розглядати як комплекс сформованих особистісних якостей, моральних та духовних цінностей та норм; наявність чіткої батьківської позиції щодо виховання та розвитку дітей як достойних громадян країни, їх успішної соціалізації в суспільстві, а особливо – в умовах соціальної аномії.

Список використаних джерел

1. Аномія. URL: <https://vue.gov.ua/Аномія> (дата звернення 22.08.2023).

2. Відповідальність. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Відповідальність> (дата звернення 22.08.2023).

3. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-ге видання / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь, Універсум, 2013. 536 с.

4. Енциклопедія прав людини: соціально-педагогічний аспект : колективна монографія / за заг. ред. Н. А. Сейко. Житомир : Видавництво «Волинь», 2014. 220 с.

5. Соціальна педагогіка : мала енциклопедія / за заг. ред. І. Д. Зверєвої. К. : Центр учбової літератури, 2008. 336 с.

6. Соціальна педагогіка : навч. посіб. / за ред. О. В. Безпалько. К. : Академвидав, 2013. 312 с.

7. Соціальна педагогіка : словник-довідник / за ред. Т. Ф. Алексеєнко. Вінниця : Планер, 2009. 542 с.

Дмитренко Асіят,

здобувачка 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група ТУ-12-21-М1Пс (2.0зс)

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;

науковий керівник: *Данильчук Лариса,*

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології,

Міжрегіональна академія управління персоналом

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МЕНЕДЖЕРІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Діяльність менеджера соціономічної сфери є складною, поетапною працею, протягом якої відбувається мовленнєве (усне) спілкування з великою

кількістю людей (клієнти, начальство, колеги тощо). Швидко розвивається багатofункціональність роботи, яка без можливості активного відновлення психоенергетичного потенціалу з часом переростає в синдром емоційного вигоряння.

Є безліч факторів, що зменшують ризик вигорання у менеджерів соціономічної сфери. Ці фактори повинні враховуватися і розглядатися у контексті попередження появи синдрому емоційного вигоряння фахівців. Тому, в умовах збільшення психологічних навантажень на особистість, важливим є розвиток емоційного інтелекту фахівців.

Розвиток емоційного інтелекту, управління власними емоціями та емоціями інших людей позитивно впливає на міжособистісну взаємодію, знижує ризик виникнення емоційного вигоряння, який є не просто результатом стресу, а наслідком некерованого стресу. Емоційний інтелект розглядається багатьма вченими як здібності до розуміння своїх і чужих емоцій та управління ними [0]. Тобто це когнітивна здібність особистості, спрямована на розуміння власних емоцій та емоційних переживань інших, яка забезпечує управління емоційним станом, підпорядкування емоцій розуму, сприяє самопізнанню і самореалізації через збагачення емоційного і соціального досвіду.

Емоційний інтелект менеджера соціономічної сфери – це здатність керівника розпізнавати, розуміти та ефективно використовувати емоції, які відіграють роль у робочих відносинах, прийнятті рішень та комунікації з підлеглими, колегами та іншими стейкхолдерами [0, с. 101]. Це поняття базується на ідеї, що успішні менеджери повинні бути свідомі своїх власних емоцій, розуміти емоції інших людей і вміти ефективно спілкуватися на емоційному рівні.

Емоційний інтелект менеджера включає в себе такі ключові аспекти [0]:

1) самосвідомість емоцій: менеджер повинен бути здатним розпізнавати свої власні емоції, розуміти, що їх викликає, і як ці емоції впливають на його робочу продуктивність та прийняття рішень;

2) саморегулювання: це означає здатність менеджера контролювати свої емоції, управляти стресом і відчуттям тиску, що допомагає зберегти спокій та зосередженість у складних ситуаціях;

3) соціальна свідомість: менеджер повинен бути здатним сприймати емоції інших людей, розуміти їх стан і потреби, а також реагувати на ці емоції з відповідністю та співчуттям;

4) соціальні навички: ефективний менеджер повинен бути здатним встановлювати робочі відносини на основі довіри та взаєморозуміння, вирішувати конфлікти, спілкуватися з підлеглими та колегами з урахуванням їхніх емоцій та потреб;

5) мотивація: здатність впливати на мотивацію підлеглих, надихати їх досягати великих результатів, враховуючи їхні індивідуальні цінності та потреби.

При визначенні особливості розвитку емоційного інтелекту менеджерів соціономічної сфери важливим є вибір критерію, який свідчив би про високий чи низький розвиток даного феномену. Одним із можливих критеріїв може бути успішність професійної діяльності, зокрема діяльності спеціалістів соціономічних професій. Тут цілком закономірно припустити, що якщо фахівець є успішним в професійній діяльності, яка тісно пов'язана зі спілкуванням з іншими людьми, розумінням їх емоційних станів і вмінням на них впливати, то емоційний інтелект у такого фахівця повинен бути більш розвинутим, ніж у менш успішних представників цієї ж професії чи представників інших професій, які не пов'язані зі спілкуванням [3, с. 284].

Розвиток емоційного інтелекту менеджерів базується на ряді критеріїв, які допомагають оцінити та поліпшити їхні здібності в цій сфері. Ось деякі ключові критерії розвитку емоційного інтелекту менеджерів:

- самосвідомість: менеджер повинен вміти аналізувати свої емоції, розуміти, як вони впливають на його дії та рішення. Розвивати цей аспект можна через практику ведення щоденників емоцій, рефлексію та медитацію;

- саморегулювання: здатність контролювати свої емоції та реакції у стресових ситуаціях є важливою для успішного менеджера. Тут корисними можуть бути техніки релаксації, дихальні вправи та стратегії управління стресом;

- соціальна свідомість: розуміння емоцій інших людей та їхніх потреб є ключовим аспектом. Менеджер може розвивати цей аспект шляхом активного слухання, спостереження за невербальними сигналами та вмінням відчувати настрій оточуючих;

- соціальні навички: уміння ефективно спілкуватися, будувати відносини та вирішувати конфлікти є надзвичайно важливими для менеджера. Розвивати цей аспект можна через тренінги з комунікаційних навичок, рольові ігри та спільні проекти;

- мотивація: розуміння того, що мотивує не тільки вас, а й вашу команду, допомагає стимулювати продуктивність. Розвивати цей аспект можна через встановлення конкретних цілей, використання позитивного підсилення та підтримку особистих та професійних цілей підлеглих;

- емоційна інтелігенція в прийнятті рішень: здатність аналізувати ситуації з точки зору емоцій та раціонально оцінювати варіанти рішень допомагає більш ефективно керувати;

- лідерські якості: розвинені емоційні навички допомагають менеджерам виявляти високий рівень лідерства, впливати на інших та надихати до досягнення спільних цілей;

- створення емоційної клімату: менеджер повинен створювати сприятливий робочий середовище, де співробітники можуть відчувати себе комфортно та підтримано;

- стратегічне використання емоційного інтелекту: менеджер повинен вміти використовувати свої емоційні навички для досягнення стратегічних бізнес-цілей;

Розвиток емоційного інтелекту вимагає часу, саморефлексії та практики. Це може бути досягнуто через навчання, тренінги, особистий розвиток та практичний досвід у різних робочих ситуаціях.

Емоційний інтелект менеджера соціономічної сфери може значно покращити робочі відносини, сприяти більш відкритому спілкуванню, зменшити конфлікти та підвищити загальну продуктивність колективу. Це особливо важливо в сучасних організаціях, де взаємодія та співпраця між людьми мають вирішальне значення.

Список використаних джерел

1. Дерев'янюк С. П. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. *Соціальна психологія*. 2008. № 1. С. 96–104.
2. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції. К. : Вища школа, 2003. 126 с.
3. Шпак М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. *Психологія особистості*. 2011. С. 282–288.

Дубасенюк Олександра,

доктор педагогічних наук, професор,

почесний академік НАПН України,

дійсний член АМСКП «Полісся»,

Житомирський державний університет

імені Івана Франка

В.О. СУХОМЛИНСЬКИЙ – ПЕДАГОГ-ДОСЛІДНИК, ЗАХИСНИК ДИТИНСТВА (ДО 105 РІЧНИЦІ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

В.О. Сухомлинський – особливий феномен в історії української та всесвітньої педагогіки, праці якого залишаються актуальними і в наш час. Василь Олександрович народився у пересічній українській сім'ї, шкільну освіту здобував у сільській школі, вже із 17 років він почав викладати. Із 1948 до 1970 року очолював Павлиську середню школу на Кіровоградщині, яка поступово перетворилася із звичайної школи на передовий навчальний заклад. Девізом життя видатного педагога став його вислів – «Серце віддаю дітям», тому його можна з повним правом назвати захисником дитинства.

В.О. Сухомлинський як захисник дитинства у процесі своєї діяльності у Павлиській школі обґрунтував необхідність запровадження певних важливих положень. Охарактеризуємо їх.

1. Створення дружнього педагогічного колективу, єдиномисливців, творчої атмосфери пошуку, взаємопідтримки, партнерства. Як директор школи, Василь Олександрович звертає увагу на ретельний підбір учителів. На його думку, у школі мають працювати педагоги, які люблять дітей і які відчувають потребу у спілкуванні з ними. Він дбайливо підбирав таких педагогів, які обрали педагогічну професію за покликанням і які не уявляли свого життя без дітей. Ураховуючи цей підхід, Василь Олександрович виняткову роль відводив учителю, як джерелу формування моральної та креативної особистості вихованців. Саме вчитель може підтримувати або нівелювати прояв творчих, дослідницьких ідей у навчально-виховному процесі. Тому павлиський директор школи багато уваги приділяв розвитку креативних якостей учителя. «Майстерність педагога, – підкреслював В.О. Сухомлинський, – полягає в умінні побачити обдарованість дитини, визначити сферу застосування її інтелектуальних і творчих сил та поставити перед нею завдання, щоб, розв'язуючи їх, вона долала труднощі і щоб це сприяло подальшому розвитку її здібностей» [2, с. 19]. Він націлював учителів на постійний саморозвиток та самовдосконалення.

2. Роль бібліотеки у Павлиській середній школі. У школі була створена прекрасна бібліотека, у кожного педагога – також власна бібліотека, яка безперервно поповнювалася новою у т.ч. науковою літературою. У самого В.О. Сухомлинського також була сформована велика бібліотека. У школі існувала золота бібліотека отрочтва. Працюючи у бібліотеці учні та педагоги могли постійно примножувати свої знання. У своїй праці «Павлиська середня школа» [2] В.О. Сухомлинський наголошував, що в їхній шкільній бібліотеці нараховувалося 18 тисяч книг. «В ній відібрано все найцінніше, що є в ... українській, болгарській, польській, чеській, німецькій літературі, багато творів східних письменників, а також книжок для дошкільного і молодшого шкільного віку, зокрема всі твори, що ввійшли в золотий фонд світової літератури, той мінімум, який повинен бути прочитаний у роки дитинства, отрочтва, ранньої юності» [1, с. 53-54]. Крім цього, павлиський директор мотивував педагогів укомплектовувати і власні бібліотеки, загальна кількість книг у яких дорівнювала тій, що мала шкільна бібліотека.

3. Створення умов для всебічного розвитку дітей. Педагог вважав школу тим місцем, де дитина повинна відчувати щастя, відкривати для себе щось нове, працювати та творити. Василь Олександрович протягом усієї педагогічної діяльності відходив від звичних канонів шкільного навчання, перетворюючи навчальний заклад на осередок духовності, культури, місця раннього прилучення до моральних цінностей та розумового, креативного розвитку дітей. Узагальнено напрацювання В. Сухомлинського як теоретика та практика всебічного виховання учнів початкової школи. Значну увагу В.О. Сухомлинський приділяв розумовому вихованню учнів початкової школи, адже був переконаний, що тільки активізуючи жагу до знань у дітей, можна досягнути високих результатів у навчанні. У Павлиській школі практикувалися дослідницькі уроки на природі, де учні самостійно могли описати побачене, подумати про те, чому явища природи організовані саме таким чином. Педагоги створювали у навчальному процесі належні

умови для глибокого засвоєння навчального матеріалу як основи для подальших розумових операцій, дослідницької роботи, розвитку мислення, мовлення тощо. У такий спосіб розвивається гнучкість мислення учнів. Педагог завжди враховує пропозиції учнів, що дає можливість їм експериментувати, і проводити дослідження. Василь Олександрович писав: «Я прагну до того, щоб кожний учитель шукав творчі шляхи здійснення ідеї, продумував специфіку свого предмета, урахував особливості мислення своїх учнів» [2].

4. Турбота педагога про здоров'я дітей. В.О. Сухомлинським продумано режим, правильне харчування учнів, роль природного середовища, особливо влітку. Перебування на природі, вивчення природи та природних явищ, на свіжому повітрі та трудова діяльність сприяла всебічному розвитку дітей. Сам педагог багато часу проводив на природі з дітьми. Водночас педагог вважає природу важливим джерелом розумового виховання, адже світ довкола дитини загострює її сприйняття, стимулює розвиток уяви та мислення. Проте варто наголосити, що не природа сама по собі, а встановлення причинно-наслідкових зв'язків у процесі спостереження за нею, вивчення певних явищ становить особливий інтерес. У книзі «Серце віддаю дітям» В.О. Сухомлинський представив систему своєрідних «уроків мислення» серед природи, що проводились у Павлівській середній школі, де працював педагог. На цих уроках учням пропонувалися завдання на основі спостережень у природі, які потребували активного мислення, дослідження тих чи інших явищ та зв'язків між ними. Завдяки таким природнім завданням діти «замислюються над причинами явищ, усвідомлювали їх загальний зв'язок у природі, навчалися аналізувати і синтезувати різні явища та процеси, робили припущення і перевіряють їх на практиці [3, с. 0, с. 253].

5. В.О. Сухомлинський як учений педагог-дослідник. Василь Олександрович постійно спостерігав життя педагогічного й учнівського колективу Павлівської школи, стимулюючи його розвиток. Поступово виникла потреба описувати ці спостереження. Він щоденно, з 4 години ранку

і до початку занять вивчав психолого-педагогічну літературу і писав свої твори. Найбільш відомі: «Серце віддаю дітям», «Павлівська середня школа», «Народження громадянина», «Як виховати справжню людину», «Сто порад молодому вчителю», «Розмова з молодим директором школи», «Батьківська педагогіка» і багато інших [1, 2, 3, 4, 5]. Усі ці книги ґрунтувалися на власній роботі, роздумах та спостереженнях дослідника. У Павлівській школі завжди панував веселий, діловий настрій, творча атмосфера, велись розмови про новини культури та мистецтва, нові літературні видання» [2, с. 94]. Тобто В.О. Сухомлинський умів створити сприятливі умови не тільки для розвитку творчих здібностей учнів, а й педагогічного колективу, що давало значні результати у повсякденній діяльності педагогів. У школі існувала батьківська школа, навчання батьків, починаючи з батьками дітей, які ще готуються до школи. Такий підхід сприяв набуттю батьками основ педагогічних знань і підвищенню рівня вихованості учнів [5].

Робота з молодими педагогами. В.О. Сухомлинський був вимогливим директором, регулярно відвідував заняття учителів школи, вимагав від них високого рівня професійності. Проте варто наголосити, що Василь Олександрович створив власну систему співпраці із молодими педагогами, даючи їм на адаптацію та напрацювання бази 3 роки. Саме такий підхід дозволив молодим учителям успішно працювати з учнями, сприяв формуванню професійного педагогічного колективу. Високі вимоги павлівського педагога-дослідника до організації навчального процесу продовжують давати ефективні результати не тільки у закладах середньої освіти України, але й за рубежом.

У сучасних умовах продовжується впровадження накопиченого досвіду Павлівської школи у навчально-виховний процес з учнями Павлівського ліцею відповідно до Концепції «Нова українська школа». Відзначимо, що настанови В.О. Сухомлинського, як захисника дитинства, багато у чому співзвучні із Концепцією Нової української школи, що дозволяє педагогам сучасного Павлівського ліцею успішно поєднувати давні

традиції та новітні рекомендації Міністерства освіти і науки України. В умовах Нової української школи педагогічний та учнівський колективи продовжують здійснювати всебічний розвиток учнів за допомогою дослідницької, творчої праці, шляхом самоосвіти, а також запровадженням інноваційних освітніх технологій.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості. Вибр. твори. в 5 т. К. : Рад. шк., 1976. Т. 1. С. 55–208.
2. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа. Вибрані твори в 5-ти т. Т. 4. Київ : Рад. школа, 1976. С. 5–390.
3. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. К. : Рад. шк., 1988. 272 с.
4. Сухомлинський В.О. Вибр. Тв. .т 5 У :Т.2. К. Рад. шк., 1976. С. 391–392.
5. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. Вибрані твори : в 5 т. К. : Радянська школа, 1977. Т. 5. С. 22., 410–414.

Ільсова Ірина,

аспірантка 1 року навчання

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;

лейтенант, начальник групи контролю бойового стресу

військової частини А1836

ДО ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ЗДОРОВ'Я ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Збереження та зміцнення здоров'я, формування відповідального ставлення до власного здоров'я громадян є, на часі, одним із пріоритетів державної політики України, що задекларовано у Конституції України та

низці постанов та наказів Верховної Ради, Міністерства охорони здоров'я та ін. Стратегічна важливість даної проблеми пов'язана із майбутнім розвитком України, оскільки з кожним роком показники стану здоров'я населення значно погіршуються.

Професійна діяльність військовослужбовців, через її надактуальну затребуваність за умов повномасштабного вторгнення РФ на територію України, належить до найбільш напружених в емоційному плані видів праці, а відтак, перенасиченою стресогенними факторами. Довготривалі професійні стреси викликають цілу низку негативних наслідків для здоров'я військовослужбовців, розвивається виснаження нервової системи, виявляються симптоми психічних та психофізіологічних порушень: стрес, тривога, депресія, виснаження, емоційне вигорання та ін., що вимагає потужних резервів самозбереження, самовідтворення та самоорганізації.

Сучасні дослідники зазначають, що у переважній більшості військовослужбовців недостатньо сформована мотивація до збереження власного здоров'я та турботи про власне здоров'я; вони також зауважують, що у зазначених фахівців не сформовані потрібні знання та вміння у галузі збереження здоров'я.

У той час, не викликає сумніву факт, що військовослужбовці, які дотримуються цінностей здорового способу життя, володіють певним рівнем фізичного, психічного та соціального здоров'я, виконують професійні обов'язки на вищому рівні на благо усіх членів українського суспільства.

Саме тому, організація роботи зі збереження здоров'я військовослужбовців є актуальним завданням сучасної практики психології та однією з найважливіших соціально-психологічних проблем.

Проблемам фізичного й психічного здоров'я людей присвячені праці В. Бойко, М. Борисова, М. Віленського, В. Герда, Д. Давиденко, І. Кузнецова, А. Нестерова, Г. Пастушка та ін. Вчені В. Копа, В. Лавриненк, В. Мельникова, І. Олексина розглядали стандарти та критерії здоров'я; В. Кулініченко встановлено зміни парадигм у сучасній медицині та охороні

здоров'я. Проблемам культури здоров'я людини присвятили свої дослідження: А. Апанасенко, Р. Айзман, М. Амосов, І. Брахман, Ю. Лисицин, В. Петренко. «Здоров'язбережувальні технології» були у науковому полі М. Безруких, М. Смирнова, І. Чупахи та ін.; питання культури здоров'язбереження досліджували В. Зайцев, М. Колеснікова та ін.

Однак, питання збереження здоров'я військовослужбовців залишаються не достатньо висвітленими та методично розробленими.

Здоров'я є однією із найбільш значимих проблем людства, що існувала з давніх часів і не втрачає своєї актуальності для сьогодення. Феномен здоров'я вивчався протягом усієї історії людства, стаючи предметом філософської рефлексії. Виступаючи комплексним поняттям, «здоров'я» потребує системного вивчення в межах філософської концепції людини, що дозволить окреслити фактори глобальних, соціальних і культурних змін, їх вплив на стан організму людини, а також надасть можливість побудувати науковцям цілісну концепцію здоров'я людини [1, с. 8].

Аналіз наукової літератури свідчить, що нараховується більше 400 визначень поняття «здоров'я», яке має глибокі історико-філософські корені, що виходять з часів античності, коли здоров'я трактувалось як упорядкована єдність фізичної та духовної природи індивідуума.

Всесвітня організація охорони здоров'я, у преамбулі до свого статуту, визначає здоров'я як «динамічний стан повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних дефектів» [2]. Такий підхід охоплює біологічні, психологічні та соціальні аспекти щодо поняття «здоров'я», тобто здоров'я не розглядається тільки з позицій медичного підходу як медична проблема, що вивчає лише його біологічну складову.

Право на здоров'я визнається в численних міжнародних та регіональних договорах, починаючи із Загальної декларації прав людини (стаття 25), в тому числі в Міжнародному пакті про соціально-економічні

права (стаття 12), в Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (статті 10, 11, 12, 14) і в Європейській соціальній хартії [2].

Як зазначила Н. Сидорчук: «Взагалі «здоров'я» – це природний стан організму, який характеризується його рівновагою з навколишнім середовищем і відсутністю будь-яких хворобливих змін» [4, с. 17], а Л. Карамушка і Т. Дзюба [3, с. 23-24] зауважили на розгорнутості поняття «здоров'я», його змістового наповнення та наукового застосування саме з позицій та підходів вітчизняних та зарубіжних учених.

Л. Царенко стверджує [5, с. 112], що вітчизняний дискурс здоров'я як сукупності моделей здоров'я, представлених в картині світу сучасників і письмових та усних текстах про здоров'я/благополуччя і шляхи його досягнення не тільки відображає національні уявлення про ці явища, але й створює символічну реальність, яка впливає на соціальне й особистісне сприйняття цих явищ. На ідентифікацію себе як здорової особистості, а власного життя – як благополучного, впливає наявність в індивідуальній картині світу набору різних схем інтерпретації здоров'я і благополуччя. Що х більше, що повніше вони представлені, то краще сформована здатність трансформувати наявні концепти здоров'я відповідно до ситуації, то більш здоровою і благополучною людина себе відчуває.

Загалом, покликаючись на проведений аналіз праць вітчизняних і зарубіжних науковців, можемо стверджувати, що здоров'я є необхідною умовою ефективної організації життєвого простору особистості у її повсякденній та професійній діяльності, а у контексті заявленої проблеми, збереження здоров'я військовослужбовців – одним із стратегічних та пріоритетних завдань державної політики України.

Список використаних джерел

1. Біланов О.С. Філософські підходи до розуміння категорій «здоров'я/хвороба». URL: <https://media.neliti.com/media/publications/321065->

філософські-підходи-до-розуміння-категор-26c7e994.pdf (дата звернення: 14.08.2023).

2. Здоров'я. Посібник з освіти в області прав людини за участі молоді. URL: <https://www.coe.int/uk/web/compass/health> (дата звернення: 15.08.2023).

3. Карамушка Л., Дзюба Т. Феномен «здоров'я» як актуальний напрям досліджень в організаційній психології. *Організаційна психологія. Економічна психологія.* 2019. № 1(16). С. 22–33. URL: https://lib.iitta.gov.ua/716568/1/Karamushka_Dzuba.pdf (дата звернення: 14.08.2023).

4. Сидорчук Н. Г. Фізична культура і психологічний тренінг : [навч. посіб]. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2017. 104 с.

5. Царенко Л. Г. Українські традиційні моделі здоров'я. *Психологічний часопис.* 2018. № 2. С. 100–113.

Козлакова Галина,

доктор педагогічних наук, професор
дійсний член Академії міжнародного співробітництва
з креативної педагогіки «Полісся»

ВДОСКОНАЛЕННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЯК МАЙБУТНІХ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Проаналізуємо перспективні напрями наукових досліджень у вищій школі, що пов'язані з вирішенням гуманітарних і психолого-педагогічних проблем сучасного суспільства та пов'язані із соціальною нестабільністю під час оголошеного воєнного стану.

Важливою складовою у зміцненні інтеграційних процесів систем вищої освіти України, Європи та усього світу стали опрацьовані університетами програми підготовки магістрантів з різних спеціальностей, зокрема соціальних, гуманітарних, педагогічних, технічних тощо. Відомо, що підчас

ліцензування університети подають свій варіант програми, який уточнюється та затверджується відповідною компетентною комісією. Певний відсоток дисциплін залишається на вибір вищого закладу освіти і студентів. На наш погляд, серед цих вибіркового дисциплін необхідно передбачити такі, що удосконалюють навчання за такими напрямками: 1) історичні особливості становлення вищого закладу освіти; 2) іноземна мова професійного спрямування; 3) комп'ютеризовані та Інтернет-ресурси в організації он-лайн навчання. Названим напрямкам приділено увагу у декількох працях автора даної статті, зокрема у згаданих нижче [1; 2; 3].

Перший напрям набуває особливого значення у зв'язку із відзначенням ювілеїв відомих українських університетів, зокрема 125 років з часу заснування НТУУ „Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського” (далі КПІ) та 90 років Національного авіаційного університету (далі НАУ).

Студенти, які навчаються за магістерськими програмами педагогічного спрямування, мають бути обізнаними з історією становлення університету, в якому навчаються, а також знати історичні відомості про розвиток системи вищої освіти в Україні та наші найкращі університети. Допомогою у цьому може бути навчальний посібник [1].

Другий напрям пов'язаний з посиленням знання іноземної мови (зокрема англійської) для успішної комунікації в університетах Європи та спілкування з колегами за фахом. Для досягнення цієї мети, а в майбутньому успішного складання кандидатського іспиту з іноземної мови під час або до навчання в аспірантурі, пропонується вивчення хоча би одного фахового спецкурсу англійською мовою. Також бажано підготувати до захисту магістерську роботу іноземною мовою. Досвід такої роботи мають автори статті [2], який впроваджено в КПІ на факультеті інформатики та обчислювальної техніки і факультеті лінгвістики.

Третій напрям представлено у роботі [3] як узагальнений аналіз можливостей щодо організації і проведення науково-освітніх заходів в

умовах дистанційних комунікацій, тобто під час карантину або неможливості відвідання університету. Підставою для підготовки матеріалів стало фактичне використання інформаційно-комунікаційних платформ типу Zoom, Classroom та інших в усіх видах університетської діяльності, а саме адміністративній, науковій, освітній. Важливою є запровадження окремої підготовки до цієї роботи викладачів, студентів, керівників підрозділів університету. Виявлено наявність зв'язків між рівнем активності студентів у дистанційних комунікаціях та рівнем якості знань.

Окремого аналізу потребують проблеми оновлення інфраструктури вищого закладу освіти з метою забезпечення стійкості дистанційних комунікацій. Заслугує на окрему увагу досвід підтримки у належному стані навчальних приміщень, учбових корпусів і в цілому території університетських кампусів в умовах мінімальної присутності персоналу.

Даний напрям має стати обов'язковим у магістерських програмах, оскільки пов'язаний з вивченням та опануванням комп'ютеризованих та Інтернет-ресурсів як педагогічного, так і професійного призначення з метою організації он-лайн навчання.

Зупинимось на актуальності вибору **тематики магістерських робіт**, які мають відповідати на запитання: Якими виростуть сучасні діти і підлітки, оточені цифровими технологіями? Яким чином діти цифрової ери змінять ринки праці, систему освіти, економіку країни в цілому?

Сучасні відповіді на ці запитання можна знайти у працях міністра цифрової трансформації Михайла Федорова [4]. Окремий спецкурс для магістрантів з опанування проблем цифровізації різних галузей діяльності суспільства, можливостей електронного додатку „Дія” заплановано для студентів КПІ. На нашу думку, випускники багатьох університетів зараз готові брати участь у роботі Міністерства цифрової трансформації, подоланні цифрової нерівності громадян різного віку та оновленні соціального життя суспільства.

Список використаних джерел

1. Коваленко О.М. Історичний розвиток вищої освіти в Україні від гетьманських часів до сьогодні / Галина Козлакова, Оксана Коваленко. Київ : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2019. 56 с.
2. Ставицька І.В. Вдосконалення методики навчання іноземної мови у сучасному технічному університеті / Галина Козлакова, Ірина Ставицька. *Вища освіта України*. 2023. № 1. С. 62–67.
3. Козлакова Г.О. Організація науково-освітніх заходів в умовах дистанційних комунікацій. *Вища освіта України*. 2022. №1-2. С. 57–62.
4. Велике інтерв'ю з Михайлом Федоровим. Ми хочемо оцифрувати усі послуги до кінця 2023 р. / Оксана Богданова. Газета „Комсомольская правда”, 30 грудня 2021 р. - 6 січня 2022 р. С. 10–11.

Корчова Анжеліка,

здобувачка 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група С-8-22-М1Пс (2.0з)-1

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;

науковий керівник: ***Клименко Іван,***

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології,

Міжрегіональна академія управління персоналом

ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО: ВИМІРИ СЬОГОДЕННЯ

В умовах війни вивчення відповідального батьківства, на нашу думку, має ще більше значення, адже сім'ям потрібно балансувати та справлятися із різними форс-мажорними викликами: тривога за себе та близьких, що в небезпеці, економічна нестабільність, вимушена зміна місця проживання,

роботи чи навчання, невизначеність майбутнього та емоційне вигорання від надмірного навантаження, травматичний досвід та переживання втрати.

Проте саме сьогодні так важливо усвідомлено ставитися до дітей, розуміти свою роль в їх житті: давати їм безумовну любов та бути опорою. В складних умовах ми можемо саме в сім'ї створити безпечне та приймаюче середовище для розвитку та зростання нового покоління українців.

Також варто враховувати, що лінія поведінки батьків лягає основою в копінг-стратегії дітей – можливість справлятися із викликами в майбутньому тим чи іншим способом.

Філософія відповідального батьківства має стати основою як соціальних практик, так і сучасної сімейної політики, забезпечити її орієнтацію на задоволення інтересів батьків і дітей, на розвиток людського та соціального капіталу [1, с. 77].

Згідно з методологією UNISEF, відповідальне батьківство передбачає безпечне фізичне середовище, нагляд за дітьми та їхньою поведінкою, сприяння розвитку їх соціально-емоційних та когнітивних компетенцій, скерування та підтримку у повсякденному житті [4]. Відповідальне батьківство, на нашу думку, починається ще на етапі планування вагітності, коли сімейна система достатньо збалансована та готова до структурних змін. Далі можна виокремити етап виховання та розвитку дітей до їх сепарації та етап підтримки родинних стосунків із дорослими дітьми. Ці етапи циклічні та повторюються в кожному поколінні і мають вплив один на одного: якщо дитина запланована, бажана, то на етапі виховання є більше ресурсу для безумовної підтримки та любові, а те, як виховували батьків – має безпосередній вплив на те, як вони реалізують себе у батьківстві. Тому, коли ми бачимо одну окрему дитину, то за нею стоїть вся сімейна система, цінності та патерни поведінки цілої родини. Тобто відповідальне ставлення конкретної сімейної пари до батьківства – це поєднання досвіду попередніх поколінь із ймовірною стратегією для майбутніх.

Як свідчать дослідження, народження дитини для більшості людей є однією з найважливіших подій у житті [3].

Ключовою передумовою народження дітей є зрілість. Так, щоб стати батьками, чоловік і жінка повинні досягти фізіологічної зрілості, проте, щоб стати відповідальними батьками, вони мають досягти ще й психологічної, емоційної та соціальної зрілості [1, с. 78].

Згідно опитувань клієнтів в приватній практиці на сьогодні більшість українських сімей мають 2 діаметральні думки щодо доцільності розширення сім'ї:

- Не на часі, по завершенню війни і в більш стабільному майбутньому;
- Вже, бо може бути пізно.

Друга категорія осіб в більшості мають в анамнезі важкі втрати чи складний травматичний досвід, що призвело до переоцінки своїх планів та бажання продовжити свій рід, передати знання та навички майбутнім поколінням, залишити пам'ять про себе.

Перша категорія – не менш усвідомлена, адже має травматичний досвід, що не дозволяє планувати народження дітей в умовах небезпеки та невизначеності, не брати на себе надмірну відповідальність.

Складність сьогодення ще в тому, що велика кількість сімей роз'єднані відстанню через службу в лавах ЗСУ, через переїзд чи проживають втрату когось із батьків. Це збільшує обов'язки матері чи батька, що поруч з дитиною і може призводити до вигоряння або до наростання конфлікту в парі та втрати зв'язку між партнерами. На щастя, сучасні можливості дозволяють влаштувати онлайн-побачення чи спільні вечери з сім'єю по відео зв'язку, адже підтримка емоційного зв'язку між партнерами, між батьками та дітьми – це також про відповідальність за стосунки, свій вклад в їх підтримку та розвиток, нова модель взаємодії в нових умовах. Маємо приклади, коли дружина везе традиційні новорічні страви чоловіку до найближчого звільненого міста і вони разом святкують з побратимами, тому що відстань

між ними умовна, вони об'єднані спільними планами та діями, радяться щодо виховання дітей та підтримують вклад кожного в їх сім'ю та в Перемогу.

Відповідальне батьківство – це платформа, на основі якої формуються виважена потреба в дітях, необхідні знання для виховання та розвитку дітей, партнерські стосунки між батьками й дітьми протягом життя. Це багатогранне явище, яке розкривається через етичний, правовий, соціальний та економічний виміри, та є синтезом відповідальної репродуктивної та вітальної поведінки, відповідального ставлення до вагітності та пологів, відповідального виховання дітей та регулярних позитивних комунікацій у родині [1, с. 85].

Вважаємо, що народження дитини не гарантує 100% включеність у батьківство/материнство, це процес, а не раптова дія. Процес усвідомлення в пренатальному періоді, пологи, догляд і турбота з новонародженим та проходження всіх етапів розвитку, нормативних криз та подолання викликів – це об'єднує сім'ю, транслює стратегії вирішення в цій родині наступним поколінням та опору і підтримку для розвитку всіх її учасників.

Сім'я – це не просто сума членів цієї сім'ї, це, передусім, визначена сукупність взаємовідносин між усіма її членами (Л. Берталанфі) [2, с. 16].

Що робити для відповідального підходу до батьківства? На нашу думку, батьківство має бути в задоволення. Без зайвої ідеалізації, з почуттям відповідальності за когось ще, крім себе, але з позиції я – дорослий і маю піклуватися про дитину. Це моя місія, мій дар – бути провідником для нової людини, особистості. З таким підходом всі складнощі виховання – лише задачі на шляху до мети.

Ми навчаємось все життя, батьківство – не виключення. Бути відкритими до нових знань, нових викликів чи змін, радіти життю – саме цьому можуть нас навчити діти. Бути відповідальними батьками – це вибір кожного з нас, не залежно від зовнішніх обставин. І найважливіше – відповідальне батьківство має стати усвідомленим, тоді і дитинство, і батьківство будуть щасливими!

Список використаних джерел

1. Думанська В.П. Відповідальне батьківство: теоретичний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 3 (25). doi: 10.15407/dse2015.03.016
2. Затворнюк О.М. Психологія сім'ї : навч.-мет. посіб. Київ : Видавничий дім «Слово», 2018. 184 с.
3. Feeney J. *Becoming Parents: Exploring the Bonds Between Mothers, Fathers, and Their Infants*. Cambridge University Press, 2001. 248 p.
4. Офіційний сайт UNICEF. URL: http://www.unicef.org/earlychildhood/index_69849.html

Косатенко Світлана,

здобувачка 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група ТУ-8-22-М1ПС(2.0здс)

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;

науковий керівник: ***Данильчук Лариса,***

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри психології,

Міжрегіональна академія управління персоналом

ПІДЛІТКОВИЙ БУЛІНГ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

У результаті ускладнення ситуації в соціально-політичній, економічній, освітній та інших сферах суспільного життя, рівень насильства в суспільстві на сьогоднішній день збільшився в декілька разів. Підлітки є найбільш вразливою категорією суспільства. Оскільки саме в так званому перехідному віці активно формуються власна система сприйняття світу, система цінностей та пріоритетів, то діти переймають різні моделі поведінки дорослих, і, на

жаль, насильство стає однією з таких моделей. Однією з найпоширеніших проблем у дитячому середовищі сьогодні є булінг, який прийнято розглядати як небажану агресивну поведінку дітей шкільного віку, що призводить до цькування дитини іншою дитиною або групою дітей з метою приниження, залякування та демонстрації сили [4].

Першим проблемою булінгу почав займатися норвезький вчений Д. Ольвеус, який визначив це явище в шкільному колективі як ситуацію, в якій учень неодноразово, тривалий час стає об'єктом негативних дій та нападів з боку одного чи кількох учнів. Явище булінгу має колективний характер та засноване на соціальних стосунках у групі. Д. Ольвеус стверджував, що булінг включає три важливі компоненти: агресивну поведінку, що містить у собі небажані, негативні дії; довготривале та систематичне явище; характеризується нерівністю влади або сили. Булінг (від. англ. «to bully» – задиратися, знущатися, змушувати погрозами) – це повторювальні, свідомі, навмисні та обдумані дії з наміром нашкодити, викликати страх шляхом погрози подальшою агресією [5]. Термін булінг тісно пов'язаний із такими поняттями, як насильство, агресія, третирування, цькування. Усі ці поняття відображають різні аспекти цього явища, яке властиве переважно організованим колективам. За сферами виникнення розрізняють: булінг у школі; булінг на робочому місці (мобінг); булінг в армії («дідовщина»); кібербулінг (насилля в інформаційному просторі).

Виходячи з аналізу наукової літератури та підходів психологів-практиків, за визначення вітчизняної дослідниці О. М. Ожиевої булінг – це умисне, тривале, повторюване, фізичне або психологічне насильство, що не носить характер самозахисту і не санкціоноване нормативно-правовими та моральними актами з боку індивіда або групи, які мають певні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні і т.д.) щодо іншого індивіда, і яке відбувається переважно в організованих колективах (школа, робота, армія, веб-спільнота) з певною особистою метою (наприклад, бажання заслужити авторитет, самоствердитись, принизити іншого тощо) [2].

Змінами до Закону України «Про освіту» ст. 173 введено таке визначення терміна: «булінг (цькування) – це діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, що полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у т. ч. із застосуванням засобів електронних комунікацій, які вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [3].

У літературі виділяють різні види булінгу. Такі явища трапляються у дитячому й молодіжному колективах, панують у тюремному середовищі та в дорослих соціальних групах, зокрема у трудових колективах. Булінг залежно від специфіки групи відбувається у різних формах, але основними є такі: фізичний, вербальний, прихований і кібербулінг.

У контексті досліджуваної проблеми нас цікавить саме кібербулінг – приниження за допомогою мобільних телефонів, Інтернету, інших електронних пристроїв [1]. До кібербулінгу належать зображення, аудіо- чи відеозаписи, розміщені у різних інформаційних мережах Інтернет і спрямовані на приниження жертви. До кібербулінгу можна віднести імітування чужих профілів у соціальних мережах, що псує репутацію жертви та шкодить її соціальному статусу. Новий різновид шкільного кібербулінгу – жертва отримує образи на телефон, електронну адресу або через інші електронні пристрої.

Діти створюють веб-сторінки та сайти, де можуть вільно спілкуватися, коментувати, ображаючи інших, поширювати плітки, фотографії особистого характеру та іншу інформацію: також агресори відсилають електронні листи та повідомлення своїм жертвам, у яких їх всіляко принижують. У такому просторі немає жодних захисних для жертви бар'єрів – ані часових, ані просторових, тому швидко, лише натисканням кнопки, образлива інформація поширюється серед тисяч людей. Підлітки, в силу своєї вразливості, часто стають жертвами боулінгу у соціальних мережах та соціальному оточенні.

Список використаних джерел

1. Барліт А. Ю. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі. *Горизонти освіти*. 2012. №2. С. 44–46.
2. Ожиєва Е. Н. Булінг як різновид насилля. Київ : Рута, 2001. 320 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню). *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2019, № 5, ст. 33. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text> (дата звернення: 25.09.2020).
4. Український інститут дослідження екстремізму. Дослідження «Стоп шкільний терор. Профілактика та протидія булінгу». URL: <http://uire.org.ua/wpcontent/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdf> (дата звернення: 24.09.2020).
5. Olweus D. *Bullying at school: tackling the problem*. Research Centre for Health Promotion, University of Bergen. URL: <http://oecdobserver.org> (дата звернення: 25.09.2020).

Кравець Ірина,

кандидатка економічних наук, доцент,
доцент кафедри соціального забезпечення,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА У СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У сучасному інформаційно-цифровому світі відбуваються докорінні трансформації як зовнішнього, так і внутрішнього середовища країни, змінюється світогляд та мотиваційні установки населення, особливо молоді, щодо місця та ролі у соціумі, бачення сенсу життя, продовження роду,

формування взаємозв'язків між поколіннями тощо. Досвід останніх десятиліть переконливо доводить, що політичних і економічних успіхів сягають саме ті держави, які приділяють підвищену увагу молоді, що стійкий розвиток демонструють саме ті суспільства, які переглянули систему традиційних поглядів на нові покоління, на систему взаємин між поколіннями і на їх значення для політичного і соціально-економічного розвитку [1].

Базовою життєвою місією та важливою соціально-психологічною функцією кожної людини у суспільстві є стан батьківства, від характеру якого залежить якість майбутнього покоління, особисте щастя людини. Саме тому батьківство для кожного повинно бути усвідомленим. Особливо це є актуальним стосовно сучасної молоді України, яка орієнтується у своїй більшості на відкладення у часі створення сім'ї та народження дітей. Сучасна молодь в першу чергу орієнтується на отримання освіти, професійні та кар'єрні досягнення, соціальну незалежність, самостійно досягнуте соціальне становище. Питанню майбутнього батьківства, усвідомленому вихованню дітей не приділяється належна увага. Як наслідок, вступаючи до шлюбу та народжуючи дитину, молодь виявляється неготовою до виконання своєї нової соціальної ролі, виявляється неспроможною створити належні умови для повноцінного розвитку своєї дитини [2].

Репродуктивна поведінка молоді, як система дій і стосунків, які передують народженню або відмові від народження дитини у шлюбі або поза шлюбом, перебуває в системі соціального контролю і набула специфічних сучасних ознак в Україні. На відміну від попередніх поколінь зараз молодь має більше можливостей для вибору та більше індивідуальної свободи, що проявляється у сфері особистої моралі, етики та публічної поведінки. Сучасна молодь все більше керується бажанням пізнати смак спокус сучасного світу, а потреба в дітях не відчувається так гостро. Звідси беруть витоки неусвідомлене батьківство, а іноді безвідповідальне батьківство. Під відповідальним батьківством розуміють вірність самому собі, родині та її

цінностям, моральному змісту власних почуттів та вчинків, а також упевненість у правильності обраного шляху. Відповідальні батьки продумують характер взаємин з дітьми та оточенням. Звичайно, відповідальне батьківство не може сформуватися саме по собі. Воно буде відповідальне, щасливе, якщо воно буде насамперед усвідомлене [3, с. 171].

З огляду на те, що Україна переживає глибоку демографічну кризу, яка може мати непоправні соціально-демографічні наслідки, необхідне поглиблення концептуальних підходів до дослідження феномену відповідального батьківства [4, с. 76].

Відновлення традиційних цінностей українського суспільства можливе за активної участі держави шляхом використання дієвих інструментів соціальної політики, зокрема молодіжної. Будь-який процес можна вміло повернути у потрібне русло, якщо науково підійти до управління ним. Перш за все потрібно розуміти реальний стан та тенденції розвитку цього процесу. У цьому напрямі для оцінювання динаміки явищ та процесів у царині відповідального батьківства в Україні науковці пропонують використовувати систему показників, які дають змогу оцінити наявний стан та зрушення у цій сфері, серед яких: репродуктивна поведінка, ставлення до вагітності/відповідальність за здорове потомство, вітальна поведінка, виховання дітей, особисті комунікації в дорослому віці [4, с. 83].

Вважаємо за доцільне доповнити перелік зазначеної системи показників такими як: вік вступу до шлюбу молодих людей; вік молодих батьків при народженні первістка; частка позашлюбних народжень; частка молодих сімей з усиновленими дітьми; вік батьків при розлученні; частка подружніх пар, які розлучилися, і на паритетних засадах беруть участь у вихованні дітей; частка батьків, які після розлучення не сплачують аліменти; частка молодих подружніх пар, які відвідували спеціальні тренінги (семінари, курси) при вступі у шлюб, при народженні первістка; кількість сімей, в яких батьки (батько чи мати), позбавлені батьківських прав; кількість сімей, в яких батьки ухиляються від виконання своїх батьківських обов'язків

та ведуть асоціальний спосіб життя; кількість сімей, у яких є прояв дитячої бездоглядності, бродяжництва та жебрацтва тощо, а діти перебувають на обліку у службі у справах дітей.

На нашу думку, важливою складовою управління процесом формування відповідального батьківства є розуміння причин тієї чи іншої поведінки молоді на певному етапі соціально-економічного розвитку країни, які можливо дослідити шляхом проведення різноманітних цілеспрямованих соціологічних досліджень. Крім того, необхідно проводити постійний моніторинг переліку та змісту заходів соціальної політики у царині сімейних відносин, молодіжної політики, а також результатів їх реалізації через зворотній зв'язок із суспільством. Мета – виявлення позитивних та негативних наслідків та пошук адекватної реакції на них.

Молодим людям сьогодні бракує потрібних знань для прийняття виважених рішень щодо одруження, народження, виховання та розвитку дітей, формування партнерських стосунків між батьками та теплих, родинних стосунків з дітьми протягом життя. В основі відповідального батьківства – батьківська любов та батьківський авторитет, який базується насамперед на прикладах гідної поведінки батька і матері, що виключає будь-які форми насильства над дитиною; сімейне (батьківське) виховання є складною, напруженою діяльністю, яка потребує обов'язкової підготовки молодих людей, що має здійснюватись як у сім'ї, так і в закладах освіти [5, с. 20]. Очевидно, що сприятлива атмосфера у сім'ї, в родині формуватиме адекватні подружні та репродуктивні установки молоді, гідні сімейні цінності. Однак, до кропіткої роботи з формування успішних сімей та родин повинні долучитись також громада, держава в цілому. Підтримуємо думку, що сформувати когнітивну, емоційну та поведінкову складові усвідомленого батьківства молоді, а також підвищити кваліфікаційний рівень фахівців основних суб'єктів територіальної громади, які здійснюють соціально-педагогічну діяльність з формування усвідомленого батьківства молоді,

можливо за допомогою соціально-просвітницької роботи, зокрема у вигляді спеціальних тренінгів [6, с. 96].

Стосовно участі держави у процесі виховання молоді, то у 2021 році було розроблено «Національну молодіжну стратегію до 2030 року», яка передбачає запровадження нових підходів для розвитку молоді в Україні, враховує важливі аспекти, передбачені Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, молодіжними стратегіями та документами, що регламентують засади розвитку молодіжної політики ООН, Ради Європи та Європейського Союзу, а також демографічні, безпекові та економічні виклики [7]. Стратегією передбачено, що для підвищення безпечності середовища та посилення життєстійкості молоді необхідним є: формування у молодих батьків відповідального ставлення до виховання своїх дітей шляхом підвищення рівня власної поінформованості та адаптації найкращих світових практик з виховання дітей і батьківства; популяризація та поширення практики позитивного батьківства; надання психологічної допомоги, у тому числі молодим сім'ям; підтримка і надання послуг молодим сім'ям, зокрема тим, що потрапили у складні життєві обставини; формування навичок здорового способу життя, розвиток фізичної культури, культури здорового харчування та психогігієни [8].

Таким чином, відповідальне батьківство має проявлятися у певній поведінці, почуттях, цілеспрямованості, свідомому виборі бажання реалізувати потребу у дітях. Формування відповідального батьківства є важливим завданням як сім'ї, так і громади та держави в цілому, оскільки сприятиме розв'язанню складних демографічних і соціально-економічних проблем українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Доктрина молодіжної політики України як основа формування, розвитку й ефективної реалізації сучасної конкурентоспроможної

особистості. Всеукраїнська експертна мережа. URL:
http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=35666

2. Островська Н.О. Формування усвідомленого батьківства молоді як соціально-педагогічна проблема. URL:
<http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN12/10onoysp.pdf>

3. Клімкіна Н.Г. Методи формування відповідального батьківства в арсеналі школи. *Інноваційна педагогіка*. Випуск 15. Т.1. 2019. С. 170—175. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/15/part_1/37.pdf

4. Думанська В.П. Відповідальне батьківство: теоретичний аспект. *Демографія та соціальна економіка*. 2015. № 3 (25). С. 75–86.

5. Шахрай В.М. Проблема відповідального батьківства в українській педагогіці. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 76, Т. 3. С. 17–22. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/727998/1/5.pdf>

6. Островська Н.О. Соціально-педагогічна діяльність територіальної громади з формування усвідомленого батьківства молоді : монографія. Хмельницький : Університет «Україна», 2017. 183 с.

7. Хронологія. Молодіжна політика в незалежній Україні. Всеукраїнський молодіжний центр. URL: <https://auyc.org.ua/blog/strong-khronolohiia-molodizhna-polityka-v-nezalezhniy-ukraini-strong/>

8. Національна молодіжна стратегія до 2030 року. Затверджено указом Президента України від 12 березня 2021 року № 94/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/94/2021#text>

Краснова Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри соціальної педагогіки,

ДЗ «Луганський національний університет

імені Тараса Шевченка»

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ ПІДГОТОВКИ ПРИЙОМНИХ БАТЬКІВ ДО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ДОСВІДОМ РИЗИКОВАНОЇ ПОВЕДІНКИ

Соціальна ситуація у світі на сьогодні характеризується широким розвитком процесів інтеграції країн із різним життєвим укладом, формуванням єдиного економічного, культурного, інформаційного, освітнього простору. Глобальні процеси інтеграції зачіпають всі сторони життя суспільства, істотно впливають на соціальні інститути підтримки дитини, до яких належить прийомна сім'я, життєдіяльність якої розглядається в країнах Європи як найважливіша умова повернення дитини, яка перебуває у важкій життєвій ситуації, до повноцінного соціального життя.

Сучасна наукова ситуація характеризується пильним інтересом до проблем сім'ї та сімейного виховання, що актуалізуються положеннями Конституції України, Сімейного кодексу України, Законів України «Про охорону дитинства», «Про попередження насильства в сім'ї», а також в основоположних міжнародних документах щодо сімейного виховання, захисту прав дітей і батьків – Конвенції ООН про права дитини, Європейській конвенції про здійснення прав дітей, «Гаазькій Конвенції про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей» та інших.

Теоретичний базис досліджень сімейного виховання та факторів його детермінації закладено працями Д. Дьюї, Дж. Локка, П. Лесгафта, М. Мід, П. Наторпа, С. Русової та ін. У науковій літературі досліджуються окремі аспекти, інтеграція яких дає ґрунтовне уявлення про сімейне виховання: батьківсько-дитячих відносин (В. Заслуженюк, О. Косарева, В. Семиченко та ін.), сімейних цінностей (Л. Канішевська, В. Костів, В. Постовий та ін.); психологічного мікроклімату (Р. Берк, К. Кволс, Р. Кембелл та ін.), у контексті батьківської компетентності й підготовки до батьківства

(О. Безпалько, І. Братусь, І. Зверева, Г. Лактіонова та ін.); особливості сімейного виховання в різних типах сімейних середовищ (С. Мінухін, Г. Фішман) і різних типах сімей: неповної (М. Докторович), розлученої (О. Максимович), дистантної (Н. Куб'як), молоді (І. Трубавіна), прийомної (Г. Бевз, Л. Волинець, І. Зверева), патронатної (З. Кияниця); забезпечення прав дитини у складних життєвих обставинах (Ж. Петрочко), технологій соціально-педагогічної підтримки (О. Белоліпцева, Г. Постолук, В. Торохтій та ін.).

Попри досить широкий спектр досліджених аспектів, протиріччя між потребами оптимізації сімейного виховання й відсутністю чітко визначених соціально-педагогічних основ такого виховання як відповідних концептів, що забезпечують його комплексну характеристику у прийомній сім'ї й зумовили вибір теми нашого дослідження.

Підготовка прийомних батьків до виховної роботи є процес формування педагогічно значимих знань, умінь і якостей особистості і натомість позитивного ставлення до роботи батьків як вихователів. Мотиваційна та змістовна специфіка підготовки прийомних батьків зумовлена соціокультурними та нормативно-правовими факторами, а підготовка прийомних батьків до виховання дітей з досвідом ризикованої поведінки в сучасних умовах повинна мати імперативний характер і розглядатися як умова підвищення педагогічного потенціалу прийомної сім'ї [4]. Готовність прийомних батьків до виховної роботи включає мотиваційний, змістовний та технологічний рівні [2], що передбачають послідовність формування педагогічно значимих знань, умінь та якостей особистості.

Проблема підбору оптимальної форми сімейного виховання включає значення та роль прийомної сім'ї у становленні дитини, при цьому необхідно враховувати проблеми та складності, з якими стикаються діти на різних вікових етапах, опинившись у нових умовах, а саме: наявність досвіду та тривалості проживання в біологічній сім'ї; термін перебування у державній

установі; вік дитини; наявність біологічних дітей у прийомній сім'ї та співвідношення їх з віком прийомної дитини; вибору використовуваних форм та методів виховання дітей у сім'ї [1]. Але сам факт потрапляння дитини в прийомну сім'ю, ще не є свідченням того, що розвиток дитини надалі буде успішним. Як показує практика, у процесі виховання прийомні батьки стикаються з безліччю труднощів, частина з яких носить специфічний характер.

Серед особливостей підготовки прийомних батьків до виховання дітей з досвідом ризикованої поведінки з використанням інтерактивних форм та методів можна назвати: наявність постійної групи, яка працює впродовж певного часу; дотримання правил групової роботи; застосування інтерактивних методів роботи; визначена просторова організація; застосування спеціального обладнання та матеріалів; певні обов'язковості і послідовність при використанні методик; отримання нових знань, умінь, навичок завдяки взаємодії всіх учасників, використанні досвіду кожного і всіх; особлива роль та підготовка соціального працівника, який об'єднує, мобілізує, стимулює, спостерігає, узагальнює, спрямовує взаємодію між учасниками [3]; розкритість і свобода спілкування учасників; наявність позитивної атмосфери та клімату психологічної безпеки.

Для активізації та спрямування навчального процесу прийомних батьків можна використовувати широкий спектр елементів тренінгу. На початковому етапі – кейс-метод, який зводиться до опису індивідом випадку зі своєї повсякденної або професійної практики. Наступний метод, що використовується в процесі навчання прийомних батьків, це – метод «мозкової атаки» (колективна творча робота по обговоренню та рішенню якоїсь складної проблеми). Учасники всі разом аналізують проблему, доповнюють один одного, підхоплюють і розвивають одні ідеї, спростовують інші у пошуках істини. Цей метод дозволяє виявити та розвинути творчі здібності і творче мислення учасників, чому сприяє емоційний підйом учасників. Рольова гра – одна з основних технік психодрами (класична форма

психотерапії), в ході якої розігрується в ролях ситуація серед учасників групи. Вона допомагає зрозуміти відчуття, які виникають усередині ролей, а також пропонує учасникам групи знайти нові способи реагування або поведінки в даній ситуації [2]. Вправи – це групові або індивідуальні дії, що виконуються за певною інструкцією. Вони спрямовані на вирішення конкретних завдань, сприяють досягненню цілей тренінгу, що дозволяє учасникам засвоїти інформацію; активізувати творчу активність учасників; допомагає відпрацювати отримані навички в практичній діяльності; створює в групі доброзичливу атмосферу. Метод «дерева прийняття рішень» є графічним зображенням процесу аналізу прийняття рішення. Цей метод розвиває вміння вибирати і приймати рішення з повним усвідомленням усіх його наслідків. Дискусія – це мистецтво вираження своєї думки, аргументації, поваги до переконань інших, формування комунікативної культури. Форми дискусії: круглий стіл, симпозіум, дебати (рольові інтелектуальні змагання), «Критерійний покер» та ін.

Дані методи сприяють: поширенню достовірної і якісної інформації для прийомних батьків з проблемами сімейного устрою дітей з досвідом ризикованої поведінки; підвищенню рівня педагогічної та соціально-психологічної компетенції прийомних сімей та рівня соціально-психологічної та психолого-педагогічної компетенції прийомних батьків.

Список використаних джерел

1. Зверева І.Д. Компетентність. *Соціальна педагогіка: мала енциклопедія* / за ред. І.Д. Зверєвої. Київ : Центр учбової літератури, 2008. С. 107–109.
2. Підвищення виховного потенціалу прийомних батьків та батьків-вихователів : навчально-методичний посібник / за заг. ред. І.Д. Зверєвої. Київ : «Версо 04», 2011. 672 с.

3. Підготовка кандидатів у прийомні батьки та батьки вихователі : посібник тренера. *Шоста сесія «Зміст і методи сімейного виховання»* / за заг. ред. Г.М. Лактіонової. Київ : Наук. світ, 2006. 48 с.

4. Пінчук І.М. Програма підготовки кандидатів у прийомні батьки та батьки-вихователі, які беруть на виховання ВІЛ-інфікованих дітей / за заг. ред. І.М. Пінчук. Київ : Держсоцслужба, 2007. 120 с.

Кройтор Ольга,

кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри професійної та
технологічної освіти і загальної фізики,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича;

Ковальчук Інна,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича;

Філінець Віктор,

магістр напрямку 231 «Соціальна робота»,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ВАЖЛИВІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З СІМ'ЄЮ

Сучасна українська сім'я, переживає кризовий етап свого розвитку. Це пов'язано з війною, з міграційними процесами, зі збільшенням кількості сімей, де батько чи мати, сам виховує дитину. Такі особливості розвитку зумовлюють необхідність уваги науковців до розробки змісту, форм і

напрямів роботи. Вважаємо, що у цьому питанні цінними будуть історичні педагогічні надбання, європейський досвід та нові розробки педагогів. Сучасні розробки мають торкнутися репродуктивної, виховної, економічної, рекреативної, психотерапевтичної, комунікативної, первинної соціалізації функцій сім'ї.

Організовуючи наукові розробки доцільно брати до уваги зауваги міжнародного та вітчизняного законодавства. Зокрема, Конвенцію ООН про права дитини, Європейську конвенцію про здійснення прав дітей, «Гаазька Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей», а також у Конституції України та Сімейному кодексі.

У концепції соціально-педагогічної роботи з батьками в сучасних умовах провідними мають стати принципи: звертання до почуття батьківської любові та її повага, опора на позитивне у дитині, висока повага до батьків, їхньої трудової та громадської діяльності. Їхній зміст обґрунтовано Г. Лактіоною, В. Оржеховською, І. Зверевою.

Вважаємо, що робота шкільного соціального педагога, класного керівника з сім'єю повинна проводитися в декілька етапів: діагностичний, що має за мету з'ясування сімейного тла виховання дитини. З цією метою використовують бесіди з членами сім'ї, які беруть участь у вихованні дитини; анкетування, тестування, проєктивні методики.

Інформаційно-теоретичний, що передбачає організацію і проведення лекцій, семінарів для батьків, організацію діючих куточків для батьків, батьківські лекторії, університети педагогічних знань, тематичні вечори, забезпечення роботи батьківського комітету. Окремо доцільно звернути увагу на проєкти виховної роботи з сім'єю. Проєктна робота сприяє розвитку у батьків навичок самоосвіти і самоконтролю, групової діяльності; підвищенню інформаційної культури; формуванню мотивації до виховання дитини; розвиток творчих здібностей; підвищення можливостей самореалізації.

Тренінговий орієнтований на залучення членів сім'ї до участі у обговоренні важливих питань функціонування сім'ї. практика роботи з батьками відома тренінгами на формування партнерських взаємин між батьками і дітьми (Л. Гриневич), подолання відчуженості членів сім'ї, яка перебуває в СЖО (І. Зверєва), формування нових способів взаємодії (Г. Лактіонова), розвиток комунікації між членами сім'ї (Т. Цуркан).

Консультативний передбачає функціонування консультативних пунктів для батьків чи опікунів дитини. Досвід консультативної роботи науково викладений І. Трубавіною.

У зв'язку із запровадженням ідей НУШ актуальними стали інтерактивні методи та форми роботи з батьками. Їхнє використання дозволяє активізувати увагу батьків та громадськості до питань сімейного виховання. Так Т. Цуркан, О. Гордійчук звертають увагу на такі форми: інтерактивна лекція, відеолекторій; круглий стіл, тренінг, семінар, майстер-клас; практикум, інформаційний дискурс, виїзне заняття, день відкритих дверей, екскурсія, консультативні пункти, електронне листування. Та характеризують наступні методи: аналіз помилок, брейнстормінг; діалог Сократа; «дерево рішень»; дискусії; рольові ігри; «Займи позицію»; розв'язання виховних ситуацій; інтерв'ю; проекти.

Українські вчені В. Сухомлинський, Т. Алексеєнко, В. Постовий, П. Щербань, М. Іванчук, Т. Цуркан, О. Гордійчук підкреслюють, що провідним у роботі з сім'єю має стати формування педагогічної культури її членів. Педагогічна культура має вияв на ціннісному рівні функціонування родини; когнітивному рівні, що виражається у формі знань про особливості розвитку та виховання дитини; поведінковому рівні, що передбачає стати батькам прикладом соціально позитивної поведінки; емоційному, який виражає культуру емоцій членів сім'ї.

Проблеми функціонування українських сімей позначилися на шкільній молоді. Зокрема зросли випадки девіантної та делінквентної поведінки серед дітей. З метою профілактики цих явищ в учнівському середовищі доцільно

виробити єдині вимоги педагогів та батьків, вихователів позашкільних закладів дитячої творчості до дитини; практикувати зустрічі сімей з правниками на теми прав і обов'язків членів родини; постійно проводити моніторинг шкільного життя дитини, знати її інтереси, проблеми; формувати у членів родини навички здорового способу життя; педагогічно грамотно обговорювати з дітьми проблеми протиправної поведінки; розвивати самостійність, вміння обстоювати власну позицію;

В умовах війни вимагає окремої уваги робота з сім'ями військовослужбовців. Складність соціально-виховної роботи з таким типом сім'ї зумовлена необхідністю реабілітаційної роботи для одного з батьків, який брав участь у військових подіях, і лише після проходження реабілітації така особистість включається до виховання школяра.

Кушнір Каріна,

здобувачка 3 курсу,

спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова;

науковий керівник: *Чудик-Білоусова Надія,*

кандидат юридичних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри соціального забезпечення,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ ДІТЕЙ І БАТЬКІВ, ЯК СКЛАДОВА ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

Кожна людина відповідальна за своє здоров'я, адже берегти його важливо по відношенню до себе, своїх близьких, а також по відношенню до своїх дітей. Тому, один із обов'язків батьків перед дитиною, це дбати про її

здоров'я. Діти – це майбутнє нашої країни. І від того, як батьки дітей виховують, і що в них вкладають та наскільки відповідально ставляться до своїх обов'язків, залежить їхнє майбутнє і якість їхнього життя. Відповідальне батьківство збільшує ймовірність того, що дитина проживе довге та щасливе життя.

У суспільстві завжди виникало питання, як батьки можуть піклуватись про здоров'я своїх дітей, окрім, як відвідувати медичні установи у разі потреби. За кордоном складовою діяльності з відповідального батьківства є медичне страхування дітей та батьків. Проте, в Україні ми спостерігаємо зовсім іншу ситуацію. Напевно кожна людина неодноразово натрапляла на відеоролики, у яких онкохворі діти, які проходять лікування просять про фінансову допомогу. Згідно з офіційною статистикою в Україні такий діагноз щороку підтверджують для близько 1 тис. дітей до 18 років. У 2020 році лише в НДСЛ «Охматдит» проліковано 972 дитини зі злоякісними новоутвореннями (рак/онкологічні захворювання), у 2021–1058 дітей [1]. В умовах війни та післявоєнний період така ситуація лише погіршуватиметься.

Дитяча онкологія є однією із найгостріших проблем сучасного світу. І ні для кого не секрет, що лікування такого страшного діагнозу вимагає значних коштів. Тому, якщо дитина при такій хворобі не має договору про медичне страхування, то у неї на жаль менші шанси на швидке одужання, адже такі великі суми на лікування неможливо знайти за короткий період. Якщо ж батьки страхують свою дитину, то при виявленні онкологічного захворювання, страхова компанія одразу надасть згідно договору певну суму на лікування, що значно збільшує шанси на швидке одужання.

Відповідальне батьківство це не лише забезпечення дитини договором про медичне страхування, але й життя та здоров'я самих батьків. Батьки, які страхують своє здоров'я та життя, дають дитині впевненість у її майбутнє. У зв'язку із жахливими подіями, які переживає наша країна, ніхто не може бути впевнений у тому, що він буде живий завтра. За даними Національної соціальної сервісної служби України у період з 24 лютого 2022 року по 1

квітня 2023 року регіональні служби у справах дітей виявили 8512 дітей, які з тих чи інших причин залишилися без батьківського піклування в умовах воєнного часу. З них 1476 дітей стали сиротами у зв'язку з обставинами військової агресії РФ проти України [2]. Ми не можемо виключити ризик втрати життя батьків у яких залишились діти або втрати здоров'я одного із батьків. Саме тому, договір медичного страхування у разі настання кризової ситуації дозволить дітям мати кошти на життя, а в разі хвороби одного із застрахованих батьків, сім'ї будуть надані кошти на лікування, що значно полегшить економічне становище сім'ї та забезпечить швидке одужання.

Водночас наявні певні умови перед тим, як укласти договір про медичне страхування. Особа яка страхує своє здоров'я, на момент страхування має бути здоровою. Така умова зменшує кількість осіб, які можуть його укласти. Застрахованою особою може перебувати у віці від 0 до 65 років. Договір добровільного медичного страхування укладається терміном на 1 рік відповідно до програми медичного страхування, яку особа обирає самостійно. Так, легкий варіант медичного страхування включає в себе: страхову суму розміром 150 тис. грн., державні медичні установи, швидку невідкладну медичну допомогу, екстрену стаціонарну допомогу, медикаменти, планову стаціонарну допомогу, амбулаторно-поліклінічну допомогу, фізіотерапію. Оптимальний варіант медичного страхування включає: страхову суму розміром 180 тис. грн., державні медустанови, швидку невідкладну медичну допомогу, екстрену стаціонарну допомогу, медикаменти, планову стаціонарну допомогу, амбулаторно-поліклінічну допомогу, фізіотерапію, приватні клініки, розширену гінекологію та урологію. У преміальний варіант страхування входить: страхова сума 210 тис. грн., державні медустанови, швидка невідкладна медична допомога, екстрена стаціонарна допомога, медикаменти, планова стаціонарна допомога, амбулаторно-поліклінічна допомога, фізіотерапія, приватні преміум клініки, розширена гінекологія та урологія. За бажанням в усі пакети медичного страхування можуть входити стоматологія, масаж, профілактика хронічних

захворювань, профілактичний медичний огляд, вакцинація від грипу та ін. [3]. Проте, за сучасних умов не кожна сім'я має надлишкові кошти на фінансування договорів з медичного страхування. Тому для виконання батьківських обов'язків доцільним є обов'язковість проведення планових щеплень та неігнорування скарг дітей на стан їх здоров'я, так як одним із головних обов'язків батьків залишається турбота про власне здоров'я та здоров'я дітей.

Список використаних джерел

1. Онкологія у дітей: головне вчасно виявити недугу. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-society/3404258-onkologia-u-ditej-golovne-vcasno-viaviti-nedugu.html>.

2. Війна і сирітство: скільки дітей в Україні залишилися без батьків та як змінився рівень їхнього усиновлення. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/viyna-i-siritstvo-skilki-ditey-v-ukrayini-zalishilisy-bez-batkiv-ta-yak-zminivsy-riven-yihnogo-usi.html>.

3. Доступне страхування в ІНГО. URL: https://online.ingo.ua/health-insurance?utm_source=google_g&utm_medium=cpc&utm_campaign=1704995705&gclid=EAIaIQobChMI2t3OjfScgQMV0QqiAx1q-w83EAAAYASAAEgL3gfD_BwE.

Лісун Євгенія,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група С-12-21-М1Пс (2.0з) -1
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: *Раєвська Яна,*
доктор психологічних наук, професор,

директор Навчально-наукового інституту
психології та соціальних наук,
Міжрегіональна академія управління персоналом

МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АУТОАГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ У САМОТНІХ ОСІБ

На сьогоднішній день, у нашому суспільстві, відзначається висока актуальність і загостреність проблеми аутоагресивної поведінки людей. Соціальна, економічна, екологічна та ідеологічна обстановка, що панує, викликає значний рівень хвилюючих аспектів у формуванні особистості та поведінці молоді. Особливу тривогу викликає не лише поширена відчуженість і духовна пустота серед дітей, а також посилення проявів етичного нігілізму, жорстокості та агресії. Найгостріше ці тенденції проявляються під час втрати родини, чи залишенні людини самотійно зі своїми проблемами.

Цей етап становлення особистості викликає все більше інтересу в науковому та практичному планах. Педагоги, батьки і дослідники звертають увагу на розуміння і вирішення проблеми агресивності саме самотніх осіб. Важливо враховувати, що явище агресії має різноманітні інтерпретації не лише у повсякденному сприйнятті, а й у професійному оточенні.

Аналіз наукової літератури показав, що ця проблема останнім часом викликає все більший інтерес дослідників, про що свідчить стрімкий ріст кількості досліджень і публікацій з питань агресії, насильства і конфліктів. Як вітчизняними, так і закордонними психологами вивчались особливості агресивної поведінки осіб різних вікових груп (Г. Андреева, О. Гордякова, С. Завражин, Л. Йовайша, І. Маковська, В. Оржеховська, О. Осницький, Л. Семенюк та ін.). В центрі уваги дослідників знаходяться такі аспекти, як визначення суті поняття агресія; з'ясування функцій агресії, її біологічних і соціальних детермінант, психологічних механізмів формування та умов

прояву; виявлення індивідуальних і статево-вікових особливостей агресивної поведінки і способів її запобігання.

До цього часу накопичена велика база емпіричних досліджень, які вивчали роль сімейних та батьківських відносин у розвитку агресії. Також було розглянуто вплив виховання, зокрема застосування покарань, на прояв агресивності у дітей. Вчені також визначили особливості агресивної поведінки серед дітей, яких покинули батьки. Однак на тлі всіх цих досліджень, проблема агресивності в дорослому віці залишається недостатньо вивченою.

Поруч із цим, до сих пір лишається відкритим питання про особливості агресивної поведінки у саме у самотніх осіб, які не мають підтримки оточення. Вивчення явища агресії довело, що необхідно розглядати її не лише за зовнішніми проявами, але й з урахуванням внутрішніх психологічних факторів. Поведінкові проблеми потребують глибокого аналізу, щоб розкрити внутрішні мотивації цього явища та знайти можливості для корекції.

Враховуючи результати теоретичних та експериментальних досліджень, можна припустити, що агресія у самотніх осіб може бути розглянута як особлива форма поведінки, яка формується внаслідок взаємодії особистісних та ситуаційних факторів. Важливість вивчення агресивності обумовлюється необхідністю вирішення суперечності: з одного боку, провідним чинником детермінації агресії може виступати агресивність як стійка властивість особистості, з іншого – агресивна поведінка може бути обумовлена механізмами наслідування і порушеннями процесів саморегуляції, за яких агресивні дії набувають захисно-демонстративного характеру.

Теоретичний аналіз аутоагресії у психології охоплює кілька ключових аспектів:

Причини та фактори: один з важливих аспектів – дослідження причин та факторів, які спонукають людей до самоагресивної поведінки. Це може

бути психологічні, емоційні, соціокультурні чи біологічні чинники. Для кожної людини причини можуть бути унікальними, і важливим є розуміння їх для ефективної допомоги.

Механізми саморегуляції: аутоагресія може розглядатися як спосіб саморегуляції емоцій або зняття болю. Деякі люди можуть знаходити полегшення від внутрішньої напруги через фізичний біль. Дослідження цих механізмів може допомогти краще зрозуміти, як люди намагаються контролювати свої емоції та стани.

Зв'язок із психічними розладами: аутоагресія часто пов'язана з різними психічними розладами, такими як депресія, тривожні розлади, розлади особистості та аутистичного спектра. Дослідження зв'язку дозволяє краще зрозуміти, які механізми лежать в основі цієї поведінки.

Профілактика та інтервенція: теоретичний аналіз аутоагресії також передбачає розробку методів запобігання та інтервенції. Це може включати психотерапію, медикаментозне лікування, навчання навичкам емоційної регуляції, підтримку з боку близьких і фахівців.

Соціокультурний контекст: феномен аутоагресії слід аналізувати з урахуванням соціокультурного контексту. Культурні цінності, стигма, доступність допомоги та підтримки можуть впливати на те, як люди сприймають та реагують на своє власне поранення.

Самосвідомість та самоідентичність: аутоагресія може бути пов'язана з проблемами самосвідомості та самоідентичності. Люди можуть використовувати фізичний біль для підтвердження свого існування або як спосіб контролю над собою.

Психологічний аналіз особливостей аутоагресивної поведінки у самотніх осіб

На сьогоднішній день досить актуальною є проблема самотності, особливо гостро ця проблема стоїть серед молоді. Вирізняють низку психологічних чинників, які сприяють появі почуттю самотності. Як ведучий можна відзначити агресію. Вивчення цього питання може стати

перспективним напрямом у пошуку шляхів вирішення проблеми агресії серед молодих людей, а також питання прояву ксенофобії та екстремізму.

Проблема агресивної поведінки та самотності має міждисциплінарний характер.

У віковій психології феномен самотність має особливе значення. Багато психологів, такі, як І.С. Кон, І.В. Дубровіна, припускають, що почуття самотності – це важливе вікове новоутворення. Вважають його специфічною властивістю, яка гостро виявляється у підлітковому та юнацькому віці. На їхню думку, виникає воно як наслідок формування пізнавальної та емоційної сфери особистості та переходу підлітка на новий рівень самосвідомості. Багато авторів згадують про двоїстий характер переживання самотності та її вплив на молоду людину. Воно сприяє збагаченню внутрішнього світу, дозволяючи відчутти унікальність свого існування. У той самий час, самотність може призвести до поведінкових відхилень, агресії, депресії і навіть суїциду. Д.І. Фельдштейн говорить про те, що «...будь-яка агресія завжди є результатом дії фрустраторів, тобто між агресією і фрустрацією існує нерозривний зв'язок, але не всяка агресія провокується фрустрацією».

Фрустрація – це стан психіки, породжений неуспіхом задоволення потреби, бажання. Стан фрустрації нерідко супроводжується такими негативними переживаннями як тривогою, розпачом, розчаруванням, роздратуванням та іншими негативними рисами поведінки. Кожна особистість має певний ступінь виразності агресії. Її відсутність призводить до пасивності, відомості, конформності тощо. А безмірний розвиток може призвести до вираженої конфліктності, нездатності на свідому кооперацію тощо. Молоді люди часто вдаються до насильства та агресії, щоб вплинути на несправедливо влаштований по відношенню до них світ. На цьому фоні установки, упередження батьків та їх погляди, думки однолітків, а також вплив авторитетних осіб, а також підвищена схильність до агресії призводить до прояву екстремізму та ксенофобії серед молоді.

Особливості аутоагресивної поведінки можуть відрізнятися у різних людей, але в одиноких осіб вони можуть виявлятися так:

- **Ізоляція та самотність:** Самотні люди можуть почуватися ізольованими від суспільства і не мають підтримки. Аутоагресія може служити способом вираження цього емоційного болю та самотності.
- **Спосіб регулювання емоцій:** Аутоагресія іноді може використовуватися як спосіб управління своїми емоціями. Вона може створити фізичний біль, який тимчасово відволікає від психологічного болю чи стресу.
- **Крик про допомогу:** Самотні люди можуть відчувати, що їхні проблеми та страждання ніхто не помічає. Самопошкодження може бути спробою привернути увагу оточуючих та отримати підтримку.
- **Відсутність адекватних стратегій:** Самотні люди іноді можуть мати ефективних способів справлятися зі своїми емоційними станами. Аутоагресія може бути способом випуску пари через відсутність інших адекватних стратегій.
- **Негативна самооцінка та низька самоповага:** Самотні люди часто відчують негативні думки про себе та свою цінність. Аутоагресія може стати виразом цієї низької самооцінки.
- **Складнощі в міжособистісних відносинах:** Відсутність близьких відносин та підтримки може сприяти накопиченню стресу та емоційної напруженості, що може призвести до аутоагресивної поведінки.
- **Циклічність:** Аутоагресивна поведінка може стати звичним способом усунення труднощів для одиноких людей, і, таким чином, циклічно повторюватися.

Важливо, що аутоагресивна поведінка завжди потребує серйозної уваги та підтримки. Якщо ви чи хтось із ваших знайомих стикається з цим видом поведінки, рекомендується звернутися за допомогою до психолога, психіатра чи іншого кваліфікованого фахівця для оцінки та підтримки.

Список використаних джерел

1. Реан А.А. Агресія і агресивність особистості. *Психологічний журнал*. 1996 р. № 5. 3–18 с.
2. Візель Т.Г., Сенкевич Л.В. Агресія і аутоагресія: передумови, прояви, наслідки. Харків, 2005. 428 с.
3. Белов В.Г. Психологічний захист та його роль в процесі формування адаптаційної системи людини. *Гуманізація образів*. 2000. № 3. 66–72 с.
4. Божович Л. І. Особистість і її формування в дитячому віці. Херсон. 2009. 400 с.

Марин Тетяна,

здобувачка 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група ВШМ-12-21-М1ПС(2.0з)

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;

науковий керівник: **Шопша Олена,**

кандидат психологічних наук, доцент,

Міжрегіональна академія управління персоналом

ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ МОЛОДІ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

Батьківство – це не лише велика радість, а й непросте випробування, сповнене безліччю стресових факторів. Навіть дорослим та емоційно зрілим людям часто буває складно на цьому шляху. А коли дітей заводять молоді люди з не таким суттєвим життєвим досвідом, це випробування виглядає ще складнішим.

Дослідження, проведені американським психотерапевтом Клодом Штайнером у 1965 році підтверджують прямий зв'язок між соціально-

психологічною адаптацією особистості та рівнем її зрілості та відповідальності у сфері батьківства [2, с. 112].

Тому, важливо усвідомлювати, що молоді люди не можуть стати хорошими батьками лише завдяки доступу до інформації про те, як екологічно виховувати дітей. Батьки в першу чергу мають бути прикладами для своїх дітей, а для цього їм самим необхідно спочатку якісно адаптуватися в соціумі.

Вважаю, що для таких випадків необхідно розробити програму соціально-психологічної адаптації молодих батьків. На мою думку, така програма повинна складатися з наступних частин.

Теоретичний блок повинен давати молодим батькам відповіді на запитання “Чому мені не просто адаптуватися в суспільстві” та “Чому батьківство викликає у мене труднощі”. І ці відповіді мають підводити молодих батьків до розуміння, що так сталося не тому що з ними щось “не так”, а тому, що це лише наслідок тих чинників, які впливали на них раніше.

Тому, задачами теоретичного блоку вважаю:

1. Допомогти молодим батькам прийти до стану, який в Транзакційному аналізі має назву “Я впорядку, ти впорядку” [2, с. 53].

2. Дати розуміння юним татам і мамам, що конкретно їм потрібно робити, щоб адаптуватися в суспільстві, та, як наслідок, зробити виховання дитини більш екологічним та конструктивним.

Тому, вважаю, що в програму теоретичного блоку мають входити наступні теми:

1. Фактори формування соціально-психологічної адаптації особистості. Причини соціально-психологічної дезадаптації.

2. Складнощі батьківства: взаємозв'язок соціально-психологічної адаптації молодих батьків у суспільстві із екологічністю батьківства. Типові проблеми молодих батьків.

3. Інструменти самостійного взрощування соціально-психологічної адаптації молодих батьків.

Задачею практичного блоку бачу формування практичних навиків соціально-психологічної адаптації у молодих батьків. З цією метою пропоную використовувати наступні 4 основних інструменти:

1. Аналіз деструктивних сценаріїв
2. Робота з когнітивними викривленнями.
3. Формування позицій з его-стану Я-дорослий.
4. Формування конструктивних копінг-стратегій.

Робота зі сценаріями передбачає роботу практичного психолога, спеціаліста із Транзакційного аналізу, спрямовану на виявлення та подолання деструктивних сценаріїв, які стали наслідком соціально психологічної дезадаптації молодих батьків, та через які відбувається деструктивний вплив на дитину.

Наприклад, такі типові сценарії як “Мама-квочка”, “Жінка за спиною чоловіка”, “Бідолашка”, “Жінконенависник” і т.д. можуть суттєво відобразитися не лише на якості соціального життя батьків, а й на їхніх дітях.

Робота із когнітивними викривленнями передбачає діяльність практичного психолога, спеціаліста із Когнітивно-поведінкової терапії і полягає у виявленні та подоланні помилкових переконань, внаслідок яких і самі батьки почувають себе некомфортно та небезпечно в суспільстві, і транслиують ці переконання своїм дітям.

Наприклад, поведінка молодих батьків, сформована на переконаннях із серії: “Всі люди небезпечні”, “Щоб захистити себе, потрібно нападати першим”, “Щоб дитина бачила авторитет батьків – її потрібно бити” шкодить не лише їх соціальному життю, а й батьківству.

В такому випадку задача психолога – показати хибність таких переконань. Для цього можна ознайомити батьків із видами когнітивних викривлень (катастрофізація, чорно-біле мислення, персоналізація, фільтрування і т.д.) та спільно і ними визначити конкретний тип викривлення [1, с. 17].

Також в роботі з когнітивними викривленнями корисно використовувати кола Ейлера для пояснення хибності з позиції логіки. Таким чином, можна аргументувати, чому, наприклад, не кожна людина з оточення молодих батьків несе їм загрозу і що авторитет та авторитарність – це різні речі. А зміна мислення, в свою чергу, призводить до зміни поведінки.

У формуванні позицій із его-стану Дорослого допоможе практичний психолог, спеціаліст із Транзакційного аналізу. Його задача – пояснити молодим батькам, що кожен із нас в кожен момент часу перебуває в одному із трьох его-станів: Внутрішньої Дитини, Внутрішнього Дорослого, Внутрішнього Батька. Коли людина діє, керуючись минулим емоційним досвідом – вона діє з его-стану Внутрішньої Дитини. Коли людина діє, керуючись чужими думками, які “поселилися” в її голові, вона діє з его-стану Внутрішнього Батька. А коли людина керується холодним розумом, оцінюючи ситуацію не із середини, а наче дивлячись на неї зі сторони – це его-стан Внутрішнього Дорослого. І саме повернення себе в цей его-стан є передумовою вирішення соціальних проблем. [2, с. 83].

Наприклад, молоді батьки часто ініціюють деструктивні конфлікти із вихователями в дитсадочку, який відвідує їхня дитина. Щоб батьки могли вийти із такої дезадаптивної поведінки, потрібно допомогти їм розкласти думки, які провокують таку поведінку, на его-стани. В процесі може з'ясуватися, що молода матір обрала таку стратегію неусвідомлено, бо її мама в свій час чинила так само. Оскільки це запозичене бачення, то воно йде з его-стану Внутрішнього Батька. Уявивши ситуацію з боку, молода жінка може визнати, що така поведінка більше створює проблем, ніж вирішує їх, і тому краще спробувати діяти дипломатичним шляхом. Така позиція вже виходить з її его-стану Внутрішнього Дорослого і є передумовою конструктивної поведінки.

У формуванні конструктивних копінг-стратегій допоможе практичний психолог, Когнітивно-поведінковий спеціаліст.

Копінг-стратегія – це психологічна стратегія, спрямована на подолання стрес фактору. Задача психолога – змодельювати разом із молодими батьками типову стресову ситуацію та допомогти їм підібрати іншу, конструктивну, а не деструктивна модель поведінки на майбутнє [1, с. 53].

Наприклад, молодий батько отримує суттєвий стрес на роботі. Приходячи додому, він скидає напругу, зриваючись на сусідах, батьках, жінці, дитині. Це негативно впливає як на його соціальне життя, так і стає суттєвим травмуючим фактором для дитини.

В такому випадку психолог допомагає підібрати батькові інші інструменти скидання стресу (спорт, щоденник емоцій, медитації тощо). Крім того, батько разом із психологом формують тригерну фразу, яка має нагадати татові про необхідність змінити модель поведінки в ситуації, коли він вже відчуває емоційну напругу (Наприклад: “Стоп! Мої рідні тут не причім!”).

Для більшої ефективності копінг-стратегії слід прописувати за наступною структурою: типова стресова ситуація, типова емоційна, мисленнева, фізична та емоційна реакція, тригерна фраза, стратегія нової поведінки.

Отже, для того, щоб молоді батьки поводитися екологічно та відповідально в процесі виховання своїх дітей, в першу чергу необхідно допомогти їм самим адаптуватися в суспільстві. Здорова соціально-психологічна адаптація молодих батьків є ресурсом, необхідним для виховання ментально здорового покоління.

Список використаних джерел

1. Меннінг Д. Практика Когнітивно-поведінкової терапії. Харків : Ранок, 2022. 112 с.
2. Штайнер К. Сценарії життя людей. Харків : Фабула, 2021. 448 с.

Мороз Анжела,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група ТУ-12-21-М1Пс (2.0здс)
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: *Раєвська Яна,*
доктор психологічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту
психології та соціальних наук,
Міжрегіональна академія управління персоналом

ПРОФЕСІЙНИЙ ІМІДЖ ПСИХОЛОГА-КОНСУЛЬТАНТА, ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ ДОВІРИ ПОТЕНЦІЙНИХ КЛІЄНТІВ

Стрімкі соціально-економічні і соціально-політичні зміни в суспільстві та негативний вплив військового конфлікту в країні, ставить під загрозу адаптаційну здатність населення. Події, такі як війна, призводять до підвищення потреби населення у компетентній психологічній підтримці. Але на жаль, в нашій країні недостатньо приділяється уваги донесенню суспільству важливості та доцільності психологічної допомоги, та ким вона може бути забезпечена, тобто, населення не має чіткого уявлення образу психолога, яким він має бути.

Внаслідок цього люди часто звертаються до некомпетентних фахівців, не отримують належної допомоги і відчують розчарування. Це призводить до формування негативного ставлення до психології загалом. У деяких випадках люди навіть уникають звернення до психологів при виникненні психологічних проблем і намагаються вирішувати їх іншими способами, що може призвести до серйозних ускладнень, таких як розрив міжособистісних стосунків, зловживання алкоголем, психосоматичні розлади та навіть самогубство.

Отже, наше завдання полягає в роз'ясненні громадськості важливості та актуальності психологічної підтримки у створенні в усіх громадян ясного уявлення про кваліфікації, які має мати психолог-консультант.

Також, не менш важливим є передача фахівцям – психологам інформації про необхідність використання позитивного професійного іміджу, який сприятиме збільшенню довіри споживачів при виборі фахівця для розв'язання життєвих проблем.

Почнемо з того, що ніхто не народжується психологом, але кожен, хто обирає цю професію, повинен мати певні особисті якості: він повинен виявляти глибокий інтерес до людей і мати терпимість у спілкуванні з ними (М. Buber (1961) охарактеризував цей чинник як інтерес до людей з огляду на їхнє буття, а не як професійну цікавість з того погляду, що деякі з них є шизофреніками або психопатами); бути чутливим до їхніх переконань і поведінки, мати емоційну стабільність та об'єктивність, вміти здобувати довіру інших людей та поважати їхні права.

У 1964 році, Комітетом з нагляду й підготовки консультантів США було ухвалено список із шести важливих рис особистості, які є обов'язковими для консультанта: віра в людей, повага до цінностей інших осіб, здатність до сприйнятливості, відсутність упереджень, самосвідомість та усвідомлення свого професійного обов'язку.

A. Gombs у своєму дослідженні висловлює думку, що успішний психолог вірить в те, що кожен клієнт має внутрішні ресурси та знає, як самостійно допомогти собі та знайти оптимальне рішення для своїх проблем, взявши на себе відповідальність за своє власне життя.

За результатами досліджень, проведених N. Strupp (1969; цит. за Schneider, 19) із точки зору клієнтів, основними якостями, які вони визначили у психолога-консультанта, були уважність, вміння слухати, теплота, мудрість і доброзичливість [1, с. 46-47].

K. Schneider (1992) визначає три ключові принципи, які характеризують кваліфіковану психологічну консультацію і психотерапію:

1. Особиста зрілість консультанта. Це вказує на те, що консультант успішно розв'язує свої власні життєві проблеми, є відкритим, терпимим і щирим у стосунках з собою.

2. Соціальна зрілість консультанта. Цей аспект означає, що консультант має здатність ефективно допомагати іншим людям у вирішенні їхніх проблем та відкритий, терпимий і щирий у взаємодії з клієнтами.

3. Зрілість консультанта – це процес, а не стан. Ця ідея підкреслює, що зрілість – це постійний розвиток і вдосконалення, і неможливо завжди бути абсолютно зрілим у всіх сферах життя [1, с. 53].

Кожна особа має свої власні цінності, які формуються впродовж її життя. Психологи не є винятком і також мають свої цінності, найважливіші сфери у яких позиція консультанта є важливою, – це релігія, секс, наркотики, родина та аборти. Однак важливо зауважити, що маючи свої власні цінності, психологи не повинні моралізувати або осуджувати інших. Навпаки, психологи повинні виявляти повагу та інтерес до ціннісних переконань своїх клієнтів і розуміти, як ці цінності можуть впливати на життя та рішення клієнта.

Цей підхід допомагає клієнтам розуміти, як вони приймають свої рішення і як ці рішення впливають на їхнє життя та благополуччя. Однією з важливих складових професії психолога-консультанта є його професійна підготовка, кваліфікація та етика. Психолог є спеціалістом із відповідною вищою освітою і спеціалізацією, яка відповідає його обраній галузі.

Основною опорою для кожного психолога є професійна етика психолога. Вона включає в себе набір норм та правил, які виступають важливими орієнтирами у роботі психолога з клієнтом. Ці норми включають в себе такі принципи як:

1. Конфіденційність: збереження конфіденційності інформації, отриманої від клієнта.

2. Повага до особи, її прав і гідності.

3. Професійна компетенція: психолог повинен мати необхідні знання і навички для надання кваліфікованої допомоги.

4. Доброзичливість: відношення до клієнта має бути доброзичливим і підтримуючим.

5. Уникнення фізичного контакту з клієнтом та маніпулювання ним.

6. Чітке уявлення меж своєї компетенції: психолог має розуміти свої обмеження та відмовляти в наданні послуг, які виходять за межі його знань та навичок.

7. В разі платної консультації, розмір гонорару має бути обговорений заздалегідь.

Додатково до етики, психолог повинен розвивати свій професійний імідж, що свідчить про його популярність, актуальність знань, вмінь і навичок, і це є важливою частиною професійного зростання [1, с. 67-68].

Термін «імідж» у сучасному розумінні був вперше використаний З. Фройдом, коли він створив журнал з такою назвою у 1930-х роках. Починаючи з 1940-х років, термін «імідж» почав активно використовуватися в сферах реклами та громадських відносин.

У 1960-х роках Г. Оллпорт розглядав сім аспектів пропріума, які проявляються на різних стадіях формування особистості: відчуття власного тіла, почуття постійної самоідентифікації, самоповага, розширення власної особистості, уявлення про себе, раціональна особистість і власні прагнення. Ці аспекти доповнювали різноманітні психологічні теорії і підкреслювали унікальність психічно здорових індивідів, які активно прагнуть до досягнення своїх цілей та розвивають свій імідж, покладаючи в нього цінність і важливість. Такий підхід сприяє розвитку концепції «іміджу» через акцент на увазі до власних психологічних особливостей і ставленні до себе [2].

Імідж – це сукупність особистісних і психологічних характеристик, які формують впізнаваний образ у свідомості інших людей. Іміджелогія – це наука про технологію впливу. Б. Паскаль вказував на існування двох способів

впливу на людей: «спосіб переконування» і «спосіб сподобатися». Він вважав, що останній спосіб є більш ефективним, і сумнівався у своїй власній здатності використовувати його належним чином [3, с. 42].

Пропоную розглянути етапи формування професійного іміджу наступним чином:

- Перший етап: Визначення власного професійного образу. Ключовою є наявність реального прикладу психолога для наслідування, а в разі відсутності такого прикладу – створення образу, виходячи із ідеалізованих уявлень та інформації з різних джерел.

- Другий етап: Аналіз та вдосконалення створеного образу з урахуванням індивідуальних особливостей. Включає в себе порівняння реальних та бажаних якостей, ухвалення рішень про їхнє використання та співставлення згідно з власним темпераментом, розвитком та фінансовими можливостями.

- Третій етап: Впровадження окремих аспектів бажаного професійного образу, таких як стиль спілкування, жести, одяг, аксесуари та інше.

- Четвертий етап: Застосування створеного образу у професійній діяльності, зокрема під час психологічної практики та інших професійних ситуацій.

- П'ятий етап: Особисте саморозуміння та індивідуалізація обраного професійного образу. Цей процес постійно розвивається і відображає внутрішні зміни, що відбуваються в інтелектуальному, моральному та професійному рості особистості [3, с. 44].

Отже, розглядаючи зростання попиту на психологічні послуги у зв'язку із швидкими змінами в сучасному світі, що можуть негативно впливати на адаптацію людей і викликати проблеми у їхніх стосунках та життєвій сфері, стає важливим забезпечити доступність психологічних послуг. Зростаючий попит на психологічні консультації вимагає розвитку цієї галузі та підвищення якості надання послуг.

Кожен психолог повинен розуміти свою роль у наданні психологічної підтримки. Деякі ключові аспекти включають чітке розуміння того, хто такий психолог, як він повинен поводити себе, якою мовою говорити, і, головне, які очікування можуть мати клієнти від психолога-консультанта.

Професійна діяльність психолога-консультанта базується на особистісній зрілості, соціальній компетентності та професійних навичках. Робота психолога-консультанта спирається на кваліфікацію, особистісні якості та дотримання етичних стандартів.

Усі ці аспекти формують імідж психолога-консультанта, який є важливою характеристикою та визнанням його як кваліфікованого професіонала. Це сприяє створенню певного образу психолога в суспільстві та робить його більш доступним та довіреним фахівцем для кожної окремої людини, яка шукає кваліфіковану допомогу.

Список використаних джерел

1. Цимбалюк І.М. Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс : навчальний посібник. К. : ВД «Професіонал», 2005. 656 с.

2. Л. Хоменко-Семенова, О. Дарійчук Психологічні особливості розвитку іміджу майбутніх практичних психологів. URL: [https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/41867/1/Л. Хоменко-Семенова, О. Дарійчук.pdf](https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/41867/1/Л.Хоменко-Семенова,О.Дарійчук.pdf)

3. О.М. Затворнюк. Формування та розвиток професійного іміджу майбутніх психологів. Наука – практиці. № 9–10 (28-29) /09-10/2014. URL: <http://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2014/9-10/11.pdf>

Островська Наталія,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри соціальної педагогіки,

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА МОЛОДІ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У сучасному суспільстві назріла проблема родинних цінностей і явною є криза інституту сім'ї, що призводить до зростання кількості соціальних сиріт у суспільстві та все більшого відчуження дитини від родини.

Аналізуючи проблему готовності молоді до виконання батьківських ролей, можна виділити ряд досліджень вчених, які розглядають різні аспекти вирішення цієї проблеми у своїх роботах. Наприклад, питання формування основних компонентів усвідомленого батьківства досліджено в роботах Л. Буніної, І. Братусь, О. Лещенко, Г. Лактіонової та інших вчених. Проте, аналіз наукової літератури показує, що питання формування усвідомленого батьківства студентської молоді в умовах освітнього простору ЗВО все ще залишається недостатньо дослідженим.

Говорячи про процес формування усвідомленого батьківства молоді, ми маємо на увазі системну діяльність, спрямовану на формування та вдосконалення когнітивних, емоційних та поведінкових складових батьківства у молоді, а також визначення особистої позиції у виконанні соціальної ролі батьків та створення сприятливих умов для гармонійного розвитку та виховання дитини у сім'ї [1]. Тобто, народження дітей вимагає від батьків прийняття батьківської ролі, яка передбачає відповідальність за долю дитини перед власною совістю та перед суспільством. А формування батьківської відповідальності повинно базуватися на усвідомленні батьками внутрішньої відповідальності перед своєю совістю за долю народженого дитини, а не перед суспільством [3].

Заклади вищої освіти є активними суб'єктами формування усвідомленого батьківства студентської молоді. Така діяльність здійснюється через реалізацію визначених напрямів діяльності.

У межах першого напрямку – **соціально-гуманітарної (виховної) роботи зі здобувачами освіти** – формування усвідомленого батьківства молоді здійснюється через роботу заступників директорів (деканів) з соціально-гуманітарної (виховної) роботи та едвайзерів (кураторів) академічних груп, які окремими блоками в план виховних заходів та едвайзерських (кураторських) годин вносять теми, які стосуються укріплення позитивного образу сучасної української родини, формування образу сім'янина, формування гендерної культури та гендерної рівності, формування відповідального ставлення до репродуктивного здоров'я та профілактики хвороб, що передаються статевим шляхом, ВІЛ/СНІДУ тощо [2].

Наступним напрямом, який дозволяє формувати усвідомлене батьківство молоді в умовах закладу вищої освіти є **вивчення обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів з циклу загальної підготовки**.

Діяльність з формування усвідомленого батьківства молоді у закладі вищої освіти полегшується, оскільки базові теоретичні знання про сім'ю та батьківство здобувачі набувають під час опанування таких освітніх компонентів з циклу загальної підготовки, як «Соціологія», «Загальна психологія», «Педагогіка», «Соціальна інклюзія» та ін. Окрім вивчення обов'язкових освітніх компонентів з циклу загальної підготовки здобувачі вищої освіти мають можливість поглиблювати свої знання та навички щодо майбутнього батьківства через вивчення вибіркових освітніх компонентів. Так, наприклад, в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» до переліку вибіркових компонентів здобувачів освіти всіх спеціальностей бакалаврського та магістерського рівнів включений такий освітній компонент, як *«Підготовка молоді до сімейного життя та усвідомленого батьківства»*.

Метою освітнього компоненту є: вироблення у молоді усвідомленого, відповідального ставлення до зачаття, народження та виховання дитини через формування когнітивного, емоційного та поведінкового компонентів

батьківства, а також формування особистісної позиції молоді щодо виконання соціальної ролі батьків та створення сприятливих умов для гармонійного розвитку дитини у сім'ї.

Завданнями, який ставить перед собою означений освітній компонент є:

1. Розглянути базові поняття «батьківство», «усвідомлене батьківство». Розкрити сутність та зміст складових усвідомленого батьківства.

2. Підвищити рівень знань молоді про взаємозв'язок репродуктивного здоров'я батьків та здоров'ям майбутньої дитини;

3. Надати молоді інформацію про цінність сім'ї та батьківства, про переваги виховання дитини обома батьками.

4. Розкрити основи правової відповідальності батьків за розвиток та виховання дітей.

5. Надати молоді інформацію про розвиток та потреби дитини від зачаття до 6 років життя, розкрити шляхи задоволення потреб дитини на кожному з вікових етапів її розвитку.

6. Визначити ідеальний портрет батьків (матері та батька): якості, риси, знання, вміння; основи гендерної рівності батьків з виховання та догляду за дитиною у сім'ї.

7. Сформувані практичні навички щодо використання ефективних прийомів, форм та методів виховання, взаємодії з позиції демократичного стилю, конструктивного вирішення конфліктів та організації змістовного сімейного дозвілля.

8. Навчити майбутніх батьків піклуватися про себе, щоб краще розуміти, доглядати та виховувати дитину у сім'ї.

Цей освітній компонент проводиться у формі тренінгу та містить такі теми:

1. Усвідомлене батьківство як життєва цінність кожної людини.
2. Репродуктивне здоров'я, як умова майбутнього батьківства.
3. Благополучна сім'я – основа усвідомленого батьківства.

4. Правові основи усвідомленого батьківства.
5. Розвиток дитини від зачаття до 18 років. Умови повноцінного розвитку дитини.
6. Стилi батьківської поведінки.
7. Гендерна рівність батьків у вихованні дитини.
8. Конструктивне вирішення конфліктів – щасливе дитинство – щаслива сім'я.
9. Ефективне спілкування як умова гармонійних сімейних стосунків.
10. Як проявляти свою любов до дітей.
11. Покарання та похвала дитини як методи виховання.
12. Сімейні традиції – фундамент міцної родини.
13. Гра у житті дитини. Вчимося грати разом.
14. Вчимося піклуватися про себе у батьківстві.
15. «Я – майбутній батько, Я – майбутня мама».
16. Заключне заняття.

Окрім освітнього компоненту «Підготовка молоді до сімейного життя та усвідомленого батьківства» окремі компоненти усвідомленого батьківства молоді формують такі вибіркові освітні компоненти, як: «Самовиховання та саморегуляція особистості», «Тайм-менеджмент», «Психологія характеру», «Психологія соціального інтелекту особистості», «Психологія інтимних стосунків» та ін.

Наступний напрям формування усвідомленого батьківства молоді у ЗВО – це **професійна підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери** до цієї діяльності. На прикладі діяльності ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», така професійна підготовка майбутніх фахівців здійснюється зі здобувачами освіти спеціальності 231 «Соціальна робота» за освітньою програмою «Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Практична психологія». Окремі знання, вміння та навички з формування усвідомленого батьківства в здобувачів освіти формуються під час опанування таких професійних освітніх компонентів, як: «Історія, теорія і

практика соціальної роботи», «Технології соціальної роботи», «Соціальна робота з різними категоріями клієнтів у громаді», «Соціальна педагогіка».

Також, під час проходження навчальних та виробничих практик майбутні фахівці соціальної сфери організують різноманітну роботу з формування усвідомленого батьківства в підлітковому та молодіжному середовищі.

Окрім формальної освіти майбутні фахівці соціальної роботи мають можливість відпрацьовувати навички формування усвідомленого батьківства молоді через активну участь у **волонтерській діяльності в межах участі у різноманітних соціальних проєктах**, яка здійснюється за окремими напрямками, а саме: просвітницької роботи; профілактики негативних явищ у підлітковому середовищі та формування здорового способу життя; проведення соціального моніторингу та досліджень щодо рівня сформованості усвідомленого батьківства молоді; здійснення інформаційної діяльності, участь у різноманітних акціях спрямованих на популяризацію усвідомленого батьківства тощо.

Список використаних джерел

1. Островська Н., Кальченко Л. Технологія формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади як умова попередження проблеми соціального сирітства. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Педагогічні науки»* ; гол. ред. В. С. Курило. Луганськ : Вид-во «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2013. №13 (272), липень, Т. IV. С. 81–90.

2. Островська Н. О. Теоретичні та технологічні підходи до формування усвідомленого батьківства молоді в діяльності територіальної громади. *Сучасний науково-педагогічний дискурс у вирішенні освітніх проблем* : кол. монографія / Харченко С. Я. та ін.; за наук. ред. Харченко С. Я. ; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка», Старобільськ. Київ : Талком, 2021. С. 227–258.

3. Kalchenko L., Ostrovska N., Kuzmenko G. Diagnosis of the Level of Formation of Conscious Parenthood of Student Youth as a Condition for the Prevention of Social Orphanhood. *Ociety. Integration. Education* : Proceedings of the International Scientific Conference. Volume I, May 22th-23th, 2020. 287–316.

Отрощенко Наталія,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО ЩОДО ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ 7-9 КЛАСІВ ГОТОВНОСТІ ДО ПОДАЛЬШОГО НАВЧАННЯ

Завдяки своїй особливій структурі й змісту профільне навчання дає можливість реалізувати особистісно-орієнтований підхід, під час якого кожен старшокласник може збудувати індивідуальний освітній маршрут або особистий професійний план. З точки зору психології, профільне навчання має багато плюсів. Воно забезпечує широкі можливості здобування освіти різними категоріями учнів відповідно до їх здібностей, схильностей і потреб; розширює можливості соціалізації підлітків, а головне – форсує процес професійного самовизначення, «підштовхуючи» учнів до успішного професійного вибору вже у школі.

Про успішність людини ми говоримо, коли визнаємо її успіх під час досягнення бажаного. Отже, успішність – це деяка соціальна якість, оскільки вона оцінюється й самою людиною й оточенням, спираючись на реальні цінності, звичаї й норми, які у конкретному суспільстві прийнято. Успішність також можна назвати і своєрідним «лакмусовим папірцем» соціального статусу людини, а також одним із соціальних параметрів особистості. Успіх

усвідомлюється людиною у процесі набуття нею соціального досвіду. Він досягається за рахунок докладених особистістю зусиль та старань.

У батьків, занурених у побутові проблеми, зайнятих на роботі, поглинених численними обов'язками, часто не залишається часу та сил на спільну діяльність із дитиною. Дефіцит спілкування та взаємодії призводить до відсутності чітких знань та уявлень про психофізичні особливості дитини, її інтереси та здібності, досягнення та невдачі у процесі розвитку.

В. Сухомлинський зазначав, що якими б прекрасними не були наші шкільні заклади, найголовнішими «майстрами», які формують розум, думки дітей, є мати та батько.

Форми взаємодії педагогів з батьками – це методи організації їхньої спільної діяльності та спілкування. Доцільно поєднання колективних, групових та індивідуальних форм взаємодії.

Для того, щоб психолого-педагогічне просвітництво батьків викликало в них самих інтерес, соціальний педагог/психолог повинні не тільки пропонувати теми для обговорення, а й враховувати пропозиції та побажання батьків під час вибору тем для їхньої освіти.

Треба відзначити, що будь-який аспект психолого-педагогічного просвітництва батьків повинен закінчуватися різного роду рекомендаціями і консультаціями з питань, що їх цікавлять. Не можна залишати поза увагою жодне питання батьків. Психолого-педагогічне просвітництво необхідно ще й для того, щоб батькам можна було побачити себе та інших в обговорюваній проблемі, порівняти зразки підходів до її вирішення та зробити відповідні висновки.

Велике значення у роботі з учнями 7-9 класів та їх батьками має демонстрація досягнень учнів. Батькам завжди приємно дізнатися про те, що їх дитину цінують та поважають у школі, заохочують її навчальні досягнення та творчі здібності.

Вибір подальшого навчання для учнів 7-9 класів – завдання не з легких навіть для дорослих людей, які мають певну особистісну зрілість. Ще більше

вона складна для учнів, тому допомога батьків у її вирішенні просто неоціненна. Адже саме батьки краще відчують і знають свою дитину, спостерігають її характер, звички та інтереси протягом багатьох років, та й просто готові допомогти першими.

Робота з батьками є важливою ланкою у системі соціально-професійної орієнтації учнів. Практика показує, що батьки беруть активну участь у визначенні життєвих та професійних планів своїх дітей. Саме батьки можуть більшою мірою допомогти своїм дітям визначити їхні можливості та інтереси до певної професії. Наприклад, багато учнів вибирають ще в дитинстві професію своїх батьків. Часто трапляється, що задоволеність чи незадоволеність батьків своєю професією може стати достатнім стимулом для позитивного чи негативного ставлення до неї дітей. Водночас питання вибору професії та визначення шляхів продовження освіти є важким завданням, як для самих учнів, так і для їхніх батьків. Поради останніх часто не відповідають реальним потребам ринку праці у кадрах. Не завжди батьки знають та об'єктивно оцінюють інтереси та здібності дітей. Бажання батьків та професійні наміри учнів у багатьох випадках не збігаються. Головна мета роботи соціального педагога/психолога з батьками щодо формування в учнів 7-9 класів готовності до вибору подальшого навчання – надання допомоги сім'ї у підготовці їхніх дітей до особистісного зростання та професійного самовизначення з виходом у самостійне життя.

Таким чином, відносини батьків і дітей у сім'ї мають велике значення для загального психологічного стану дитини, а також значно впливають на рівень успішності навчання дитини в школі. Отже, ми з упевненістю можемо сказати, що відносини батьків та дитини, стратегія сімейного виховання суттєво впливають на рівень готовності дитини щодо вибору подальшого навчання.

Пашковська Ольга,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група ТУ-12-21-М1Пс (2.0здс)
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: *Раєвська Яна,*
доктор психологічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту
психології та соціальних наук,
Міжрегіональна академія управління персоналом

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНО-СИТУАЦІЙНОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ДОРΟΣЛИХ

У наші часи до політичних, економічних та психологічних проблем суспільства додалися ще й воєнні дії. Усі ці негаразди провокують збільшення концентрації агресії у суспільстві. Агресивна поведінка важко прогнозується і часто не піддається контролю. Проблематика цього питання є важливою та актуальною. Поки що не існує вичерпного пояснення такого феномену як агресивна поведінка, її особистісно-ситуаційним детермінантам.

Дослідниками В.Б. Шапар, С.Л. Кравчук, В.В. Кобильченко, В.І. Тимошенко, Ю.В. Качановою агресія визначається як завдання фізичної шкоди, психологічного дискомфорту живим істотам чи неживим предметам та супроводжується почуттями ворожості, злості. Агресія може бути як індивідуальна, так і колективна і проявлятися у сталій поведінці або одноразовому вчинку стосовно іншого індивіду чи колективу. Межа між агресією та насильством невелика, але існує. Агресія перетворюється на насильство, коли виражається у більш екстремальній, неприйнятній формі [1, 2, 3, 5, 7].

Дослідниця Кравчук С. Л., розглядаючи агресію як психологічне

явище, визначає її різні статуси: психічний стан, властивість особистості, об'єкт потреби та поведінковий прояв [3, с. 186].

Агресивність найчастіше тлумачиться як властивість особистості і виявляється у ворожій інтерпретації вчинків, слів інших людей, ситуацій. На думку науковців, індивід у ворожій чи підозрілій манері реагує на все, щоб з ним не відбувалося. Це психологічний комплекс, що містить у собі складові емоційно-вольової і ціннісно-нормативної сфер. Але цю рису слід розглядати не лише, як властивість особистості, що має негативне забарвлення. Науковець В. Клайн вважає, що в агресивності є «певні здоровіші риси», які можуть виявитися корисними для суспільного життя. Серед цих рис – сила волі, ініціативність, бажання отримати найкращий результат, уміння долати перешкоди. І саме такі якості прослідковуються у лідерів та переможців [1, с. 50]. Але при невмінні індивіда регулювати на свою агресивність, ця риса набуває протилежного прояву як до інших, так і до самого себе. І може демонструватися у примусі, директивній поведінці, нездатності до дипломатизму, втручанні у життя інших людей.

За теоріями Фрейда, Лоренца агресія є видозміненим в процесі еволюції інстинктом виживання. Фрейд пов'язував агресію із бажанням людини до руйнування і вважав неможливим зупинити цей процес. За Фрейдом, саме потяг до Танатоса, інстинкта смерті унеможливорює зупинити конфлікти. Тільки завдяки суспільному прогресу цьому інстинкту можна надати соціально прийнятної форми через розрядку. К. Лоренц також вважав агресію вродженою та виділив два основних завдання, які вона виконує для особистості: це захист та боротьба за місце «під сонцем». Його теорія отримала й багато критики, оскільки інші дослідники вважали неприйнятним ототожнювати людський та тваринний світ.

Є. Фромм, на відміну від К. Лоренца та інших дослідників, вважав, що агресія у людей та тварин має суттєві відмінності. Зокрема, лише людина може отримувати втіху від убивств та катувань. Є. Фромм розглядав доброякісну та злоякісну агресії та стверджував, що доброякісна агресія

служує адаптації в житті. Інший же вид агресії – злаякісна, провокує руйнування і жорстокість. Злаякісна агресія не має філогенетичної програми та не допомагає виживанню.

Д. Доллард дослідив, що агресія немає зв'язку з еволюційним процесом, а виникає ситуативно. Його фрустраційна теорія агресії вказує на те, що агресія завжди є результатом фрустрації, а фрустрація завжди приводить до агресії у будь-якій формі. Трапляється, що агресія через фрустрацію не виміщується на об'єкт через страх покарання. Але вона може бути згодом виміщена на інший об'єкт, якщо покарання у цьому випадку носить менш суворий характер. Рівень поштовху до агресивної поведінки особистістю залежить від того, які перешкоди стоять у неї на шляху до отримання бажаного результату чи задоволення та яка кількість реакцій блокується в процесі. Цю теорію доповнив Н. Міллер. Він спростував твердження Д. Долларда та його послідовників у тому, що фрустрація завжди викликає агресію та запропонував варіант, у якому агресивна поведінка є лише однією з моделей поведінки фрустрованої людини [4, с. 110].

Ще серед теоретичних досліджень, приділяється увага теорії соціального навчіння А. Бандури, який створив «гіпотезу моделі» агресивної поведінки. Чинниками, які впливають на її виникнення є: 1) способи засвоєння подібних дій; 2) фактори, що провокують їхню появу; 3) умови, за яких вони закріплюються [4, с. 110]. За А. Бандурою, агресивна поведінка є результатом навчання та спостереження у первинних осередках соціалізації особистості, телевізійних програмах, фільмах, субкультурі. Було доведено, що результатом агресивності батьків є виникнення агресії у дітей. Дослідник зазначав, що агресія підкріплюється позитивним стимулом (схваленням) до неї та може допомагати у досягненні бажань. Згідно теорії А. Бандури, яка стверджує, що агресія набувається протягом життя, її можна корелювати.

Як зазначають дослідники, ці теорії вказують на виникнення агресії з однієї конкретної причини, але не дають вичерпного пояснення. Спираючись

на це, потрібен більш комплексний системний підхід для вивчення чинників та механізмів виникнення агресії.

За загальними класифікаціями агресія має різні види. Серед яких свідомо, несвідомо, відкрита, анонімна, активна, пасивна, вербальна, фізична, захисна, провокуюча, інструментальна, реактивна, імпульсивна, спонтанна, навмисна, аутоагресія.

Серед комплексного підходу дослідження факторів виникнення агресії виділяють поведінкові (антисоціальна поведінка, безцільне проведення часу, вандалізм), психолого-педагогічні (неадекватність виховних засобів, відсутність індивідуального підходу, авторитарне та суворе виховання), соціально-психологічні (рівень розвитку країни проживання, приналежність до соціально незахищених верств населення, пропаганда насильства), психофізичні (психічна та фізична перевтома, хронічні й соматичні захворювання), індивідуально-психологічні фактори. О.М. Цільмак визначила, що серед індивідуально-психологічних факторів – негативні риси характеру, деструкція особистості, патологія рис характеру; особистісні негативні установки, відсутність позитивних життєвих устремлінь і цілей; інтенсивний негативний настрій з невідрагованими емоціями [6, с. 40].

Науковці Р. Берон та Д. Річардсон стверджують, що існують потенційні агресори, які мають певний набір рис та якостей, що призводять до агресивної поведінки. Насамперед, це страх бути осудженими, переконання у своїй постійній правоті, ворожість, дратівливість та відчуття сорому.

Окремо, виділяються такі психічні фактори як заздрість, самооцінка, нездорові амбіції. Заздрість характеризує переживання неприязні до іншої особи через її добробут, красу, фінансове благополуччя та інше. Це визнання переваги поєднується з почуттям злості, критики, ворожості до суб'єкта заздрості. Через це може виникати бажання знищити, вкрасти те, чого не вистачає заздріснику. Тому заздрість має негативний, деструктивний характер та провокує агресію [5, с. 61].

Доведено, що агресивна поведінка залежить від рівня самооцінки. Так,

у осіб із завищеною самооцінкою, які поводять себе самовпевнено, виникають сплески агресії через незадоволення власних потреб за рахунок інших. А такі прояви заниженої самооцінки як почуття провини та самоприниження можуть провокувати аутоагресію.

Амбіції виступають фактором агресивної поведінки, коли замість «екологічної» конкуренції чи бажанні здобутків, виникає потреба перемогти будь-якою ціною, спричинивши страждання іншим. Це приносить лише деструктивні наслідки [5, с. 61-62].

Р.С. Хоманс вважає, що агресію може викликати ситуація, пов'язана із прагненням до справедливості [3, с. 52].

Ще однією групою факторів, на яких дослідники акцентують свою увагу є ситуативні. Зокрема: температурний та кліматичний вплив; неприємні та болючі відчуття, пов'язані з шумом, запахами, тіснотою, тиском, порушенням особистих меж; культурний вплив, вплив мас-медіа щодо демонстрування моделей агресивної поведінки; вплив спиртних напоїв, наркотиків та сексу.

Таким чином, досліджено, що агресія, направлена в екологічне русло – змагання, досягнення, кар'єру, активні види відпочинку – не становить загрози навколишньому світу.

На противагу цьому – стан «придушення» агресивних почуттів, їх заборона викликає непередбачувану реакцію. Спрогнозувати, коли буде застосована агресія практично не можливо. На жаль, покоління, які виховуються зараз у країнах пост-радянського простору чи країнах з низьким економічним розвитком, не отримують належних знань для превентивної роботи над формами агресивної поведінки. Невміння говорити про власні проблеми, відсутність толерантності та осуд у суспільстві призводить до негативних наслідків, породжених агресивною поведінкою.

Для адекватного розвитку та функціонування суспільства потрібно продовжувати роботу над виявленням особистісних та ситуативних причин виникнення агресивної поведінки дорослих.

Список використаних джерел

1. Качанова Ю. В. Агресивність та агресія як соціологічні категорії. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили*. Серія: *Соціологія*. 2010. Т. 146. Вип. 133. С. 50–54.
2. Кобильченко В. В. Дитяча агресивність як актуальна проблема сучасної психології. *Теорія і практика олігофренопедагогіки та спеціальної психології*. 2012. № 7. С. 101–104.
3. Кравчук С. Л. До проблеми дослідження духовних цінностей та неконструктивних форм поведінки молоді у політико-правовій сфері в умовах воєнного конфлікту. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*. Серія 12: *Психологічні науки*. 2017. Вип. 6. С. 182–190.
4. Латіна Ю. В. Теорії агресивності в соціології. *Наукові праці Чорноморського державного університету ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Серія: *Соціологія*. Т. 103. Вип. 90. С. 109–112.
5. Тимошенко В. І. Агресивна поведінка: її сутність та причини. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2015. № 6 (164). С. 55–63.
6. Цільмак О. М. Психологічні детермінанти прояву агресії. *Наука і освіта: наук.-практ. журнал Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського*. 2005. № 1–2. С. 39–42.
7. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

Плотник Світлана,

здобувачка 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група ТУ-12-21-М1Пс (2.0здс)

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: *Шопша Микола*,
кандидат державного управління, доцент,
Міжрегіональна академія управління персоналом

ЩАСЛИВА МАМА І ДИТИНА, ТАКОЖ ВСЯ РОДИНА. СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОДОЛАННЯ ВАЖКИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ У ЖІНОК ДОРΟΣЛОГО ВІКУ З ПСИХОСОМАТИЧНИМИ РОЗЛАДАМИ

У сучасному вимірі і розумінні психології, відповідальне батьківство починається з відповідального ставлення по-перше: до свого особистого життя, повноцінного саморозвитку і самоконтролю, до свого здоров'я як фізичного так і психологічного, і тільки потім дивимось, які плоди життя у родині набула дитина. Тому що діти беруть за основу і як губка вбирають приклад життя своїх батьків, як тато чи мама вирішують свої проблеми, як вони спілкуються, з ким вони спілкуються і на цьому фундаменті з дитинства будують свій особистий шлях. Життя родини, цінності і розуміння батьків, себе, як особистості і як людини у сучасному суспільстві безпосередньо впливає на мислення і поведінку дитини, на вміння вирішувати конфліктні ситуації, розвиватися, мріяти, досягати нові знання і знаходити друзів, радіти життю.

На поведінку, сприйняття ситуації, реакцію дорослої людини впливає багато факторів соціальних і психологічних, як зовнішніх так і внутрішніх. Без підготовки і без якісної доступної інформації, без підтримки, навіть дорослій людині важко впоратися з тим, що їй доводиться проходити у житті. Велику долю проблем грають хвороби і тяжкі стресові ситуації, а якщо одне на одне складається та ще й одночасно, тоді виникають сильні психоемоційні реакції, які активують біль і впливають на поведінку не тільки дорослого, а й дитини, яка знаходиться поряд.

Перші хто вчить дитину і зароджує в ній базову поведінку і то як сприймати світ, це батьки. Батьки можуть навчити дитину тому про що вони самі знають. Отже, розглянемо які якості допоможуть батькам бути гарним прикладом для дитини і які соціально-психологічні чинники можуть допомогти подолати важкі життєві ситуації зокрема мамам, жінкам дорослого віку з психосоматичними розладами.

Соціально-психологічні чинники які допомагають подолати важкі життєві ситуації дорослих жінок з психосоматичними розладами - підтримка родини, друзів, онлайн підтримка різних психологічних та психокорекційних програм, індивідуальне психологічне консультування та фокус-групи, тренінги, семінари, конференції онлайн і офлайн. Всі вони допомагають *розвивати навички розв'язування проблем і набувати якість самореалізовуватися, керувати своєю поведінкою у всіх життєвих ситуаціях, виявляти свій внутрішній потенціал і здатність адекватно реагувати на виклики, контролювати свою життєдіяльність, бути активною особистістю.*

Ви можете, це також допоможе, створити своє оточення із особистостей які розвиваються, надають вам сили, впевненості, підтримку, допомогу. Адаптуйтеся до життя через реалізацію власних потреб. Вчіться конструктивно сприймати складні життєві ситуації. Також спокій, відпочинок і позитивне самоставлення та впевненість у власних можливостях подолати труднощі та досягти мети допоможе в тяжкій життєвій ситуації.

Із застосуванням розробленої анкети що включали відповіді на стандартизовані і відкриті запитання, опитувальником спрямованості особистості Б.Басса, опитувальником способів подолання Р.Лазаруса та 16-факторним особистісним опитувальником Р.Кеттела (опитувальник С 105 питань) були оброблені та проаналізовані данні з використанням квалітативного аналізу, кількісного, який включав статистичний аналіз. Застосовувалися методи описової статистики, кореляційного аналізу,

регресійного аналізу та інші статистичні підходи для виявлення залежності, впливу, зв'язків, асоціацій та значущості між змінними. Це дозволило ідентифікувати ключові теми, проблеми, висловлювання та переживання учасниць, пов'язані з соціально-психологічними чинниками у подоланні важких життєвих ситуацій.

Серед цієї групи найбільше жінок отримали діагноз у віці 41-50 років. Однак, важливо враховувати, що ці висновки базуються на фіксованому вибірковому зразку 60 жінок з психосоматичними розладами і не можуть бути універсально представлені для всієї популяції жінок з такими хворобами.

40% жінок оцінили рівень соціальної підтримки як середній, але можуть відчувати, що вона не є настільки сильною, як вони б хотіли; 30% жінок оцінили рівень соціальної підтримки як високий, а 10% як надзвичайно високий. Це означає, що ці жінки відчують значну підтримку від свого оточення або соціальних мереж, що допомагає їм у повсякденному житті і зменшує вплив хвороби на їхню якість життя. 15% жінок оцінили рівень соціальної підтримки як низький, а 5% жінок навіть як дуже низький. Це може свідчити про те, що ці жінки відчують недостатню підтримку від свого оточення або соціальних мереж. Загалом, відповіді свідчать про різні рівні соціальної підтримки, яку отримують жінки з психосоматичними розладами. Низький рівень підтримки може вказувати на потребу у поліпшенні соціальної підтримки для цієї групи жінок.

62% жінок відповіли, що вони сприймають стрес час від часу (31%) або часто також (31%). Це свідчить про те, що більша частина цієї групи жінок отримують стрес пов'язаний з розладами на регулярній основі. Це може бути спричинено різними факторами, такими як погіршення стану здоров'я, складність управління симптомами чи взаємодія зі здоров'ям пов'язані обмеження. 10% жінок заявили, що вони сприймають стрес дуже часто. Це може свідчити про те, що ця група жінок має значні труднощі в управлінні стресом, пов'язаним з психосоматичними розладами, і потребують

додаткової підтримки та ресурсів. Загалом, ці дані дають уявлення про рівень самоефективності у подоланні важких життєвих ситуацій серед жінок.

Більшість жінок (70%) оцінюють роль своєї родини у подоланні психосоматичних розладів як значущу або дуже значущу. Результати показали, що близько половини жінок (50%) рідко звертаються до професійних психологів або терапевтів для отримання підтримки в подоланні важких ситуацій. Це може свідчити про те, що вони вважають інші джерела підтримки, такі як родина, друзі або самостійні стратегії, достатніми для впорядкування з труднощами.

Аналізуючи результати оцінки рівня загальної якості життя після отримання діагнозу психосоматичної розлади, бачимо, що відсутність дуже задоволених відповідей (0%) може свідчити про значний негативний вплив даних розладів психіки на якість життя.

У запропонованій і апробованій програмі психологічного супроводу «Програма корекції та профілактики подолання важких життєвих ситуацій у жінок дорослого віку з психосоматичними розладами» в міні тренінгу взятого із цієї програми, у невеликих фокус-групах і міні тренінгу від 5 до 12 жінок, показало дієві результати.

На протязі неділі після тренінгу і фокус-груп, жінки цієї цільової групи почувалися більш впевненими ніж до проходження програми. Респонденти навчилися новим підходам до вирішення проблемних ситуацій, посилилась їхня психологічна стійкість, знизився рівень стресу та покращилося загальне самопочуття, у деяких жінок хвороба стала потроху зменшуватися і зникати біль.

Організація та методика реалізації цієї програми базується на принципах емпатії, некритичного ставлення, взаємодії та індивідуалізації підходу до кожної учасниці, і також групові заняття з можливістю обміном досвіду і підтримки одна одної. Враховуючи потреби та особливості жінок з психосоматичними розладами, програма надає комплексну підтримку, враховуючи як фізичні, так і психологічні аспекти. Обізнані батьки, які

можуть впоратися зі своїм життям, гарний приклад і закладена основа початку становлення дитини на свій шлях!

Поночовна Антоніна,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група С-12-21-М1Пс (2.0з) -1
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: *Раєвська Яна,*
доктор психологічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту
психології та соціальних наук,
Міжрегіональна академія управління персоналом

ПСИХІЧНІ СТАНИ ПОДРУЖЖЯ НА РІЗНИХ ЕТАПАХ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження зумовлена суттєвими змінами в інституті сім'ї та шлюбу, внаслідок яких формуються нові моделі сімейно-шлюбних зв'язків, різноманітні стилі та форми функціонування сім'ї, а також розуміння і теоретичні розробки. Необхідно визначити особливості психічного стану подружжя на різних етапах розвитку, аналітичні підходи до вивчення мінливості форм сім'ї та кохання, враховуючи, зокрема, психологічні фактори задоволеності в шлюбі та на різних етапах дорослішання.

Дослідженням психічних станів подружжя на різних етапах займалося багато закордонних і вітчизняних авторів таких як Т. Андреева, Л. Богданович, Е. Ейдемільер, А. Маслоу, Н. Пезешкіан, В. Сатір, Л. Шнейдер та інші.

Є певна модель задоволеності шлюбом на різних етапах дорослішання, де життєвий цикл є найважливішою інформацією про якість і стабільність шлюбних стосунків. Аналізуючи цей показник, слід звернути увагу на п'ять загальних факторів, які безпосередньо впливають на якість і стабільність шлюбу, розглядаючи шлюби в цілому, а не окремі випадки, де можна виявити суттєві відмінності [4, с. 95].

Модель задоволеності сімейним життям на різних етапах дорослішання відображає не лише причинно-наслідкові зв'язки, а й значущі впливи, існування яких підтверджено дослідженнями і які необхідно враховувати. Дослідження розвитку членів сім'ї на різних етапах життєвого циклу стають все більш важливими. Любов має важливе значення для благополуччя людини в житті.

Несприятливими факторами для емоційних стосунків у шлюбі є схильність до надмірного узагальнення, категоричність мислення, акцентування уваги на помилках партнера, постійна критика, неприйняття висновків, поспішні висновки, навішування ярликів тощо. Це міжособистісні характеристики особистості: соціальна компетентність, толерантність, емпатія [3, с. 74].

У процесі розвитку подружжя є п'ять етапів стосунків: злиття, сумнів і заперечення, розчарування, рішення та щире кохання. Кожні стосунки проходять ці п'ять етапів, але не один раз. Треба думати про етапи не як про сходи до кінцевого результату, а як про низку сезонів, які проходимо у цьому розвитку [5].

Вважаємо, що всі інтимні стосунки надійно розвиваються від початкової миловидної зустрічі до запаморочення, до серії невеликих випробувань і труднощів і, нарешті, до блаженного стану довготривалого щастя. Насправді любов – це подорож без кінцевого пункту призначення. Іншими словами, стадії відносин не лінійні, а циклічні.

Перший етап стосунків – це злиття, він же фаза медового місяця. Це початковий період, який часто поглинає пару, коли вони вперше збираються

разом, включаючи всепоглинаючу радість у присутності партнера. Часто люди на цій стадії стосунків почуваються так, ніби знайшли свою «ідеальну пару», когось, хто дуже схожий і сумісний з ними. Вони відчують, що завжди хочуть бути разом. Здається, вони зливаються воедино або, принаймні, відчують бажання це зробити. Ці емоції часто заглушають раціональну частину мозку. Таке розуміння часто може призвести до того, що людина відчуває залежність від партнера і ігнорує несумісність, червоні прапорці чи інші проблеми.

Другий етап стосунків є сумнів і заперечення, на якому подружжя нарешті починає помічати відмінності. З часом виявляється, що ті самі якості, які колись здавалися такими досконалими, почали дратувати. Надійність чоловіка тепер здається жорсткою; щедрість здається безвідповідальною; авантюрна натура здається непотрібним ризиком. І, на жаль, тертя є природним, коли подружжя стикається з розбіжностями одне одного. Почуття любові змішується з відчуженням і роздратуванням. Можливо, подружжя все-таки не ідеальне одне для одного. Зі зростанням розчарування зростає і біологічна реакція на стрес. Залежно від особистості та обставин можна захотіти битися або відійти. Наприклад, один з подружжя може відчувати потребу боротися, щоб захистити свої цінності, що насправді може перетворитися на бажання мати все по-своєму [2, с. 223].

Третя стадія стосунків є розчарування. Це сезон кохання, який для деяких пар може здаватися кінцем шляху. На цьому етапі боротьба за владу у відносинах повністю вийшла на поверхню; проблеми, які пара постійно ховала під килим, тепер кричуще очевидні. Деякі люди стають постійно пильними, готовими кинутися в бій за найменшої провокації. Інші пари можуть з часом тихо розійтися, витрачаючи все менше енергії на підтримку стосунків і інвестуючи більше поза ними. На цьому етапі початковий досвід пристрасного кохання часто залишається далеким спогадом. «Я» з'являється знову, стан, який здається набагато безпечнішим, ніж колишній блаженний досвід «ми». Тим не менш, деякі пари можуть не сумніватися у своїй

відданості; натомість вони можуть сприймати це як сильний сигнал про те, що все потрібно змінити [5].

Четвертий етап стосунків називається рішення, тому що подружжя перебуває в точці зламу. Емоційні зриви, виходи з дому на години, щоб втекти один від одного після сварки, і поведінка самозахисту – все це звичайна справа. Так само байдужість і віддаленість. Починаєте серйозно замислюватися і будувати плани щодо розриву стосунків. Деякі можуть відчувати себе готовими до привабливого нового початку з іншою людиною. На цій стадії приймається рішення – піти, залишитися і нічого не робити, незважаючи на те, наскільки подружжя нещасне, чи залишитися й справді працювати над налагодженням стосунків.

П'ятий етап стосунків – це щира любов, коли стосунки є найздоровішими та найвигіднішими. Настає пора кохання, коли плоди праці подружжя повністю дозріли, і ними можна смакувати. Пари відчувають справжню індивідуальність, самопізнання та прийняття недосконалості як у собі, так і в своїх партнерах, визнаючи, що не існує такого поняття, як «ідеальна пара». На цьому п'ятому етапі стосунків ще є важка робота, але різниця полягає в тому, що пари вміють добре слухати та схилитися до незручних розмов, не відчуваючи загрози та не нападаючи одне на одного. На цьому етапі пари знову починають бути разом. Вони можуть сміятися, розслаблятися і глибоко насолоджуватися один одним. Вони навіть можуть відчути хвилюючу пристрасть, радощі, коли кожна людина заново відкриває себе таким чином, щоб знову закохатися одне в одного.

Таким чином, шлюб відіграє дуже важливу роль у житті людини, забезпечує різноманітні переваги та має еволюційне значення. Молоде покоління часто відкладає рішення одружитися і вирішує жити у відкритих стосунках. Таїнство вінчання вже не сприймається серйозно. Шлюб є оптимальним середовищем для дітей, а також відповідає основним потребам подружжя. Ключовим елементом є безперервність подружніх стосунків. Партнери у стосунках прагнуть підтримувати, докладати зусиль,

конструктивно вирішувати проблеми та залагоджувати конфлікти. Основою є чесність і розмова, а також задоволення потреб іншої людини. Співпереживання, довіра та взаємоповага також дуже важливі. Це непросто, але подолання труднощів веде до розвитку двох людей. З кожним новим досвідом стаємо іншими людьми, досвід дає можливість набратися життєвої мудрості.

Вирішуючи одружитися, починається оцінка характеристики, поведінки та походження партнера. Подібне ставлення, сприйняття дійсності, безсумнівно, полегшують повсякденне життя. Очікуємо від стосунків вигоди, щастя, безпеки та стабільності. Задоволення основних потреб дозволяє людині прагнути до подальшого розвитку. Вибір партнера для пари – це рішення, від якого залежить все подальше життя.

Любов може повністю розвинути лише у стосунках, де є достатньо місця для всіх і ніхто не домінує над іншим. Любов буде успішною, якщо не хочемо контролювати та обмежувати свого партнера, а розуміємо його цінності та характеристики, його потенціал, уміння та здібності. Справжнє кохання живе в почуттях і вчинках, завдяки яким разом навчаємося та розвиваємо те, що для нас важливо, щоб зробити партнера щасливим. Вирішальним фактором стосунків подружжя є самооцінка кожного та те, як кожен її виражає. Чим вища самооцінка, тим легше змінити поведінку та підтримувати її. Чим більше себе цінуємо, тим менше вимагаємо від інших. Чим менше запитуємо інших, тим більше довіряємо. Чим більше довіряємо собі та іншим, тим більше можемо любити один одного.

Список використаних джерел

1. Гузар І.М. Попередження та вирішення подружніх конфліктів в соціально-педагогічній роботі. *Студентські наукові студії: Молодіжний науковий журнал*. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2018. С. 73–77.

2. Котлова Л.О., Саух І.Д. Психологічні чинники задоволеності шлюбом на різних етапах подружнього життя. *Науковий вісник Херсонського*

державного університету. Серія «Психологічні 73 науки». 2019. Випуск 1. С. 223–228.

3. Лисенко Л. М. Психологічні чинники задоволеності стосунками в подружніх парах. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 5. С. 73-77.

4. Теоретико-історичні основи психології сім'ї / Посвістак О. А. Хмельницький : ХНУ, 2017. 402 с.

5. Carroll Linda (2022). The 5 Stages Of A Relationship Every Couple Goes Through. URL: <https://www.mindbodygreen.com/articles/stages-of-a-relationship>

Присяжнюк Валерія,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова

науковий керівник: ***Чудик-Білоусова Надія,***

кандидат юридичних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри соціального забезпечення,

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова

ЗАРАХУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПУСТКИ ЯК СКЛАДНИК СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ БАТЬКІВСТВА В УКРАЇНІ

Українське законодавство у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування 09 липня 2003 р. вперше впровадив поняття «страховий стаж» та визначив його як період, протягом якого особа зобов'язана брати участь в загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванні та регулярно сплачувати страхові внески у сумі не менше мінімального страхового внеску [1].

Важливо відзначити, що трудовий стаж, набутий до 01 січня 2004 р., автоматично враховується як страховий стаж для розрахунку пенсії. Починаючи з 01 січня 2004 р., для розрахунку розміру пенсії вирішальним став саме період сплати страхових внесків. Його обчислення проводиться на підставі інформації, із системи персоніфікованого обліку. Для періодів до 01 січня 2004 р. використовують документи та процедури, які були чинними раніше.

До 01 січня 2004 р. до трудового стажу (страхового стажу) включалися всі періоди роботи, включаючи і періоди відпусток, такі як (рис. 1) [3]:

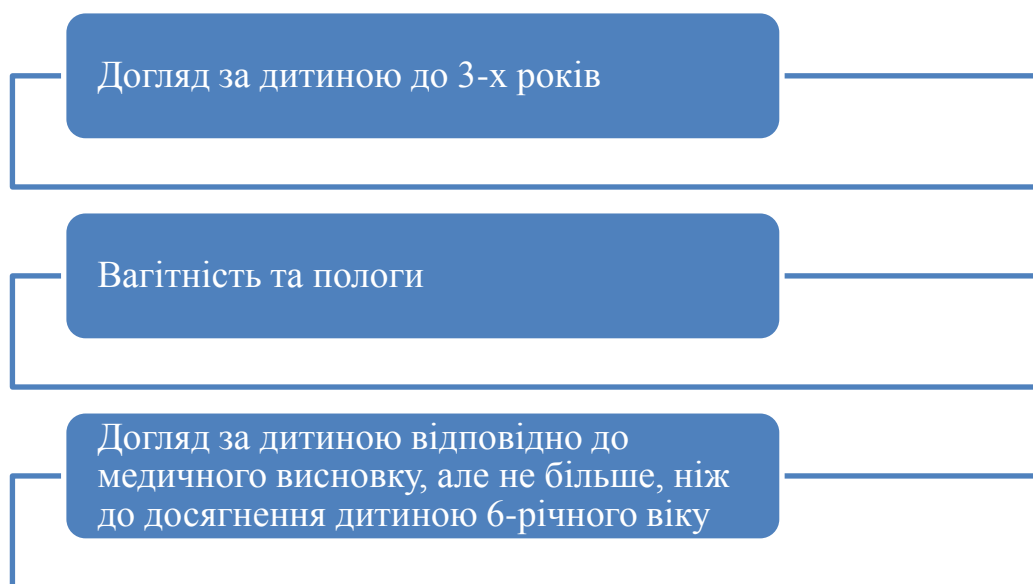

Рис. 1. Періоди, які включалися до трудового стажу до 01 січня 2004 року

Примітка: складено авторкою.

Відповідно до законодавства про відпустки, закріплено два типи соціальних відпусток [4]:

- відпустка до пологів: тривалістю становить 70 календарних днів.
- після пологів: відпустка розпочинається після народження дитини, триває 56 календарних днів (у випадках народження двох або більше дітей або ускладнень при пологах, цей термін продовжують до 70 календарних днів). Її відлік починається з дня пологів.

Водночас період із 01 січня 2004 р. до 01 липня 2013 р., тобто 4 місяці, жінці, яка народила дитину, не враховувався при розрахунку стажу. З 01 липня 2013 р. жінка, яка перебувала у відпустці у зв'язку з вагітністю включена до категорії застрахованих осіб, і цей період буде зарахований до її стажу. Таким чином, починаючи з 01 липня 2013 р., період відпустки у зв'язку з вагітністю зараховується до страхового стажу.

Законодавство передбачає два види відпусток, об'єднаних поняттям «декретна відпустка» [4].

1. Відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трьох років.

З 01 січня 2004 р. цей період догляду зараховується до стажу матері чи батьку за наступних умов: догляд за дитиною; отримання допомоги по догляду за дитиною. Хоча сплата страхових внесків (єдиного внеску) за періоди перебування відпустці для догляду запроваджена з 01 січня 2005 р. Незалежно від того, чи працював той з батьків, що доглядав дитину до настання відпустки, цей період зараховували до стажу завдяки фінансуванню з державного бюджету.

2. Відпустка для догляду за дитиною від 3-х до 6-ти років передбачена трудовим законодавством (ст. 179 Кодексу законів про працю України), при умові, що дитина потребує догляду вдома, надається одному з батьків, без збереження за ним заробітної плати. Її тривалість визначається медичним висновком, але не може перевищувати 6 років [2]. Із 01 січня 2004 р. період перебування в такій відпустці не зараховується до стажу, так як один з батьків не входить до кола тих, які підлягають страхуванню, і роботодавці не сплачують страхові внески за цей період. Водночас періоди догляду за дитиною до 01 січня 2005 р. включаються до страхового стажу [1].

Отже, на державному рівні з 01 липня 2013 р. період відпустки у зв'язку з вагітністю враховується до страхового стажу. З 01 січня 2004 р. до 01 липня 2013 р. цей період не враховувався для розрахунку розміру пенсії, але включався до загальної тривалості стажу, необхідного для призначення пенсії. Натомість із 01 січня 2004 р., період догляду за дитиною за умови

отримання допомоги, зараховується до стажу, адже органи соціального захисту, які надають цю допомогу, виступають як страхувальники.

Тому належне і своєчасне нормативне врегулювання питань трудового (страхового) стажу в частині надання особі, яка народила дитину та доглядає за нею важливим елементом соціальної політики України. Закріплення такої гарантії є надзвичайно важливим в сучасних умовах для осіб, які народили та виховують дітей.

Список використаних джерел

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.2003 р. № 1058-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.

2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

3. Про пенсійне забезпечення: Закон України від 05.11.1991 р. № 1788-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 3. Ст. 10.

4. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 2. Ст. 4.

Савич Богдан,

здобувач 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група 614 спеціальності 231 «Соціальна робота»,

Чернівецький національний університет

імені Юрія Федьковича;

науковий керівник: **Мудрий Ярослав,**

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки та соціальної роботи,

**СОЦІАЛЬНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ З
ДІТЬМИ В УКРАЇНІ**

Термін «переміщена особа» походить з часів Другої світової війни і стосується осіб, які були змушені залишити своє звичне місце проживання через різні причини, такі як воєнні дії, політичні переслідування, расова чи релігійна дискримінація тощо. Згодом, сутність поняття «переміщена особа» розширилась, і тепер це включає не тільки осіб, які були змушені залишити своє місце проживання через війну або політичні міркування, але і тих, хто змушений мігрувати через інші причини, такі як природні катастрофи, економічна нестабільність, соціальна напруженість тощо. Таким чином, категорія «переміщених осіб» стала більш універсальною та широкої сфери застосування.

Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» дає наступне тлумачення поняттю – «внутрішньо переміщеною особою (ВПО) є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [1].

Найбільше у такій ситуації страждає найуразливіша категорія населення – діти. За словами уповноваженого Верховної ради з прав людини Дмитра Лубінця, більше 5 млн. громадян України стали внутрішньо переміщеними особами. З них, кожна друга сім'я – це сім'я, яка має одного або більше дітей [3].

I. Трубавіна серед типових проблем сімей внутрішньо переміщених

осіб в країні визначає і суто дитячі проблеми, зокрема:

- емоційні травми: діти, які стали свідками воєнних подій або пережили евакуацію, можуть відчувати сильний стрес і травму, що може вплинути на їх емоційний розвиток.

- страх та тривога: діти можуть відчувати страх, почуття незахищеності і тривоги за своє майбутнє, особливо якщо їхній звичайний життєвий порядок був зруйнований конфліктом.

- психосоціальна ізолюваність: вимушено переміщені діти можуть почуватися відчуженими та ізолюваними в новому дитячому колективі, що призводить до конфліктів і проблем з адаптацією.

- втрата освіти: міграція може спричинити перерву в навчанні та втрату дошкільної або позашкільної освіти, що може вплинути на розвиток дітей та їх соціальну адаптацію.

- психосоматичні порушення: дитячі стресові реакції можуть призводити до психосоматичних проблем, таких як головні болі, шлунково-кишкові розлади та інші фізичні симптоми.

- порушення розвитку та поведінки: травматичний досвід може вплинути на розвиток дітей та викликати проблеми з увагою, пам'яттю, навчанням, а також може викликати депресію та агресивну поведінку.

- порушення сну: можуть бути травматичні сновидіння та проблеми зі сном через психологічний стрес [2, с. 434-446].

Виходячи з вище окреслених проблем, діти з числа внутрішньо переміщених осіб потребують особливої соціальної уваги та підтримки як з боку держави, так і з боку суспільства.

Так, 16 січня 2020 року Верховною Радою України прийнято Закон України № 474-ІХ «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення безкоштовним харчуванням дітей внутрішньо переміщених осіб», яким передбачено гарантію забезпечення безкоштовним харчуванням дітей з числа ВПО, які виховуються і навчаються в освітніх закладах, а також

забезпечення дитячим харчуванням дітей грудного віку та дітей другого року життя даної категорії осіб.

Крім цього, діти з числа ВПО мають право на: позачергове влаштування у дошкільні та загальноосвітні навчальні заклади; оздоровлення та відпочинок за рахунок держави, місцевих бюджетів, коштів підприємств, установ та організацій, професійних спілок і фондів. Мають певну підтримку й під час здобуття ними вищої або професійно-технічної освіти – безоплатного забезпечення підручниками; соціальну стипендію для осіб, які навчаються за державним або регіональним замовленням за денною формою навчання; безоплатного проживання в учнівських та студентських гуртожитках.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 11 липня 2023 р. № 709, дітям з числа ВПО нараховується грошова допомога у розмірі 3000 гривень.

Поруч з фахівцями державного сектору (соціальними працівниками, психологами, вчителями) активними та ефективними у допомозі сім'ям ВПО є громадські та волонтерські організації, які й надають соціальні, гуманітарні, психологічні послуги. І хоча ведеться активна робота державних органів та недержавних громадських організацій, проте комплексного вирішення проблем ВПО досягти не вдається.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1706-18>

2. Трубавіна І. М. Проблеми внутрішньо переміщених осіб в Україні як основа соціально-педагогічної роботи з ними. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Суми : СДПУ імені А.С. Макаренка, 2015. №8 (52). С. 434–446.

3. URL:<https://www.slovoidilo.ua/2022/12/14/novyna/suspilstvo/ombudsman-nazvav-kilkist-vnutrishnix-pereselencziv-ukrayini>

Семенюк Юлія,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група ТУ-8-22-М1ПС(2.0здс)
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: *Данильчук Лариса,*
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології,
Міжрегіональна академія управління персоналом

РОЗВИТОК СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Проблема розвитку світогляду майбутніх психологів має непересічне значення. На думку вчених (Б. Гершунський, О. Сухомлинська, Б. Чижевський), подальший шлях особистості у ХХІ столітті, вихід її на більш високий рівень розвитку неможливий без звернення до світоглядних проблем, а це, у свою чергу, стане шляхом до єдності людства, гармонізації суспільних взаємин.

Учених різних напрямів протягом віків хвилювала проблема відносин людини зі світом, які вона здійснює на основі своїх уявлень про світ і про себе. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволяє констатувати наступне: проблемі формування світогляду приділяється значна увага, що відображено у наукових доробках вітчизняних і зарубіжних учених Б. Бадмаєва, Н. Лалак, І. Лернер, Н. Огурцова, В. Раяцкас, І. Сисоєнко та ін.

Однак, огляд наукової літератури свідчить про те, що проблема розвитку світогляду майбутніх психологів недостатньо висвітлена. У наукових роботах залишилися мало вивченими питання щодо: функції світогляду майбутніх психологів як характеристики особистості, що має визначальну роль у формуванні способу життя людини; механізмів взаємодії світогляду майбутніх психологів з іншими особистісними утвореннями, які

визначають вектор розвитку їх як майбутніх фахівців та потенційних майбутніх батьків.

С. Карпенчук зазначала, що *світогляд* – це узагальнена система поглядів, переконань, ідеалів, в яких людина виражає своє ставлення до оточуючого її природного й соціального середовища. Являючись узагальненням знань, досвіду та емоційних оцінок, в яких відображені особливості суспільного буття людини, її місце в історично конкурентній системі суспільних відносин, світогляд особи визначає ідейну спрямованість усього її життя, діяльності та поведінки. Світогляд залежить не тільки від рівня суспільного розвитку та належності даної особи до того чи іншого суспільного класу, групи, а й від особливостей особистого життя людини, якихось конкретних умов. У широкому розумінні розвитку особи, її світогляд визначається її діалектичною взаємодією з суспільним середовищем. Свідомість особи не тільки відображує зовнішні впливи, а й являє собою відповідну збуджуючу силу, визначаючи життєдіяльність людини [1, с. 217, 301].

Зауважимо, що світогляд – це складне, неоднорідне, багатопланове утворення. Воно має досить складну структуру. Різні компоненти цієї структури виконують специфічні функції й разом з тим взаємно переплітаються.

Світогляд складається з таких *підсистем*: а) найбільш загальні знання як основа формування поглядів і переконань; б) світоглядні вміння (розумові операції, вміння робити висновки і т.д.); в) сукупність почуттів, в яких виражається позиція особистості; г) вирішення світоглядних проблем на основі вольових якостей (цілеспрямованість, рішучість, самовладання, принциповість) [2, с. 18].

Основними *функціями* світогляду є орієнтаційна, інформаційно-відображуюча й оцінююча, які, власне, окреслюють векторність розвитку світогляду майбутніх психологів.

Проте, розглядаючи окремі компоненти світогляду, було б помилковим

вважати, що він не має цілісного змісту й служить лише для загального визначення різних елементів духовного життя. Насправді світогляд – це не механічна сума відокремлених один від одного елементів свідомості. Теоретичне мислення виділяє з світогляду різні елементи, а в реальному житті вони органічно з'єднані і в цілому складають зміст світогляду. Взаємовідносини світогляду й різних форм свідомості – це взаємовідносини загального та окремого. В кожній окремій формі специфічно проявляється загальне, і якщо світогляд не може існувати поза філософією, наукою, правом, мораллю та іншими формами свідомості, то вони, в свою чергу, органічно пов'язані з світоглядом, як загальним об'єднуючим началом.

Залежно від того, які погляди домінують у тій чи іншій сукупності уявлень про світ у цілому, а також залежно від способу включення відповідних поглядів та уявлень у структуру світогляду, способу їхнього обґрунтування можна говорити про різні типи світогляду.

Щодо заявленої проблеми розвитку світогляду майбутніх психологів вважаємо за необхідне підкреслити особливий взаємовплив у розвитку світогляду філософії та моралі, оскільки ці обидві форми свідомості чи не найбільш повно виконують світоглядні функції. Адже моральна свідомість, відображуючи загальну картину людського буття, виступає і як частина світогляду й одночасно показує свою роль у філософському обґрунтуванні моральних ідеалів, що вкрай важливо у контексті професійної діяльності майбутніх психологів.

Список використаних джерел

1. Карпенчук С. Г. Теорія і методика виховання : навч. посіб. 2-ге вид., допов. і переробл. К. : Вища школа, 2005. 342 с.: іл.
2. Мудрик В. І. Цінності виховання у сучасних зарубіжних дослідженнях. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць Ін-ту проблем виховання НАПН України. Кіровоград : Імекс-ЛТД. 2013. Вип. 17, кн. 2. С. 15–19.

Сергієнко Оксана,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група ВШБ-8-22-М1ПС(2.0з)
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: *Данильчук Лариса,*
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри психології,
Міжрегіональна академія управління персоналом

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕВЕНТ ТА АРТ-ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ ПСИХОЛОГА З ПІДЛІТКАМИ

Практичні психологи, працюючи з підлітками, можуть досить успішно у своїй роботі використовувати евент та арт-технології задля налагодження позитивної комунікації, встановлення довірливих стосунків, включення підлітків у творчу діяльність, їх соціалізацію та соціальне виховання та ін.

Арт-технології – найбільш давня природна форма зміни емоційного стану, якою багато людей користуються (усвідомлено або ні), щоб зняти психічну напругу, заспокоїтися, зосередитися. Мистецтву належить роль природного провідника переживань або симптомів, і усе це незалежно від віку, підлоги, хвороби, почуттів, переживань. Арт-технології, тобто ті технології, що запозичені з певних жанрів мистецтва, відповідають інтересам і потребам сьогоднішньої молоді особистості.

Технології сучасного театру. Театральні технології є досить складними, але цікавість до них настільки велика, що робить ці технології найпопулярнішими в роботі з підлітками. Глядачами вистав соціального театру може стати велика кількість підлітків (на відміну від тренінгу чи уроку). Ці технології можуть бути використані під час будь-яких молодіжних

акцій чи зібрань і при підготовці спектаклів форум-театру, Гендерного інтерактивного театру.

Публіцистична вистава – це монтаж різноманітних епізодів, художніх жанрів, деякі з них навіть можуть мати гумористичний характер. Ця сценічна форма є спадкоємицею відомої колись агітбригади. Використання прийому «апарт» (яскраві словесні заклики, звернені безпосередньо до глядачів), театралізовані мініатюри, піраміди – характерні ознаки цього жанру. У ньому документальний публіцистичний зміст набуває художніх форм.

Публіцистична вистава часто є найдоречнішою формою для профілактичної та превентивної діяльності серед підлітків. Основна риса цього сценічного жанру полягає в сучасності й актуальності, тобто зміст і сценічна дія відповідають вимогам часу.

Пластично-хореографічна вистава. Основним засобом вираження у цій виставі є пластика: рухи тіла, міміка, жести. Така вистава говорить мовою символів. Звертаючись до цього жанру, доречно прагнути дієвої, яскравої візуалізації, що потребує виразних костюмів, реквізиту, часто гриму, сценічних атрибутів (свічки, тканини, дзеркала тощо). Сюжет такої вистави повинен бути чітким і зрозумілим навіть без слів, в ньому має бути яскраво виражена боротьба позитиву і негативу.

Драматична вистава. Драматична вистава потребує існування певного драматичного сюжету, колізії, де дійові особи виступають носіями певних характерів чи вчинків, де напружено відбувається внутрішня боротьба.

Гумористична вистава. Гумор – найпопулярніший сучасний жанр – легкий, рухливий, емоційний, позитивний. Звертаючись до цього жанру, необхідно особливо ретельно замислитись над змістом вистави, аби не перейти кордони доречного.

Художньо-прикладні технології. Художньо-прикладні технології завжди широко використовувалися в роботі з підлітками. Це конкурси малюнків, плакатів, виставки робіт з природного матеріалу тощо. Але молодь сьогодні виявляє цікавість до більш сучасних жанрів мистецтва, і тому ми

пропонуємо доповнити наш перелік такими арт-технологіями як *колажування, графіті, 3d інсталяції*.

Колажування. Метод колажування полягає в прикріпленні (приклеюванні) до якої-небудь основи різноманітних матеріалів, що відрізняються від неї за кольором і фактурою. Матеріалом для колажу можуть бути глясові журнали, різноманітні зображення, природні матеріали, предмети тощо. Популярність цієї технології полягає в тому, що при виготовленні колажу не виникає напруги, пов'язаної з відсутністю в людини, що створює колаж, художніх здібностей.

Графіті. Звісно, зі словом графіті передусім асоціюється добре відомий нам «розпис» будинків, парканів, гаражів, прогонів на поверхах, ліфтів, вбиралень тощо. Хоча не завжди ця художня технологія використовується з позитивною метою, але, зважаючи на її популярність серед молоді, є сенс залучити технологію графіті до роботи з підлітками. Для цього можна створювати буклети чи плакати в стилі графіті, розмальовувати тимчасові паркани, користуватися картоном великої площі тощо.

3d інсталяції. Інсталяція – це сучасна художня техніка, яка використовує тривимірні об'єкти. Інсталяції влаштовуються зазвичай у приміщенні. Елементами інсталяції можуть бути різні об'єкти. Символіка цих предметів, розташування їх у просторі саме і складають зміст інсталяції. Ця технологія не потребує того, щоб її виконавці мали якісь художні здібності, тому створити інсталяцію може кожна людина. Хоча можлива і колективна творчість. Створити виставку 3d інсталяцій на певну тематику зовсім не складно, а зважаючи на те, що це дуже популярна в сучасному мистецтві технологія, цікавість серед молоді до такої виставки буде дуже великою.

Ігрові технології. Головна відмінність гри від іншої діяльності полягає в тому, що її предмет – сама людська діяльність. Тобто важливим є не так сам результат результату, як процес. Існує безліч видів ігор що можуть бути використані у профілактичній роботі, під час тренінгів, акцій тощо. Це ігри:

навчальні, ділові, наочно-методичні, сюжетно-рольові з елементами театралізації, імітаційно-стратегічні тощо. За допомогою гри ми маємо змогу моделювати або імітувати певні життєві ситуації та шукати шляхи їх вирішення. Гра також буває засобом актуалізації, застосування і закріплення певних знань та необхідних навичок.

Фото-відео технології. Останнім часом не аби яку цікавість у підлітків викликають фото та відео технології. Багато хто робить аматорські знімки і, навіть, знімає власне відео. Саме тому в роботі з підлітками дуже доречним буде використання *фотовиставок, відеороликів, анімаційних фільмів* тощо.

Евент-технології. Слово «евент» перекладається українською як «подія». Маються на увазі заходи, акції тощо. Організація їх також потребує сучасного погляду. Популярними молодіжними формами активності є: *флешмоби, квести, перформанси* тощо.

Флешмоби проводяться з метою привернути увагу суспільства до певної проблеми. Це заздалегідь спланована масова акція, в якій велика кількість людей з'являється в певному місці, виконує якісь необхідні дії та зникає. Свідками цих дій стають всі, хто перебуває в той час у тому місці. Завданням організаторів є придумати дії, що розкривають зміст теми, якій присвячено флешмоб, та організувати учасників і учасниць. В ідеалі, інформація про флешмоб та його сценарій розміщують в Інтернеті, тоді всі зацікавлені темою та сценарієм можуть взяти участь в акції. Можливі варіанти, коли учасницями та учасниками флешмобу виступає група заздалегідь підготовлених і організованих підлітків, яка виконує дії, що потребували попередньої репетиції. Важливо провести флешмоб в такому місці, де перебуває велика кількість людей, аби якомога більше людей звернули увагу на дії флешмоберів, та на проблему, яку вони презентують. Дуже часто свідки флешмобу знімають дії флешмоберів на відео, а потім розміщують його в Інтернеті, тим самим поширюючи соціальне важливу інформацію.

Квести. Це гра певного жанру, яку запозичено з комп'ютерної гри. Її характерні ознаки: участь декількох команд, що виконують отримані в ході квесту певні завдання. Ці завдання зашифровані чи сховані, тому маршрут квесту є невідомим для членів команд. Знаходячи певний об'єкт, вони отримують завдання, яке мають виконати для того, щоб знайти наступний об'єкт. Жанр цієї гри – пригодницький, саме тому вона здатна зацікавити молодь.

Перформанси. Це форма образотворчого мистецтва, де художні образи є не статичними, а живими, рухливими, її важко назвати виставою, хоча все, що відбувається під час перформансу є результатом роботи режисера та виконавців. Проте в центрі уваги глядачів залишаються створені художником образи. Перфоманси поступово стають популярними і все ширше використовуються під час масових акцій.

Загалом, використання сучасних евент та арт-технологій у роботі психолога з підлітками дає змогу надавати соціально значиму інформацію за допомогою яскравих художніх образів, орієнтуючись на емоційну сферу особистості. Це допомагає глибоко проникнути в свідомість сучасної молодої людини, яка звикла сприймати світ через «рекламні картинки», яскраві дисплеї мобільних телефонів чи монітори комп'ютерів. Саме тому ці технології можуть стати дієвим інструментом формування особистої позиції підлітка у ставленні до процесів, які відбуваються сьогодні в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Вчимося захищати себе: скажемо «Так!» правам дітей: навч. метод. посіб. / Р. Безпальча, М. Григоріна, Г. Когут та інш. К. : Школа Рівних Можливостей, 2010. 120 с.

Сініцин Андрій,

здобувач 1 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група С-9-23-М1ПС(1.бдс)

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом

ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ. СТАН КРИЗОВИЙ, ПОТРІБНА ТЕРАПІЯ

Сьогодні, коли майже вся Україна ось вже понад півтора роки охоплена полум'ям широмасштабного вторгнення російської федерації, найважливіше значення набувають психологічне, психічне здоров'я всіх учасників освітнього процесу, їхнє вміння налагодити нормальну, спокійну взаємодію між суб'єктами навчання. Тільки за таких умов, можна організувати отримування дітьми повноцінної освіти, навіть в умовах війни.

Але на сьогодні стан справ здається таким, що ставить під певний сумнів існування нормальної взаємодії між суб'єктами освітнього процесу. Ситуація схожа на кризову і потребує негайного втручання фахівців. Наведу кілька прикладів, на які натрапив лише протягом останнього місяця в різних місцях та в різних регіонах нашої країни.

Перший випадок, враження від якого моя телевізійна колега опублікувала у соцмережах: «здригнула від істеричного «б...ь» (тут йде обсцента лексика) молодій мамі, яка вчила уроки з дитиною. Через те, що дитина множила 2 на 5, зрозуміла, що початківець. Те, що мама молода, але засмикана – побачила її на балконі зі стосом білизни». В цьому випадку все і одразу зрозуміло: нерви мамі вже у такому стані, що вона просто не здатна контролювати свої емоції. Але чи легше від цього дитині, яка фактично стає жертвою такого стану матері та спроб робити разом домашні завдання. Результату від такого навчання в будь-якому разі точно буде нуль, не кажучи вже про певні психологічні травми і для дитини, і для дорослих.

Випадок другий, якому став свідком сам: центр столиці, вечір вихідного дня, мама-молода жінка дає такого ляпаса синові, що в нього не тільки злітає кепка з голови, а й сам хлопець ледь втримується на ногах. Далі йшов істеричний мамин крик на всю вулицю. Що стало причиною, не відомо, та здається це й не так вже важливо. Найгірше те, що агресія матері стосовно дитини взагалі в цій родині стала можливою. Більш того, склалося враження, що в цій родині таке виховання – це норма.

Третій випадок – історія облетіла всю країну: на Рівненщині, у селі Хотин, у вересні вчитель фізкультури побив учня – 9-тикласника ногами, сталося це під час перерви на очах в однокласників. Поліція відкрила провадження. Будь-які коментарі тут взагалі зайві. Такий агресор априорі не може бути учасником освітнього процесу, як то кажуть, від слова «зовсім». Але ця історія, на жаль, далеко не поодинокі. Лише в цьому місяці маємо ще одну таку довготривалу історію – на Львівщині село Верхня Яблунька повстало проти директора школи. Родини майже 290 учнів відмовляються водити дітей у школу, поки нею керує людина, яка принижує, обзиває та б'є учнів. Якщо влада не прислухається до вимог, селяни погрожують перекрити трасу. І цьому агресорові теж в освітньому процесі робити нічого, сумнівів тут немає.

І ще один випадок – відео, яке нещодавно з'явилося у соцмережах: маленька дівчинка проїздить з батьками в автівці поруч зі зруйнованим окупантами дитсадком, в який вона ходила перед війною. Дитина починає плакати, побачивши руїни, далі це переходить фактично в істерику. Важке відео. Батькам не вдається заспокоїти доньку, далі відео обривається.

Що об'єднує всі ці випадки? Прикладів неадекватної, агресивної, жорстокої поведінки батьків стосовно своїх дітей за незначну провину чи неуспіх у навчанні, агресії та непедагогічної поведінки деяких, з дозволу сказати, «вчителів», безумовно, вистачало завжди, і до війни також. Частина батьків не вміють вибудовувати стосунки з малечею та не здатні виховувати та навчати своїх дітей. Але зараз, коли через постійний стрес, що пов'язаний

перш за все саме з воєнними умовами, в яких ми живемо вже понад півтора роки, їх стало набагато більше. Велика кількість з дорослих учасників освітнього процесу просто не здатні впоратися зі своїм станом і виконувати та відповідати своїм функціям. Фактично сьогодні вони приносять більше шкоди дітям, ніж користі. А малечі знов таки через війну допомога і чутке ставлення потрібні навіть більше, ніж дорослим. І ця проблема стоїть, на мою думку, набагато гостріше, ніж здається на перший погляд.

Чи можна щось зробити? – безумовно! Чи робиться щось – звісно! Ось наприклад нещодавно на третьому Саміті перших леді і джентльменів дружина Президента України Олена Зеленська представила результати дослідження, яке проводила британська компанія «Alligator Digital» саме на тему ментального здоров'я. Одним із найбільших викликів сьогодення жителі різних країн світу, зокрема й України, назвали саме ментальне здоров'я, поряд з інфляцією, бідністю, втратою засобів до існування. Але майже чверть опитаних зізнались, що їм некомфортно звертатись до фахівців щодо ментального здоров'я. Ось тут і корені нашої проблеми. Щоб спробувати її вирішити, зокрема, розроблена Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?». В її рамках навіть у соцмережах публікують прості дієві поради, як допомогти, що сказати близькій людині, що їй стало трішечки легше у стані тривоги, стресу, депресії тощо. Саме з приводу тривоги за минуле літо зверталися найбільше (28,1%) до однієї з платформ «Mental Help», за рік її фахівці провели понад 9500 безкоштовних онлайн-консультацій. Багато допомагають також й різні волонтерські організації, що мають психологів.

Але, враховуючи стан речей, наведені випадки, які повторюю, сталися лише за один місяць, маємо зробити висновок, що ситуація вкрай серйозна, щоб не сказати критична. І відображається вона саме на стосунках дорослих з малечею, безумовно, впливаючи на освітньо-виховний процес. І зроблених зусиль, вочевидь, все ж таки замало. Тим більше, що психологічна допомога нашим співгромадянам знадобиться не тільки під час воєнного стану, який на

жаль, закінчиться не завтра, а й під час тривалого періоду відбудови нашої країни, який також буде доволі важким для всіх нас. Тож потрібно якомога швидше знайти можливості на рівні державних установ, громадських, волонтерських організацій надавати максимально доступну психологічну допомогу і підтримку, щоб вона була просто скрізь навколо нас в сьогоднішніх, воєнних умовах. Впевнений, що це підвищить загальний рівень психологічної готовності зустрічати стреси, депресії і т.д. Готовність приймати психологічну підтримку під оточення і фахівців. І в решті решт зменшить, або навіть в ідеалі зведе нанівець такі випадки неадекватного і агресивного ставлення між людьми різного віку, дорослих до дітей, дорослих до дорослих та дітей до дітей.

Сьомкіна Інна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»

КОУЧИНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА

Підвищення ефективності процесу формування усвідомленого батьківства в молодіжному середовищі можливе завдяки фахівцю соціономічної сфери, який якісно та творчо здійснює просвітницьку роботу щодо усвідомленого батьківства, сприяє психологічній підтримці й допомагає у розв'язанні проблем в молодих батьків, аналізує проблемні ситуації у батьківсько-дитячих стосунках і володіє необхідними засобами й інструментами для їх розв'язання.

Серед багатьох технік та інструментів в процесі формування усвідомленого батьківства окрему увагу слід приділити коучингу.

Основні аспекти сутності коучингу знайшли своє відображення у наукових дослідженнях: М. Аткінсон, М. Дауні, С. Канніо, С. Кові, Дж. Уїтмор, Л. Марчініак, А. Цивінська, Т. Борова, О. Нежинська, В. Тименко та ін. Що ж до питання використання коучингу в формуванні усвідомленого батьківства, то воно все ще не є широко розкритим, та потребує вивчення.

«Coaching» (коучинг) у перекладі з англійської, означає тренерство, настанова, «to coach» – тренувати, підготувати до змагань, або займатися репетиторством, підготовкою до екзамену. «Coach» (коуч) – приватний педагог, тренер, інструктор [2].

За висловлюванням Сера Джона Уїтмора, коучинг – це розкриття потенціалу людини з метою максимального підвищення її ефективності. «Коучинг не вчить, а допомагає навчатися» [4].

За визначенням О. Нежинської та В. Тименка **коучинг** – це сучасна технологія, яку створили для розвитку потенціалу людей і команд, задля досягнення заздалегідь узгоджених цілей та докорінної зміни моделей поведінки, що призводить до розкриття внутрішнього потенціалу особистості [2, с. 5].

Виходячи з цього поняття визначаємо, що **коучинг у формуванні усвідомленого батьківства** – це сучасна технологія, для розвитку потенціалу майбутніх та молодих батьків, задля ефективного виховання дитини у сім'ї та докорінної зміни моделей батьківської поведінки, що призводить до розкриття внутрішнього потенціалу батьків та гармонійного розвитку особистості дитини.

Варто зазначити, що коучинг спрямований на покращення життя людей, і в батьківській сфері зокрема. На думку одного із засновників коучингу, Т. Голлві, коучинг – методика розкриття потенціалу особистості для максимізації власної продуктивності та ефективності. Коучинг більше допомагає особистості навчатися, ніж вчить. Це не тільки техніка, яка застосовується в певних обставинах. Це метод управління, метод взаємодії з людьми, спосіб мислення [3].

У процесі коучингу відбувається розкриття потенціалу молодих батьків, розвиток їх особистих якостей завдяки чому розвиваються нові здібності й навички, які підвищують ефективність батьківства та покращують якість сімейного життя в цілому. Коучинг у формуванні усвідомленого батьківства може бути використано як комплексну технологію, яка дозволяє ефективно працювати з молодими батьками на суб'єкт-суб'єктному рівні, тобто вчить їх керувати собою, своїм станом, своїми ресурсами, допомагати іншим членам сім'ї у розвитку батьківського потенціалу, у підвищенні батьківської ефективності, розвивати навички безконфліктної комунікації, будувати конструктивні відносини з шлюбним партнером, які максимально підвищує ефективність виконання батьківських функцій.

Процес коучингу в формуванні усвідомленого батьківства можна умовно розкласти на такі компоненти:

- постановка мети в батьківстві та усвідомлення її реальності;
- аналіз необхідних складових успіху батьківства і наявних можливостей родини;
- визначення шляхів досягнення мети у батьківстві та вибір стратегії виховання дитини;
- моніторинг досягнення мети у батьківстві і аналіз результатів.

Завдання коуча полягають у створенні ясного бачення мети у батьківстві молодими батьками, професійній підтримці у формулюванні чітких цілей та планування дій, що призводять до сформованості усвідомленого батьківства. Упродовж коуч-сесії коуч формує атмосферу довіри, управляє мотивацією, покращує якість спілкування завдяки глибинному слуханню та зрозумілим запитанням, що розкривають запит і смисли коучі [1, с. 9].

Для формування усвідомленого батьківства молодих батьків пропонуємо коучингову програму, яка буде складатися з 2 модулів та містити теми спрямовані на розвиток особистості батьків, які здатні створити умови для гармонійного розвитку дитини у сім'ї.

I Модуль. Материнський ресурс.

- Що таке сім'я, і чого ми хочемо від себе та дітей.
- Що таке психічне і психологічне здоров'я членів сім'ї, чому важливо його зберігати і як цього досягти.
- Які фактори сучасного світу провокують неврози та порушують психічне здоров'я людини.
- Техніки для зняття емоційних зарядів, існуючих переживань у відносинах з дітьми.
- Що відбувається з дитиною, коли її виховують криком.
- Як навчити дитину без істерик та крику відстоювати свою думку.

II Модуль. Батьківський коучинг

- Що означає бути батьками.
- Батьківські дилеми.
- Від чого залежить, що я є таким татом/мамою, яким я є.
- Батьки як коучі, чи коучі для батьків.

III Модуль. Від народження до юності.

- Особливості розвитку психіки дитини від народження до 7 років.
- Значення гри та спілкування у розвитку дитини. Теорія прив'язаності Дж. Боулбі.
- Мотиваційно-вольовий компонент готовності до шкільного навчання: що це таке і як це розвивати.
- Про розвиток самоконтроля, рефлексії та внутрішнього плану дій у молодшому шкільному віці.
- Причини труднощів в підлітковому віці. Як краще зрозуміти свого «складного» підлітка та налагодити з ним контакт.
- Як допомогти дитині побачити її сильні та слабкі сторони, визначитися із своїм призначенням.
- Як навчити дитину ставити чіткі цілі на майбутнє та брати на себе відповідальність за їх досягнення.

Отже, використання коучингу як універсального інструменту формування усвідомленого батьківства дозволяє ефективно працювати на суб'єкт-суб'єктному рівні з батьками, допомагати батькам знаходити спільну мову з дитиною та одним з одним завдяки ефективному інструменту коучингу, що сприяє розвитку особистісного потенціалу батьків, набуття вміння користуватися власними ресурсами, підвищувати особисту ефективність та ін.

Список використаних джерел

1. Брайковська А., Гриценко Т., Тимофєєва К. Коучинг для лідерів громадських організацій : посібник. Київ, 2022. 81 с.
2. Нежинська О.О., Тименко В.М. Основи коучингу : навчальний посібник. Київ ; Харків : ТОВ «ДІСА ПЛЮС», 2017. 220 с.
3. Тименко В.М., Нежинська О.О. Коучинг як інструмент соціально-психологічної допомоги клієнту. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/19349> (дата звернення : 10.09.2023)
4. Coaching / Anna Cywińska, Sylwia Majewska, Kamila Peřiak-Kowalska, Eliza Szweg. Wydanie pierwsze. Lublin, 2013. 190 s.

Телюк Ірина,

здобувачка 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група С-12-21-М1Пс (2.0з)

спеціальності 053 «Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;

науковий керівник: **Грись Антоніна,**

доктор психологічних наук, професор,

Міжрегіональна академія управління персоналом

ВЗАЄМОДІЯ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Війна – тяжкий та складний час для усіх. В обставинах, що склалися, освітній процес має стати тим осередком, що дасть відчуття звичайного мирного життя, підтримки від колег, одногрупників і викладачів, керівництва навчальних закладів, щоб бути впевненішим в завтрашньому дні. Адміністрації навчальних закладів змушені шукати шляхи, формувати стратегії і плани діяльності вивчивши директиви і проекти. Потрібно чітко дотримуватися усіх рекомендацій до дисциплін, розпоряджень та наказів щодо змішаного навчання в умовах воєнного стану [1].

У період воєнного стану органи влади зосереджують багато зусиль для створення безпечних умов здобуття вищої освіти, забезпечення доступності та безперервності навчання в регіонах України з різною безпековою ситуацією. Міністерством освіти і науки (МОН) України створено та опрацьовано наданий народними депутатами України – членами Комітету з питань освіти, науки та інновацій перелік актуальних на сьогодні проблем у сфері вищої освіти, з якими ми зіштовхнулись у зв'язку з запровадженням воєнного стану [2].

Декілька років, у зв'язку розповсюдженням вірусу COVID-19 постало гостре питання роботи та навчання в умовах обмежень у зв'язку з карантинном. Це призвело до стрімкого впровадження дистанційного навчання та роботи. В умовах, що склалися, а саме – сувора заборона відвідування більшості установ, організацій та підприємств різних форм власності, за виключенням критичної інфраструктури. Необхідність навчатись та працювати стало початком для становлення функціонування дистанційної форми навчання та роботи.

Враховуючи реалії сьогодення, актуальним в умовах воєнного стану в Україні є питання взаємодії суб'єктів освітнього процесу.

Введення воєнного стану розширило види дистанційного навчання в нашій країні. Синхронне та асинхронне дистанційне навчання наразі дуже

активно використовується в освітньому процесі. Синхронне дистанційне навчання – взаємодія між студентами та викладачем, які одночасно перебувають освітньому середовищі, проводять лекції та практичні заняття, спілкуються та обговорюють питання засобом відеоконференції в режимі реального часу. В той час, асинхронне дистанційне навчання, це дещо інший підхід до освітнього процесу. Він передбачає навчання за індивідуальним графіком для студентів, які не мають змоги навчатись синхронно разом зі всіма. Кожен з видів такого навчання має свої переваги та недоліки. Асинхронне навчання дозволяє опанувати матеріали дисциплін, спираючись на власний темп. Та водночас, такий режим може давати відчуття більшої ізоляваності, що може негативно вплинути на психологічний стан здобувачів освіти. А це, в свою чергу, може призвести до неповного опрацювання та розуміння викладеного матеріалу.

З появою дистанційного навчання з'явилась можливість отримувати знання знаходячись вдома, на робочому місці або у відпустці чи відрядженні. Комунікативні можливості розширили перелік варіантів отримання нових знань, що надзвичайно важливо в період воєнного стану. Взаємодія суб'єктів освітнього процесу у дистанційному форматі інноваційними методами: тренінги, семінари, конференції є поширений варіант отримання освіти. По всій Україні проводяться заняття у дистанційному форматі з використанням різноманітних сервісів: ZOOM, Skype, BigMarker Webinars, Zoho Meeting та інших. Також достатньо багато заходів спрямовано на вдосконалення можливостей роботи та навчання, з наданням порад по опануванню інструментів з обміну інформацією: Microsoft Teams, Google drive; комунікативних засобів, таких як Telegram, WhatsApp, Viber; платформ Jira, Nygger; програм Microsoft Office, LibreOffice. Такі інформаційно-комунікаційні можливості дають змогу здійснювати освітній процес у дистанційному форматі on line.

Реалії сьогодення, на жаль, не дозволяють однаково отримувати якісні знання всім здобувачам освіти. Навіть існування програм продовження

навчання за кордоном не дозволяє отримати нормальний рівень знань та оволодіння обраною фаховою спеціальністю. Відрив від освітньої системи України, викладання іноземною мовою дуже ускладнюють процес, якість, стабільність та безперервність навчання. Територіальне перебування суб'єктів освітнього процесу впливає на організацію процесу освіти, що вже відобразилось на вступній кампанії 2022-2023 начальних років.

Актуальним питанням в умовах воєнного стану в Україні також є питання зниження навантаження на викладачів. Реалізація процесу навчання відповідно до інтерактивної моделі, дистанційні форми взаємодії зі студентами сприяють зростанню навантаження. Варіанти зменшення проблеми навантаження можна вирішити наступним чином:

1) розробка нового, більш досконалого інформаційного забезпечення, що має на меті максимально задовільняти навчальні запити (надання повних обсягів інформації стосовно організації навчання, забезпечення робочими програмами з чітким складанням графіків звітів, дистанційних консультацій, лекцій. Створення такого електронного ресурсу, який дасть змогу отримувати відповіді на питання, що найчастіше ставляться викладачу. Такий ресурс повинен мати базу рефератів, доповідей, практичних робіт з вказівками та рекомендаціями для самостійного опрацювання обраної дисципліни;

2) можливість делегування функцій викладача отримувачам освіти. Створення тематичних форумів для винесення складних питань, на яких можна отримати відповідь не тільки викладача, а й більш досвідченого в питанні користувача (під наглядом викладача). Отримання потрібних посилань та відеоресурсів, а також інформації для удосконалення механізму самостійного опрацювання обраних дисциплін. Викладач постійно переглядає питання й обговорення на форумі і завжди має змогу дати рекомендації. Така форма спілкування сприяє розвитку самоконтролю, самостійності, соціальної активності, дуже зручна й популярна серед студентів;

3) удосконалення механізму надання допомоги студенту. Метод консультацій та підказок дає змогу викладачу дозувати обсяг допомоги студенту у разі виникнення труднощів. Не завжди необхідно давати розгорнуте роз'яснення складного питання. Отримавши від викладача рекомендацію, консультацію або підказку (у вигляді підходу або методу), студент має змогу обговорити питання на форумі.

Розглянуті варіанти заходів можуть скоротити витрати часу й навантаження викладача на проведення освітнього процесу в період воєнного стану в країні.

Наразі складні часи в нашій країні, але отримання якісної освіти й формування фахівців має стати викликом сьогоденним реаліям.

Список використаних джерел

1. Злагоджена робота колективу. URL:<https://nubip.edu.ua/node/107040>.
2. Матеріали до засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій від 20.04.2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2022/05/13/Inform.MON.shchodo.pyt.vynesen.na.zasid.Kom.VRU.z.pytan.osvity.pdf>

Ткаченко Ольга,
здобувачка 2 курсу
другого (магістерського) рівня вищої освіти,
група С-8-22-М1Пс (2.0з)-1
спеціальності 053 «Психологія»,
Міжрегіональна академія управління персоналом;
науковий керівник: **Раєвська Яна,**
доктор психологічних наук, професор,
директор Навчально-наукового інституту

ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО: СУЧАСНІ ВИМІРИ

Відповідальне батьківство і підхід усвідомленості цього питання завжди був актуальним і надзвичайно важливим. Наразі, в умовах воєнного стану в країні додаються додаткові складності, а саме: неможливість бути поруч з дитиною у випадку, коли один з батьків військовослужбовець; важкість планування далекоглядно.

Важливим є розуміння також, що ідеального часу для батьківства насправді не існує, завжди будуть перепони, сумніви та, як внутрішні так і зовнішні обставини, які так чи інакше будуть породжувати невпевненість та сумніви. Необхідно поетапно підходити до планування батьківства.

Етапи відповідального батьківства наступні:

- планування батьківства
- підготовка до вагітності/народження дитини
- зачаття
- повідомлення про батьківство
- вагітність
- підготовка до народження дитини
- пологи/відпустка
- перші дні після пологів
- досвід першого року батьківства.

Рішення стати батьками передбачає неабияку відповідальність, особливо – у сім'ях військовослужбовців. Рішення, чи бути батьками, чи ні виходить з власних поглядів, цінностей та життєвих обставин. Дитина - це не іграшка, це тест на зрілість і міцність стосунків. Дитина – це не обмеження, а додаткові можливості, але з цими можливостями варто рахуватись.

Різниця між ідеальними батьками та усвідомленими полягає в тому, що перші передбачають бездоганність, а другі – допускають помилки, які, однак,

теж є досвідом і поштовхом до навчання. Усвідомлене батьківство передбачає постійне навчання та вдосконалення, щоб стати ліпшими батьками для своїх дітей.

Наступним кроком – фізично підготуватися до вагітності. Перед плануванням вагітності необхідно пройти огляд у гінеколога, здати аналізи (групи крові, резус-фактор у чоловіка та дружини, аналізи на інфекції, загальний клінічний аналіз крові, кров на сифіліс, ВІЛ, гепатит В і С, чоловікові – спермограма), пройти УЗД органів малого тазу, щитовидної залози, молочних залоз. Планування вагітності за кілька місяців напередодні: прийом полівітамінів; відмова від гормональних контрацептивів, алкоголю, паління; збалансоване харчування й за потреби нормалізація ваги; для профілактики ускладнень; заняття фізичними вправами допомагає зберегти здоров'я, підготувати тіло до вагітності та полегшити пологи, звісно виважене навантаження та тренування.

Вагітність та народження дитини передбачають фінансові витрати, які важливо спланувати заздалегідь (витрати на лікарні, пологовий будинок, меблі для дитячої кімнати та інші необхідні речі).

Психічне здоров'я не менш важливе, особливо коли йдеться про народження дитини під час війни і тим паче у випадку коли один з партнерів стоїть на захисті цілісності держави. В першу чергу – це обговорення щодо бажань та очікувань від вагітності та виховання дитини: плани на майбутнє, планування бюджету, визначення ролей у сім'ї, хто буде поруч в окремих випадках, хто підтримає, якщо не буде можливості бути поруч. І звісно важливо говорити про найстрашніші теми.

Важливо зменшити рівень стресу в житті майбутніх батьків, особливо перед вагітністю. Важливо робити те, від чого стає легше, можливо навіть написати список «кризовий список» або «тривожна валіза» для психіки. Заняття, що мінімізують стрес: сон, медитація, спорт, група підтримки та зустрічі з друзями. Обрати книгу з психології по батьківству, теж піде на користь.

Варто пам'ятати парі:

обговорення, що важливо для кожного/ної, побажання, емоції, страхи;

побудова різних варіантів розвитку подій;

фахова підтримка, є різні періоди під час планування вагітності та під час самої вагітності, є безліч можливостей для консультування з будь якого питання, від чого буде відштовхуватись кінцеве рішення батьків.

Психологічний стан під час вагітності дуже різний, треба це також враховувати. Суміш емоцій, почуттів, фізичних станів (і постійні зміни у них), нових завдань, медичних обстежень, юридичних нюансів тощо. Радіти вагітності може служба чоловіка, хвилювання – це природно, важливо усвідомлювати та фіксувати «тут і зараз».

Окремим важливим фактором є депресивні симптоми: порушення сну, постійний стан апатії, неможливість виконувати звичайну роботу, часті негативні думки, відчуття внутрішнього спустошення, зменшення рівня активності та спілкування з іншими людьми протягом двох тижнів підряд – це чіткий сигнал про те, що варто звернутися до фахівця з психологічного здоров'я. Це точно не той стан і умови, де «я сама» є найкраще рішення.

Пологи. Пологи також можуть бути партнерськими, варто вирішувати та готуватись до них завчасно. Якщо партнер – військовий, врахування служби. Партнерські пологи можуть відбуватись по різних сценаріям, плавання завчасне.

Відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами, що є оплачуваною і надається жінкам на підставі відповідного медичного висновку «про вагітність». Така відпустка триває 70 календарних днів до пологів та 56 календарних днів опісля них, починаючи з дня пологів. Після пологів за бажанням матері або батька дитини одну з них надається відпустка по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку. Цей термін можна продовжити на певний час, але не пізніше, ніж дитині виповниться 6 років. (ст. 17-18 ЗУ «Про відпустки»).

Пологи, що відбуваються в період від 38 до 42 тижня, називають строковими, а вагітність – доношеною. Діти, які народжуються в цей термін з вагою більше 2500 г та ростом більше 45 см за визначенням ВООЗ, вважаються доношеними. У випадку, якщо вагітність проходила з ускладненнями, немовля може бути доношеним, але незрілим – з меншою вагою та зростом. Ці діти потребують додаткового часу, щоб налагодились всі функції.

Пологи до 37 тижнів називають передчасними, а вагітність – недоношеною. Що менший термін вагітності, то важчий ступінь недоношеності та незрілості.

Після пологів настає момент виснаження, який погіршується ще ти, що рівень прогестерону моментально падає, починає рости естроген.

Після пологів відбувається різка зміна рівня естрогену і прогестерону в організмі жінки. Прогестерон є незамінним для здоров'я молочної залози, регуляції менструального циклу, підтримки вагітності. Естрогени – група стероїдних гормонів, що виробляється в основному фолікулярним апаратом яєчників у жінок. Естроген у жінок, в першу чергу, впливає на розвиток відмінних статевих ознак, серед яких формування фігури та ріст молочних залоз у період пубертату.

Вищезазначене, це лише початок батьківства. Варто усвідомлювати, що батьківство на все життя, скільки б років не було дитині. Вагомий і основний внесок в розвиток дитини закладається, ще на етапі вагітності та трьох років, надалі: безпека; підтримка; можливості для розвитку та інше.

Список використаних джерел

1. Посібник про усвідомлене батьківство під час війни. Проект «Усвідомлене батьківство під час війни» реалізується у межах проекту «Сприяння побудові довготривалих близьких стосунків у сім'ях ветеранів та військових», що виконує БО «БФ “Ветеран Хаб++”» в межах проекту

«Спроможні та сильні», який реалізується Фондом Східна Європа за підтримки Швейцарії. 2023 р. С. 8–68.

Феоктістов Євген,

здобувач 2 курсу

другого (магістерського) рівня вищої освіти,

група ВШМ-12-21М1ПС(2,0з)

спеціальності 053«Психологія»,

Міжрегіональна академія управління персоналом;

науковий керівник: *Раєвська Яна,*

доктор психологічних наук, професор,

директор Навчально-наукового інституту

психології та соціальних наук,

Міжрегіональна академія управління персоналом

ОБСЕСИВНО-КОМПУЛЬСИВНИЙ РОЗЛАД – ПРОБЛЕМА ЧИ РІШЕННЯ

Обсесивно-компульсивний розлад (ОКР) – це психічне захворювання, яке характеризується наявністю нав'язливих думок (**обсесій**) і повторюваних дій (**компульсій**). Люди, які страждають від **ОКР**, відчують постійне занепокоєння та тривогу через постійні, неприємні і **нав'язливі думки**. Ці думки можуть бути пов'язані з певними темами, такими як забруднення, порядок і симетрія, перевірка і сумнів, а також сексуальні або релігійні думки. Люди з **ОКР** добре розуміють, що їхні думки необґрунтовані і некоректні, але не можуть з ними справитися. У результаті виникає потреба виконувати ритуали або **компульсивні дії** для зняття **тривоги** та занепокоєння. ОКР може значно вплинути на повсякденне життя людини, обмежуючи його можливість працювати, навчатися та підтримувати відносини. Люди з ОКР можуть проводити години, перевіряючи замки,

вимикачі світла або повторюючи одну й ту саму дію кілька разів. Це може призвести до фізичного та емоційного виснаження.

Крім нав'язливих думок та повторюваних дій, ОКР може супроводжуватися і іншими симптомами, такими як депресія, тривожність, панічні атаки і соціальна ізоляція. Уже в ранньому дитинстві, а особливо в шкільному віці, стають помітними надмірна стриманість, підкреслена охайність, невпевненість у собі, підвищена вразливість, боязкість. Аби відвернути очікувані невдачі і нещастя, вони починають вірити в добрі та погані прикмети, заклинання, ритуали. Наприклад, щоб не отримати негативну оцінку, певним чином одягаються, їздять на транспорті з парними номерами, беруть квиток лише лівою рукою тощо.

Ознаки obsесивно-компульсивного розладу можуть бути різними, але найпоширеніші серед них наступні:

1. Наявність назойливих думок: людина постійно думає про щось конкретне, часто неприємне або тривожне. Але може й концентруватися на виконанні якоїсь задачі при прояві «позитивних» факторів ззовні. Ці думки є нав'язливими і важко контролювати.

2. Спроби вирішити проблему шляхом виконання певних ритуалів або компульсій: людина відчуває потребу виконувати певні дії (наприклад, перевірка дверей кілька разів, розташування предметів або часте миття рук).

3. Також почуття тривоги та дискомфорту. Людина постійно відчуває тривогу, незручність або страх через свої нав'язливі думки та компульсивні дії.

4. Втрата декількох годин на день на обдумування та виконання ритуалів. ОКР може займати значну кількість часу, що впливає на повсякденну діяльність й життя людини. Людині важко об'єднувати виконання необхідних задач та ОКР симптомів.

Основні симптоми obsесивно-компульсивного розладу:

1. Одержимість предметом. Наприклад, деякі пацієнти проводять постійну перевірку, щоб переконатися, що вони вимкнули праску, духовку.

Однак, незважаючи на цю повторювану перевірку, яка показує, як симптом сумніву є одним з ознак, що характеризує цей діагноз, людина може навіть повернутися додому ще раз, щоб переконатися в цьому. Цей приклад паралельний іншим конкретним ситуаціям, наприклад, пацієнтові може знадобитися перевірити, чи двері закриті або що крани закриті.

2. Часто миє руки, приймає душ. У деяких випадках пацієнт демонструє цей акт примусового миття рук, тому що він страждає від ідеї зараження або відчуження себе брудним, торкаючись предмета.

3. Одержимість чистотою. Цей тип розладу також може проявлятися через тривожність, що виробляється перфекціонізмом по порядку у всьому. Конфлікт у подібній ситуації полягає в тому, що людина закінчує чистку. Пошук порядку в будинку або в робочому просторі – це конструктивна мета, оскільки космічний простір постійно співвідноситься з внутрішнім планом. Однак, коли людина страждає від цього діагнозу, він відчуває, як його якість життя чітко обумовлена цим розладом, оскільки пацієнт проводить більшу частину свого часу в очищенні. Іноді пацієнт шукає симетрію предметів у просторі.

4. Фобії екстремального сорту. Іноді страх може призвести до obsесивно-компульсивного розладу, коли пацієнт автоматично діє певним чином, щоб захистити себе від думки, пов'язаної з цим розладом.

5. Драматичні думки про реальність. Наприклад, пацієнт перебільшує наслідки, які можуть виникнути, якщо страх стане реальністю. Це одна з причин, чому цей синдром також відображає низьку толерантність до невизначеності, яку відчувають постраждалі.

6. Нав'язливі ритуали, тобто дії, які не показують логічну відповідь як причину і наслідок перед зовнішнім стимулом. Однак пацієнт повторює ту ж послідовність кроків, щоб заспокоїти свою тривожність.

7. Надмірний страх страждати від шкоди або викликати її іншим. Цей тип нав'язливого мислення також може бути обумовлений

інтенсивністю ірраціональних ідей, які переповнюють постраждалих, ідей, які не знають, як припинитись озвучуватись в голові.

Причини obsесивно-компульсивного розладу

Не дивлячись на те, що хоча точні причини obsесивно-компульсивного розладу невідомі, фахівці відзначають, що існують певні фактори, які можуть схилити їх стан:

- Наприклад, існують фактори ризику, які можуть підвищити вразливість до цього діагнозу, сімейна історія близьких, які перенесли ОКР або психічне захворювання.
- Це тривалий стрес і на гострому рівні також впливають на особисту стійкість суб'єкта та їх здатність реагувати на певні ситуації.
- Остаточні причини ОКР не відомі, але відомо, що вони є особисті факти, це може діяти як тригер, наприклад, смерть близького або травматичного розлучення.

Obsесивно-компульсивний розлад і наркоманія

Як вважається, що наявність obsесивно-компульсивного розладу збільшує шанси людини розвинути залежність. Сперечаючись із концепцією поведінкових залежностей, включаючи порнозалежність, скептики часто стверджують, що порнозалежність є «примусом», а не «залежністю». Ця залежність є «подібною» до ОКР. Коли надалі натискають на те, як «примус до використання Х» відрізняється (фізіологічно) від «пристрасті до Х», загальним поверненням цих несвідомих скептиків є те, що «поведінкові залежності – це просто ОКР». Неправда. Дослідження демонструють, що залежність відрізняється від ОКР багатьма основними аспектами. Насправді DSM-5 має окремі категорії для ОКР та поведінкових залежностей, тому його експерти розуміють, що ці дві умови фізіологічно відрізняються.

Obsесивно-компульсивні розлади спектру розглядалися як концептуальні сексуальні примусу [2], оскільки деякі дослідження виявили, що особи з гіперсексуальною поведінкою перебувають на спектрі obsесивно-компульсивного розладу. ОКР для гіперсексуальної поведінки не

узгоджується з діагностичними розуміннями ОКР DSM-5 [1], які виключають з діагнозу ті поведінки, з яких особи отримують задоволення. Хоча нав'язливі думки типу ОКР часто мають сексуальний зміст, пов'язані з ними примуси, що виконуються у відповідь на нав'язливі ідеї, не виконуються для задоволення. Особи з ОКР повідомляють про почуття занепокоєння і огиди, а не про сексуальне бажання або збудження, коли стикаються з ситуаціями, що викликають нав'язливі обставини і примуси, при цьому останні виконуються лише для того, щоб придушити неспокій, що викликають нав'язливі думки.

Гудман вважає, що розлади наркоманії лежать на перетині компульсивних розладів (які включають зниження тривоги) і імпульсивних розладів (які включають задоволення), причому симптоми підкріплюються нейробіологічними механізмами (серотонінергічні, допамінергічні, норадренергічні та опіюїдні системи) [3]. Штейн погоджується з моделлю, що поєднує кілька етіопатогенних механізмів і пропонує модель ABC (афективна дисрегуляція, поведінкова залежність і когнітивний дисконтроль) для вивчення цієї сутності [4].

З точки зору звикання до поведінки, гіперсексуальне поведінка залежить від спільного використання основних аспектів наркоманії. Ці аспекти, згідно DSM-5 [2], зверніться до згаданої проблемної моделі споживання, застосованої до гіперсексуальної поведінки, як автономно, так і онлайн [5]. Докази толерантності та відміни у цих пацієнтів, ймовірно, можуть бути ключовими у характеристиці цього суб'єкта як залежного розладу [6]. Проблематичне використання кіберсексу також часто осмислюється як поведінкова залежність. Якщо не лікувати ОКР, то прогноз буде не надто обнадійливим. Зазвичай симптоми ОКР розвиваються поступово, забираючи все більше часу на ритуали. Вони набувають хронічного перебігу, часом посилюючись, часом послаблюючись. Але добре те, що ОКР можнавилікувати або значно зменшити кількість його проявів за допомогою когнітивно-поведінкової терапії.

Але залишається питання для психологів, чи можливо використовувати деякі прояви ОКР для формування внутрішньої безпеки клієнта в всесвіті й усвідомлення правильності виконання їм своїх побажань та обов'язків перед собою, чи потрібно повністю прибрати прояви ОКР з життя клієнта...

Я вважаю, що кожен з нас має деякі ознаки ОКР, але ми самі вибираємо, які нам заважають, а які ні.

Список використаних джерел

1. Jurin, T.; Briken, P. Is High Sexual Desire a Facet of Male Hypersexuality? Results from an Online Study. *J. Sex. Marital Ther.* 2016, 42, 665–680
2. American Psychiatry Association. *Manual Diagnóstico y Estadístico de los Trastornos Mentales*, 5th ed.; Panamericana: Madrid, España, 2014; pp. 585–589.
3. Goodman, A. Addictive Disorders: An Integrated Approach: Part One—An Integrated Understanding. *J. Minist. Addict. Recover.* 1995, 2, 33–76.
4. Stein, D.J. Classifying hypersexual disorders: Compulsive, impulsive, and addictive models. *Psychiatr. Clin. N. Am.* 2008, 31, 587–591.
5. Duffy, A.; Dawson, D.L.; Nair, R. Pornography Addiction in Adults: A Systematic Review of Definitions and Reported Impact. *J. Sex. Med.* 2016, 13, 760–777.
6. Reid, R.C. Additional challenges and issues in classifying compulsive sexual behavior as an addiction. *Addiction* 2016, 111, 2111–2113.

Чудик-Білоусова Надія,

кандидат юридичних наук, доцент,

в.о. завідувача кафедри соціального забезпечення,

РОЛЬ ДЕРЖАВИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІЗ ВІДПОВІДАЛЬНОГО БАТЬКІВСТВА

В основу діяльності держави у сфері відповідального батьківства лежать певні принципи, які держава після їх закріплення має реалізувати задля забезпечення ефективного захисту їх прав та інтересів. Правові засади їх реалізації визначено в Конституції України [1] та Конвенції ООН про права дитини [2], котрі урегульовують важливі аспекти, пов'язані з життям і становленням дитини у суспільстві та визначають заходи відповідальності за діяння, спрямовані проти дітей [3, с. 33]. Проявом заходів з відповідального батьківства є: гарантування рівноправності усіх дітей, заборона їх дискримінації та поділу. Гарантуванні пріоритету інтересів дитини при вирішенні будь-яких питань, які її стосуються є пріоритетом державної політики та основним завданням її уповноважених органів. Україна, як держав, продовжує вдосконалення законодавства в частині створення умов для подальшого здорового розвитку дитини, навіть в умовах війни [2].

Водночас на даний час надзвичайно важливими для забезпечення інтересів дитини залишаються заходи зі створення умов для захисту від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуальних розбещень; попередження викрадень дітей, торгівлі ними чи їх контрабанди у будь-яких цілях і в будь-якій формі на тимчасово окупованих територіях та територіях ведення бойових дій. Для дітей, котрі повернулися в Україну зі згаданих територій чи після їх незаконного вивезення за межі території країни важливим є сприяння їх фізичному та психологічному відновленню та соціальній інтеграції, так як така дитина могла стати жертвою будь-яких видів нехтування, експлуатації чи зловживань. Держава вживає жорстких заходів у разі виявлення фактів катування та іншого жорстокого, нелюдського або принижуючого гідність ставлення до дитини. Вони можуть бути вжиті навіть до її батьків чи осіб,

котрі їх замінюють [2]. Тому відповідно до ст. 3 Конвенції, в усіх діях щодо дитини, незалежно від того, ким вони здійснюються (установами, сфери соціального забезпечення, судами, уповноваженими органами) першочергово мають забезпечуватися інтереси дитини [2], виходячи з її потреб. Водночас на окремих територіях держава не має змоги забезпечити захист прав та інтересів дитини через ведення бойових дій чи тимчасову окупацію.

В Україні зберігається тенденція із втілення міжнародних стандартів з попередження недискримінації прав, незалежно від соціального походження, майнового стану, стану здоров'я дитини [2]. Законодавством про охорону дитинства усім дітям на території країни, гарантовано рівні права і свободи, зокрема і рівний доступ до безоплатної юридичної допомоги, необхідної для забезпечення захисту її прав [4], хоча за сучасних умов реалізувати цей обов'язок держави не просто на деокупованих територіях, територіях бойових дій чи неможливо в межах окупованих територій.

На виконання ст. 12 Конвенції ООН Україною забезпечено можливість дитини не лише мати власні погляди, висловлювати їх у різноманітних відносинах: діти – батьки (п. 1 ст. 7, ст. 10), суспільство – діти (ст. 15, 17), діти «групи ризику» і держава (ст. 23) [2]. Згадані можливості реально реалізувати у спосіб не заборонений законом.

Задля забезпечення реалізації прав та інтересів дитини в умовах війни важливо здійснювати заходи з надання гуманітарної допомоги родинам з дітьми, організації проходження реабілітації для дітей, які опинилися у складних умовах внаслідок війни, організації обов'язкової реабілітації для дітей, які постраждали від насильства у будь-якій формі. Водночас проблемою дітей на окупованих територіях, особливо дітей з інвалідністю та є те, що вони та їх батьки не завжди здатні усвідомити та повідомити про вчинення щодо них насильства в минулому.

Отже, усі заходи із забезпечення прав дитини, як основи відповідального батьківства, свідчить про відповідність вітчизняного законодавства визнаним міжнародним співтовариством засадам, навіть в

умовах війни. Створення ефективних правових механізмів та своєчасне фінансування усіх необхідних заходів сприятиме створенню умов для гідного рівня життя дитини, незалежно від її соціального статусу та місця проживання в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021.
3. Рабинович П. Природне право: діалектика приватного й публічного. *Право України.* 2004. № 9. С. 61–63.
4. Про охорону дитинства. Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>.

Швець Катерина,
здобувачка 3 курсу,
спеціальності 232 «Соціальне забезпечення»,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова;
науковий керівник: **Чудик-Білоусова Надія,**
кандидат юридичних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри соціального забезпечення,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова

ДО ПИТАННЯ ПРО УСВІДОМЛЕНЕ БАТЬКІВСТВО ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Війна – це поняття, яке змінило, але не поставило на паузу, життя українців у всіх сферах, батьківство не є винятком. За даними Міністерства юстиції України за перші півроку у 2023 році в Україні народилося 96 755 дітей, з них 47 129 – дівчаток та 49 626 – хлопчиків. Зі зрозумілих причин народжуваність знизилася на критичних 28 % порівняно з відповідним періодом 2021 року. Повномасштабне вторгнення призвело до найбільшої кризи народжуваності нових українців, як наслідок – найбільший спад за весь час незалежності [1].

Рис. 1. Динаміка народжуваності в Україні (2010–2023 рр.)

Примітка: за даними Опендатабот [1].

У випадку батьків-військовослужбовців батьківство та підготовка до нього є набагато складнішим процесом, ніж для звичайних осіб. На перший погляд підготовчий процес до етапу батьківства у військовослужбовців нічим не відрізняється, хоча породжує багато важливих питань: «Як наважитися стати батьками?», «Чи впораємося ми з усіма труднощами, які можуть виникнути?», «Чи впораюсь я сама/сам, якщо кохана людина загине?». Це значно впливає на стан речей та вибір. Проте слід зрозуміти, що страху перед невідомістю не уникнути і в мирний час. Тому саме війна може сприяти прийняттю осмисленого рішення, якого хочеться всім серцем.

Перше надважливе питання, яке повинні поставити собі майбутні батьки-військовослужбовці: «Чому ми вирішили стати батьками?». Війна загострює не тільки ризики, але й почуття і щира відповідь на це питання

допоможе ухвалити зважене рішення. Маючи чітку відповідь чому саме ви хочете стати мамою/татом, ви матимете можливість збудувати міцний фундамент для власного досвіду батьківства, незважаючи на усі ризики та проблеми, які виникатимуть у його ході [2].

Також, слід розуміти, що військова служба, яку проходить один із членів родини безпосередньо відбивається на усіх в його близькому оточенні. До проблем, які пов'язують з цим соціальним прошарком відносять: проблеми, що стосуються здоров'я (погані кліматичні умови, неякісне харчування, великі фізичні та психологічні навантаження, наявність співпраці з небезпечними хімічними та біологічними речовинами, часті травми, викликані службою); проблеми, що стосуються самооцінки (нереалізованість, робота не за покликанням, низький кар'єрний ріст, декваліфікація, стомленість через одноманітність та напруженість служби); проблеми, що стосуються сім'ї (високий ризик для життя, незадоволення дружини/чоловіка слабкою участю в сім'ї, часті тривалі від'їзди, зміна місця проживання, зміна навчальних закладів у яких навчаються діти, віддаленість від культурних та наукових осередків), тощо [3].

Проте заглиблюючись в питання проблем з якими зіштовхуються військовослужбовці та їх партнери слід розуміти, один і той самий досвід може сприймається по-різному. До прикладу, загроза життю та здоров'ю військовослужбовця, ним сприймається як даність, його ж родиною як загроза життю та здоров'ю коханої людини, що викликає тривогу, біль та страх. Дивлячись поверхнево на даний приклад здається, що стани, які переживають партнери є абсолютно різними: військовослужбовець – прийняття безпосередньої участі у бойових діях, партнер – очікування повернення з бойових дій, та заглиблюючись у проблематику даної ситуації спільного набагато більше ніж відмінного, адже обоє партнерів переживають сильний спектр емоцій: від розгубленості до зібраності, від злості до безпорадності, від страху до умиротворення.

Розуміння свого статусу «партнер військовослужбовця» також стає важливим аспектом побудови шляху до усвідомленого батьківства, адже бути партнером військовослужбовця означає жити у постійній невідомості, мати багато додаткових обов'язків, які належить партнеру-військовослужбовцю, перебувати у постійній тривозі, яка надає сенс подіям, які не хотілося б брати до уваги, відповідальність за усіх членів родини виснажує, проте і виробляє нові навички.

Усі ці проблеми є нічим у порівнянні з питанням «Що буде якщо військовослужбовець загине на війні?». Тема загибелі партнера є досить складною, але надзвичайно потрібною для обговорення, особливо це стосується пари, яка вирішила стати батьками. Таке питання не повинно лякати, обтяжувати чи ображати партнерів, адже ризик загибелі на війні є досить високим і пара повинна це чітко усвідомлювати. Пропрацювання цієї теми, як юридично так і психологічно, родиною та самим військовослужбовцем є дуже важливим етапом підготовки до батьківства. Це стосується багатьох аспектів: хто буде підтримкою родини, хто візьме фінансову відповідальність, як узгодити всі майнові та юридичні питання, як написати заповіт тощо. Цей етап не є легким та проговорення усіх цих питань дадуть змогу мати більше визначеності та розуміння майбутнього [4].

Отже, можна зробити висновок, що проблема усвідомленого батьківства є дуже складною та особливою, у випадку родини, у якій один з пари військовослужбовець. Процес підготовки до батьківства породжує багато важливих питань. проте, усі вони мають шляхи вирішення, якщо усвідомлювати, що страху перед невідомістю не уникнути і в мирний час. Усвідомленість, відповідальність та розуміння настання неприємних ризиків дозволить збудувати міцний фундамент для власного досвіду батьківства та забезпечити щасливе дитинство своїй дитині.

Список використаних джерел

1. На 28% скоротилась народжуваність в Україні від початку великої війни (31.07.2023). *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/birth-crisis-2023>.
2. Усвідомлене батьківство під час війни. *Veteran Hub*. URL: <https://parents.veteranhub.com.ua>.
3. Соціальні проблеми військовослужбовців – відповіді на найпоширеніші запитання (29.01.2018). *Життя після АТО*. URL: <https://life-after-ato.com.ua/post/264>.
4. Усвідомлене батьківство під час війни. Покроковий посібник на шляху до батьківства у сім'ях військових. *Google.Drive*. URL: <https://drive.google.com/file/d/1VHpwBUm5yj5OYCn7i7BArb2foJd6J92x/view>.

Штифурак Віра,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри права,

Вінницький торговельно–економічний інститут ДТЕУ;

Сухоребра Тетяна,

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувачка кафедри права,

Вінницький торговельно–економічний інститут ДТЕУ

ВІДПОВІДАЛЬНЕ БАТЬКІВСТВО І СОЦІАЛЬНО ОБУМОВЛЕНІ

ПРІОРИТЕТИ МОЛОДІ

Соціально-психологічна реальність виявляється в різноманітних феноменах, але сутність усіх їх пов'язана з ефектом соціальності психічної діяльності. Адже в соціальній взаємодії поведінка людини не є такою, як тоді, коли людина перебуває наодинці. Тому актуалізується процес

дослідження факторів, що стимулюють, або ж гальмують особистісну активність з огляду і на те, що подібні прояви, а тим більше їх причини, не усвідомлюються сповна. У цьому вимірі становить науково – практичний інтерес соціальна обумовленість життєвих та професійних пріоритетів молоді. Проблема впливу людини на людину є однією із центральних для психології, оскільки будь-які процеси, що відбуваються між окремими індивідами, великими чи малими їх групами можуть викликати спочатку лише фрагментарні натяки, а з часом суттєві зміни в психічних реакціях безпосередніх учасників і свідків подій [6, с. 6].

Варто наголосити, що соціальний вплив здійснюється без будь-яких насильницьких дій, без обмежень фізичної свободи, без будь-якої загрози (прямої чи опосередкованої) життю або здоров'ю об'єкта впливу. Об'єкт впливу вільно, добровільно приймає систему ціннісних смислів від суб'єкта (агента) впливу. Як зазначає В.В.Москаленко: «Соціальний вплив здійснюється на основі психологічних особливостей людини, які роблять її податливою до впливу, а саме:

- особливостей емоційно-мотиваційної сфери особистості;
- особливостей самосвідомості, зокрема, потреби у її підтримці, у підвищенні самооцінки;
- особливостей самосвідомості людини, що пов'язані з нормами обов'язку, які з раннього дитинства включені в самосвідомість людини як її «зверх-Я» (З.Фрейд), або «Я, яке повинно бути» (Т. Хігінс)» [2, с. 5].

Варто визнати, що соціальний вплив є основою найактуальніших суспільних процесів: іміджмейкерів в політиці, спеціалістів з реклами і маркетингу, пропаганди здорового способу життя з орієнтацією у тому числі і на відповідальне батьківство, екологічної грамотності. У взаємовідносинах з оточуючими ми виступаємо або як суб'єкти, або як об'єкти впливу. Стикаючись із засобами масової комунікації, наприклад, ми стаємо своєрідними мішенями різного роду впливів, спрямованих на формування у нас певної позиції щодо того чи іншого питання, події або людини. Нас

намагаються мотивувати на здійснення певного вибору, дії, суджень. Не випадково на організацію пропагандистських, ідеологічних і рекламних впливів виділяються величезні кошти. У зв'язку із цим суттєво зростає роль соціальної психології, покликаної не тільки досліджувати логіку розвитку механізмів впливу людини на людину, впливів, що виявляються на рівні малих і великих соціальних груп, а й розробляти такі наукові моделі впливу, які сприяли б суспільному і розвитку кожної окремої людини, надавали максимальні можливості для її автентичного буття [3, с. 206].

Оволодіння соціальним досвідом в кожному суспільстві, незалежно від рівня його розвинутої, відбувається як істотно історична необхідність. Соціум має свою визнану систему норм (цінностей), які містять вимоги до поведінки та обов'язків членів цього суспільства. Тому, якщо батьківство – це більшою мірою біологічне та соціальне явище, то відповідальне батьківство – вияв індивідуальної та соціальної відповідальності, що має дуалістичний характер [1, с. 78]. Нормативні тенденції і відповідне регулювання соціального впливу в контексті формування відповідального батьківства все-таки буде орієнтоване на врахування певної стандартизованості, що відображається у визначенні мети та способів досягнення бажаного результату. При цьому варто зважати, що «з соціально – педагогічної точки зору, норма – це певне ідеальне уявлення значної групи людей, умовне позначення об'єктивної реальності або показник, що усереднено характеризує реальну соціальну дійсність. Все те, що не відповідає показникам, називається відхиленням від норми» [4, с. 8].

Відповідальна позиція батьків узгоджуватиметься із професійним супроводом соціальних працівників. Сім'я, як консолідуючий чинник протидіє соціальній нестабільності та напруженості у суспільстві. У сучасному суспільстві серед пріоритетних проблем розвитку особистості важливе місце належить категорії успішності, ставлення людини до власного успіху, оскільки успіх як психологічне явище пов'язаний із соціальною природою людини, з виявом її сутнісного начала. Природа успіху, вивчена

недостатньо і, незважаючи на глобалізацію цього поняття, воно перетинається з цілою низкою філософських, психологічних і педагогічних категорій, що робить подальші дослідження надзвичайно актуальними, оскільки проблема успішної людини полягає у досягненні нею особистісних і соціально значущих результатів. Трансформуючи дану проблему на ситуацію сучасного молодіжного середовища, зазначимо, що юнаки і дівчата однаковою мірою зорієнтовані на досягнення життєвого успіху. А це неможливо без постійного поповнення освітнього капіталу; безперервного здобуття нових знань і навичок, без здатності самостійно ставити та ефективно досягати життєві цілі.

Однак реалії повсякденного життя значної частини українського суспільства породжують і підживлюють егоцентричну та прагматичну орієнтації, що актуалізує загрозу втрати смисложиттєвих ціннісних орієнтирів дітей та молоді. Зміна соціальних орієнтирів, відмова від вічних морально – етичних цінностей та складна економічна ситуація негативно впливають на інститут материнства, дитинства і сім'ї [5, с. 204]. Молодим людям доводиться вирішувати дилему: сім'я чи особистий успіх у вигляді кар'єри та матеріальної забезпеченості. Як свідчить практика, готовність поєднувати, з їхньої точки зору різновекторні спрямування, видається нереальним завданням. І тому проблема формування глибинно осмисленої позиції відповідального батьківства звучить як ніколи актуально.

Підтвердженням сказаному є результати проведеного нами експрес - опитування здобувачів вищої освіти ВТЕІ ДТЕУ спеціальності 073 «Менеджмент», 281 «Публічне управління та адміністрування», 081«Право» упродовж 2022-2023 р.р. Всього опитуванням охоплено 108 чол. Респондентам було запропоновано відповісти на запитання, які характеризують значення особистого життя у співвимірі із професійним зростанням:

1. Сім'я, дім – це моє життя. Я люблю свого обранця, хочу мати дітей, а робота – тільки для підтримання матеріального становища.

2. Ну що ж, сім'я – це непогано. Добре іноді провести вечір-другий в колі родини, поговорити з дітьми, з коханою людиною, але і про справи забувати не можна.

3. Усе життя провести на кухні – не мій вибір. Моє покликання – робота. Там я досягну більшого, там моє місце.

За результатами опитування можна констатувати, що перший варіант обрали 4,7% опитаних; другий – 77,4%; третій – 17,9%. Таким чином переважна більшість молодих людей орієнтована на доволі абстрактне сприймання батьківських функцій. Превалює переконаність, що необхідного досвіду набудуть безпосередньо у процесі виховання дітей. Однобокість виявленої позиції очевидна. Тому вважаємо, що було б доцільно включити до освітньої програми спеціальності 232 «Соціальне забезпечення» навчальну дисципліну (назва може уточнюватись), яка б сприяла підготовці молоді до осмисленого виконання функцій батьківства.

Список використаних джерел

1. Думанська В.П. Відповідальне батьківство: теоретичний аспект. *Демографія та соціальна економіка*, 2015, №3 (25).
2. Москаленко В.В. Психологія соціального впливу: навч. пос. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 448с.
3. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П.П. Горностай, М.М. Слюсаревський, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, Н.В. Хазратова та ін.; за ред. М.М. Слюсаревського. Київ : Талком, 2018. 580 с.
4. Робота з дітьми і молоддю в інклюзивному та інтегрованому освітніх середовищах : навчально-методичний посібник / Укл.: М.О. Андреева, К.С. Волкова, Т.О. Отрошко, О.І. Рассказова, Ю.І. Чернецька, С.Я. Харченко. Х. : ХГПА, 2016. 212 с.
5. Штифурак В.Є. Правові основи соціально-педагогічної підтримки материнства й дитинства в сучасній Україні: міжнародне законодавство.

Професійна підготовка фахівців у вимірі нових освітніх реалій: український і зарубіжний досвід: монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2019. 340 с.

6. Штифурак В.Є., Штифурак В.С., Бурлака Н.І Психологія соціального впливу у процесі групової роботи. Монографія. Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ 2023. 339 с.

Штифурак Володимир,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського;

Педоренко Валентина,

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та соціальної роботи,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

ОНТОПСИХОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ЛЮДИНИ У ПСИХОЛОГІЇ БАТЬКІВСТВА

Проблема батьківства, як у вітчизняній, так і в зарубіжній науковій літературі ще недостатньо розкрита. І основними чинниками цього, на нашу думку, є, по-перше, переконання абсолютної більшості батьків у тому, що вони добре обізнані з цією проблемою, і, по-друге, сьогодні ані в школі, ані в іншому навчальному закладі не передбачено вивчення такої дисципліни [4 с. 81].

Психологія батьківства постійно привертала увагу науковців і в різних наукових теоріях існують певні відмінності у поглядах на навчання і виховання дітей. Ми б хотіли розкрити погляди на психологію батьківства в онтопсихології, що, як науковий напрям, відрізняється від інших напрямів

чіткою антропоцентричною орієнтацією, практичною метою якого є відповідність людини своїй внутрішній сутності, автентичність власній природі, своєму буттю. Засновником цього напрямку є А. Менегетті – італійський психолог, філософ, художник [5, с. 292]. Теоретичні узагальнення запропонованої А. Менегетті практики дали змогу йому сформулювати оригінальну концепцію психологічної структури людини, згідно з якою психіка складається з таких основних інстанцій і процесів (рис.1). [Див. 6, с. 112].

За теорією А. Менегетті, А – «Ін-се» – внутрішня сутність людини; Б – життя; В – «монітор відхилення»; Г – комплекси; Д – свідомо-логічне «Я». Ін-се (сутність у собі) – це внутрішнє позитивне ядро людини, її справжнє буття, трансцендентний зміст її існування; природні і неспотворені прояви життя або проєкції Ін-се; монітор відхилення – це психологічний механізм, пов'язаний впливом соціальних стереотипів, які втручаються в живу матерію буття і які спотворюють автентичні еманції Ін-се (згідно з іншою версією, яку А. Менегетті розглядає як наукову гіпотезу, монітор відхилення має позаземне походження); спотворені прояви життя, у вигляді набутих психологічних комплексів; свідомо-логічне Я – психологічна інстанція людини, яка є єдиною усвідомленою частиною нашої психіки, схильною при цьому ототожнюватись зі всією психікою людини [5, с. 293].

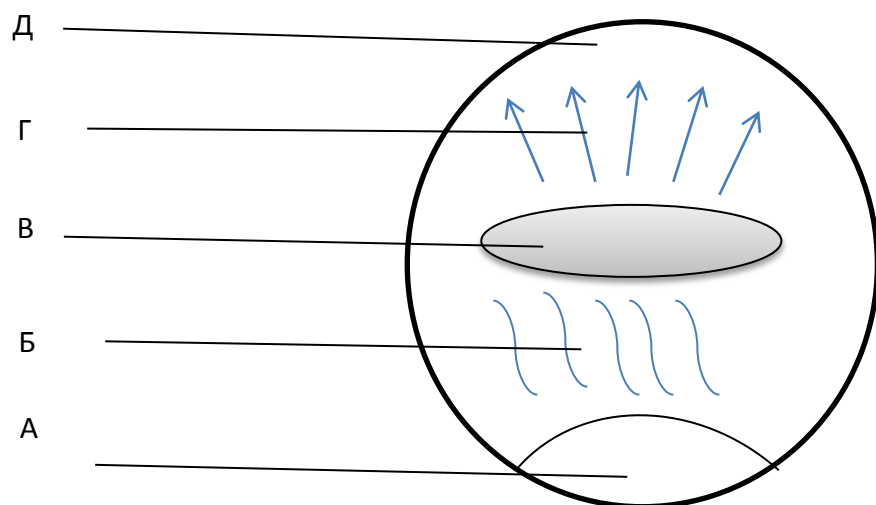

Рис. 1. Схема «монітора відхилення» (за А. Менегетті)

А. Менегетті, глибоко вивчаючи конфлікт між свідомим і несвідомим у психіці людини, дійшов висновку про деструктивний вплив процесу соціалізації, що виявляється у виникненні «монітора відхилення», який викривлює свідомість суб'єкта, породжує запрограмованість поведінки людини. Врешті людина перетворюється на виконавця різних функцій, однак вона постійно відчуває тривогу і смуток, оскільки несе в собі суперечність між вимогами власного буття і вимогами соціуму. Психіка людини програмується хибним шляхом. Характер цього програмування полягає в наявності «монітора відхилення», який запрограмований і сприймається людиною як проєкція її власної реальності. Свідомою сферою у психіці людини є свідомо-логічне «Я»-стадія, на якій людина приймає важливі для життя рішення, все інше є сферою підсвідомого. Таким чином, на думку онтопсихологів, людина в першу чергу є продуктом власного несвідомого, що відповідає відомій тезі А. Менегетті «ми існуємо в самих собі і нічого про себе не знаємо» [7]. В онтопсихологів, на нашу думку, важливою є теза про те, що незважаючи на те, що дитина приходить в світ як автономна, продуктивна сила, вона стає свідомою вже після того, як її сформовано іншими людьми і коли вона розмірковує про власне «Я», вона уже знаходиться під тиском вражень від батьків, школи, іншого оточення. Відповідно до соціоцентрованої логіки, людина спочатку орієнтована виключно назовні, при цьому в собі, як правило, людина вкрай дезорієнтована, оскільки її відчуття власного благополуччя в світі визначається ступенем адаптації до соціальної системи. Серйозно піднімається питання готовності чоловіка і жінки до шлюбу. Оптимальний вік для шлюбу складає не менше 29-32 років для жінок і 34-36 років для чоловіків, оскільки людина спочатку повинна навчитися жити в суспільстві, спілкуватися в рамках різних соціальних груп, оволодіти всілякими формами і способами міжособистісного спілкування. На думку онтопсихологів, шлюб для чоловіка і жінки виконує в першу чергу функцію забезпечення соціальної захищеності дітей, а для цього подружжя пара має бути самодостатньою,

здатною бачити в дітях лише одну з можливих форм самореалізації. Якщо ця установка батьків змінюється, діти здійснюють зайвий і невластивий їм вплив на життя дорослих [1; 2].

Основний принцип онтопсихології батьківства можна сформулювати таким чином: щоб бути хорошими батьками, треба бути щасливими дорослими людьми. Цей принцип вкрай важливий для взаємин в системі «мати – дитина». Адаже жінка не запрограмована природою настільки, щоб неминуче стати матір'ю. Перш за все, вона повинна досягти певного рівня самореалізації, утвердитися як автономна особистість. Дітонародження є наступним етапом життя психологічно зрілої жінки. Народження дитини має бути для неї свідомим вибором, актом самоствердження. Особистість жінки не повинна втрачати своєї значущості через те, що вона стала матір'ю, оскільки дитина – це тільки один із аспектів її життя [3]. Надмірна зосередженість матері на дитині деформує її семантичне поле, що може згубно позначитися на психосоматичному розвитку дитини. Адаже дитина, як ми писали вище, втілює в собі семантичне поле сім'ї, і перш за все матері. Хорошою для внутрішньої сутності дитини є така мати, яка здатна вчасно «відійти» і відпустити дитину за її ініціативою.

У багатьох сім'ях реальна ситуація така, що батьки дуже часто перешкоджають правильному розвитку дитини. Провідна роль в цьому належить матері. З клінічної практики добре відомий той факт, що мати, яка не здатна радити життю, що втратила зв'язок зі своєю внутрішньою сутністю, живе ніби в «масці», тим самим створює психологічну пастку для власної дитини. Ця ситуація програмування тривалою, хронічною інфантильністю диктує дитині примітивну манеру спілкування з матір'ю, гальмує її нормальний психосоматичний розвиток і вимагає від дитини обов'язкового виконання латентних бажань матері. Такі психологічні ситуації виникають в результаті повільних, що мають організмичну (як правило, сексуальну) природу, фрустрацій матері, яка не може відкрито боротися за свої інтереси. Фрустрована мати маніпулює всією сім'єю і робить жертвами компенсацій

своїх власних дітей. Такий вплив відбувається завдяки наявності прямого конфлікту між свідомим матері і несвідомим її семантики.

Ці та інші погляди онтопсихологів на психологію батьківства стали важливою умовою для розробки онтопсихологічної педагогічної доктрини. Розкриємо ряд її принципів:

1. Ефективним вихователем може бути тільки та особистість, в якій вільно взаємодіють Ін-се (сутьв собі) – внутрішнє позитивне ядро, її справжнє буття, трансцендентне плану існування і свідоме Я. Перш за все людина зобов'язана бути вірною самій собі, тільки тоді вона може сприяти позитивному зростанню інших.

2. Діти завжди здорові. Якщо вони здаються хворими, то це тому, що в них актуалізуються конфліктні ситуації навколишнього середовища. За кожною хворою дитиною стоїть семантичне поле дорослої людини, яка хвора або просто нещаслива.

3. Дитина має бути відкритою своєму внутрішньому досвіду. Якщо виховання дитини буде спрямоване винятково на зовнішні соціальні орієнтири, її розвиток зайде в глухий кут.

4. Дитина завжди відчуває семантичні поля дорослих. Кожний раз, коли батьки хочуть допомогти дитині її розвитку, вони перш за все повинні проявити в стосунках з нею безумовну любов. Коли любов підтверджена, створюються необхідні і достатні умови для позитивних самозмін дитини, що призводить до усунення її функціональних недоліків [5, с. 303].

І все ж на завершення хочемо процитувати слова відомої української вченої, психотерапевтки Т.С. Яценко, яка досить глибоко і детально аналізує та порівнює власний підхід з онтопсихологією: «За всіх зазначених розбіжностей нашого психодинамічного підходу з онтопсихологічним можна виокремити й дещо спільне щодо цілісного розуміння людини з її свідомою й несвідомою сферами, запрограмованості її поведінки, яка не дає їй змоги прожити власне життя і сповна реалізувати свій потенціал. Це інстанція психіки, яка зумовлює викривлення свідомості й дезадаптацію суб'єкта (у

нас це – «інша логіка», або логіка несвідомого; у А. Менегетті – «гратка», чи «монітор відхилення» [6, с. 113]. Отже, на нашу думку, погляди онтопсихологів щодо психології батьківства є досить змістовними і влучними, які глибоко розкривають розуміння ролі дитинства в житті дорослої людини.

Список використаних джерел

1. Батьків не обирають: Проблеми відповідального батьківства в сучасній Україні / За ред. Ю.М. Якубової та ін. Київ : АЛД; 1997. 187 с.
2. Туріщева Л.В. Робота шкільного психолога з батьками. Навчально-методичний посібник для вчителя. Харків : Вид.група «Основа», 2009. 128 с.
3. Школа батьківства (спецвипуск). *Психолог.* №27-28(123-124). «Шкільний світ», липень. 2004. 120 с.
4. Штифурак В.С. Психологія сімейного виховання. Навчальний посібник. Видання друге, доповнене. Вінниця, 2018. 326 с.
5. Штифурак В.С., Шаманська О.І. Психологічна допомога: види, підходи та напрями. Навчальний посібник. Вінниця : ПП «ТД «Едельвейс», 2020. 340 с.
6. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання : навч. посіб. Київ : Вища шк., 2004. 679 с.
7. Meneghetti A. *Ontopsicologia Clinica.* Roma, 1978.